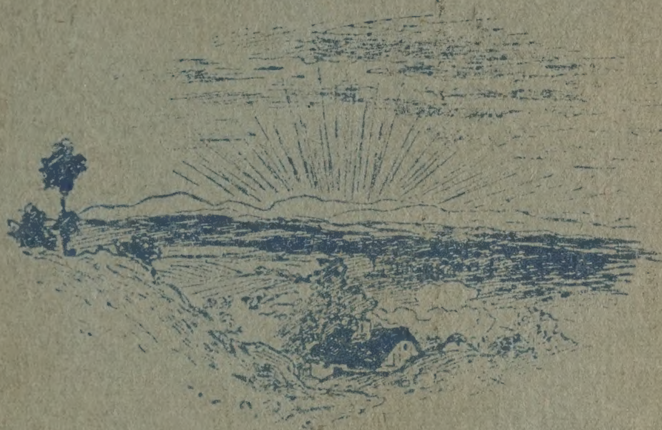
ЗОРЯ.

Читанка для 2. и 3. школьного рока народных школ.

Составили

Ем. Фотул и Б. Заклиньский.

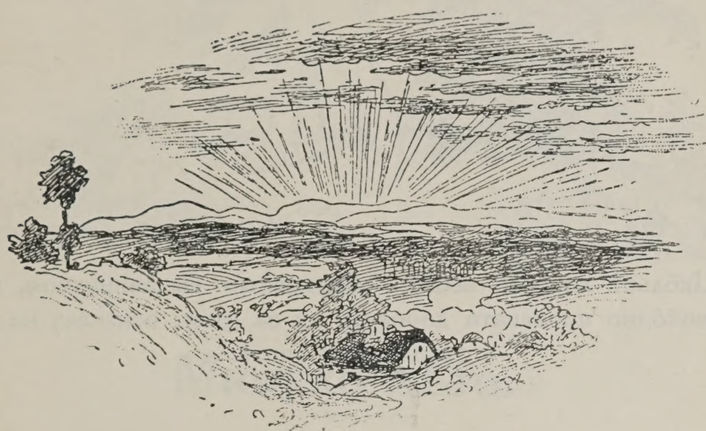
Державне выдавництво в Празѣ.

Т-Г-МАСАРИК,
ПЕРШІЙ ПРЕЗИДЕНТ РЕПУБЛИКИ ЧЕСКОСЛОВЕНСКОѢ.

ЗОРЯ.

Читанка для 2. и 3. шкôльного рока народных шкôл.

Составили

Ем. Фотул и Б. Заклиньский.

Принята комисією из членôв: инсп. Ив. Поливка, инсп. С. Бочек и уч. А. Маркуш.

Друге перероблене выданя.

Одобрена для уживаня в руських народных школах розпоряженями министерства школьства и народноѣ просвѣты з дня 21. III. 1922, ч. 30.863 и 23. II. 1925, ч. 20.637-I.-25.

Цѣна Кč 9·—.

Державне выдавництво в Празѣ

1925.

Шкôльнѣ книжки, выданѣ Державным выдавництвом, не свобôдно продавати дорожше як за цѣну, означену на их заголовнôм листѣ.

Печатня Державного выдавництва в Празѣ.

Минуло лѣто.

Ой вже лѣто минуло,
Зимным вѣтром подуло,
Вже я досить пас волы,
Теперь пôйду до школы.

Купѣть, мамко, книжочку
И новую табличку,
Ще й писальце в склепаря,
Щоб спознали школяря.

А за тоє я, мати,
Научуся писати.
И нянькови зажену
Письмо моє в чужину.

Марійка Пôдгôрянка.

Пѣсня школяря.

Як то красно звонок грає,
Як до школы нас скликає!

Пусти мене, моя мати,
З школярями вандровати.

Бо в тôй школѣ, як у раю,
Сидять дѣти, як цвѣт в маю.

Сидять дѣти рядочками,
Та з новыми книжочками.

Числять, пишуть и читають,
Ще й спѣваночки спѣвають.

Дай-же, Боже, добру долю
В руську землю, в нашу школу.

Там пôйдемо ся учити,
Бо мы єсмо руськѣ дѣти!

Марійка Пôдгôрянка.

Мыш.

Батьку наш, выйшла мыш на салаш, украла сыряный колач. А где тота мыш? — Втѣкла до дѣрочки. — А где тота дѣрочка? — Травицею заросла. — Где тота травиця? — Коровиця спасла. — Где тота коровиця? — Червачки роз'ѣли. —

Где тотѣ червачки? — Когутики подзьобали. — Где тотѣ когутики? — Баба порѣзала. — Где тота баба? — Скочила на граба. Граб трѣщить, баба пищить. А дѣдо ся Богу молить, бо ще баба ногу зломить...

Народна смѣховинка.

Рѣчка.

Тече вода з пôд явора
Яром на долину.
Пышаєся над водою
Червона калина.
Пышаєся калинонька,
Явôр молодѣє.
А кругом них верболоза
Й лоза[1] зеленѣє.

Тече вода из-за гаю
Та попôд горою.
Хлюпочуться качаточки
Помеж осокою[2].
А качечка выплыває
З качуром за ними,
Ловить ряску[3], розмовляє
Из дѣтьми своими.

Тарас Шевченко.

---

[1]) Лоза = прутя, корчôвля над водою, що з него кошѣ плетуть. [2]) Осока = шувар, шаш. [3]) Ряска = зелена баловина на водѣ.

Жовта курочка.

Ходила жовта курочка по дворѣ и водила за собою своѣ курчата. Найшла она пшеничне зерня.

— Кто посадить зернятко? — звѣдала она.

— Не я — сказала гуска.

— Не я — сказала качечка.

— То я єго посаджу — одповѣла курочка и посадила.

Як пшениця пристигла, она звѣдала:

— Кто повезе зерня до млина?

— Не я — сказала гуска.

— Не я — сказала качечка.

— То я повезу — сказала курочка и повезла.

Привезла курочка з млина муку тай звѣдає:

— Кто спече хлѣб з муки?

— Не я — сказала гуска.

— Не я — сказала качечка.

— То я спечу! — сказала курочка и спекла хлѣб.

Як хлѣб був готовый, знову звѣдала курочка:

— А кто буде сесь хлѣб ѣсти?

— Я! — сказала гуска.

— Я! — сказала качечка.

— Нѣт, бо я вам лѣнивым не дам! Я сама из'ѣм. — И покликала своих дѣтей помагати ѣсти.

Червак и баран.

Червак заложився з рогатым, буйным бараном, що скорше як он зробить дѣру в дубовых дверях. Баран смѣючися приняв червакову ставку, бо сподѣвався, що твердѣ дверѣ дораз пробє.

Розôгнався и сильно своими рогами вдарив у дверѣ. Та се нѣчого не помагало — и баран дуже розгнѣвався. Знову вдарив з цѣлоѣ силы у дверѣ, хотячи их нараз пробити, — аж одпали єму роги. З болю вже негоден быв дальше вдаряти.

Тогды малый червачок почав вертѣти дверѣ так тихенько та помаленьки, гейбы нѣчого не робив. Хоть не ишла єму скоро та тяжка робота, однако вертѣти не переставав. Аж наконець провертѣв дѣрку у дверях навскрôзь и так выграв ставку.

Кто дуже наглить, легко попариться.

Ластôвочка.

— Ластôвочко, щебетушко,
Де од нас ты, пташко, йдеш?
Що ты дѣтям из чужины,
З теплых краѣв принесеш?
— Принесу вам весну красну,
Принесу вам рожѣ цвѣт,
Лиш учѣться, дѣти любѣ,
Лиш учѣться и учѣть!
Ой учѣться, любѣ дѣти,
Бо наука — то й горазд.
Земля не дасть хлѣба завсе,
А наука всюды дасть.
Ой учѣться, любѣ дѣти,
Вам подасть науку свѣт.
Що зôжнеться — то минеться,
Що навчиться — нѣт, ой нѣт!

Вѣночок коломыйок.

1. У моєѣ сусѣдоньки
В коморѣ оконце,
Має сына школярика,
Як на небѣ сонце.

2. В Верховинѣ сонце грѣє
Од самого ранку,
Ци не час уже до школы,
Братчику Иванку?

3. Ой книжочко, читаночко,
Якась ми миленька,
Як у лѣтѣ при роботѣ
Вода студененька.

4. Летить пташок попôд дашок
Тай красно спѣває,
А школярик наш маленькій
Єще красше знає.

5. А ци знаєш, школярику,
Коли выходити?
Та — як буде дванацята
Годиночка бити!

6. На школярѣ гунька бѣла,
Шапочка дрôбонька,
У школяря маленького
Мудра головонька.

Кобы до школы.

У Петра Лаголы сидѣли вечером всѣ довкола стола. Иванко читав книжку. Отець, мати и пятьлѣтна Настя прислуховалися. Иванко читав оповѣданя. Отець нераз одозвався: От красна книжка!

Настя позирала то на книжку, то на брата. Дуже ѣй любилося, як красно Иванко читав. Скоро заговорила: — Так

мене кортить читати! — и почала плакати. Мати обняла єѣ и казала:

— Не плач! Ты ще не ходиш до школы, як Иванко.

— А научуся, як буду ходити? — звѣдалася Настя.

— Научишся так красно, як Иванко — казав отець.

— А найде и для мене пан учитель таку книжку з образками?

— Найде — посвѣдчив Иванко, — має тых много.

— И писати в школѣ научуся?

— Також — додала мати. — И числити, рисовати и спѣвати.

— Ой добре, — зрадовалася Настя.

Иванко читав далѣ, але Настя лиш про школу думала.

— Там всего научуся, все буду знати, як Иванко.

Аж очка ѣй засвѣтилися.

Коли потôм казала мамѣ „добру нôч" — шепотѣла ѣй:

— И не думаєте, мамко, як радуюся, що буду ходити до школы!

Наша учителька.

Выбѣгла из школы в Перечинѣ громадка дѣтей. За ними спѣшила учителька. Переже чим розôйшлися дѣти до дому, обступили на шкôльнôм дворѣ учительку. Кожде щось звѣдовалося, щось щебетало до своєѣ улюбленоѣ панѣ.

— А ци добра была днесь моя задача? — звѣдає ясноока Ганька.

— Прошу, панѣ, ци добрѣ говорила я днесь стих Павловича: „Барвѣнок“? Дôстану дуже добре? — щебетала чорненька Марька.

Учителька одповѣдала на звѣданя дѣтей; одным потаковала, другим перечила, а єѣ очи радо спочивали на свѣжих личках єѣ добрых учениць.

Кôлько працѣ мала она з ними, щобы просвѣтити их малѣ головки! И любила их за то, що єѣ праця не йде на марно, що тѣ дѣти ходять радо до школы, що наука шкôльна интересує их и им любиться в школѣ.

Звѣдованям дѣтей не было бы кôнця, та вже было полудне, а учителька была змучена наукою в школѣ, тож сказала:

— Доста, дорогѣ дѣти! Завтра увидимося знов. Дѣти, котрѣ идете в ту сторону куды я, — то идѣм!

Громадка подѣлилася на двоє и одна часть пôшла з учителькою. Кождый день одпроваджовали свою учительку и радовалися, що и на пути можуть з нею говорити. Коли так ишли селом, родичѣ дѣтей видѣли ту приязнь межи учителькою и школярками, радовалися тому и радôстно здоровили учительку.

Днесь коло сѣльскоѣ хижѣ стояло дакôлько ґаздôв. Коли учителька переходила коло них, один поважный ґазда, отецъ Анны Куртанич, приступив до учительки и сказав:

— Дай Боже добрый день, панѣ учителько!

— Дай Боже и вам! — одповѣла учителька.

— Я мав бы з вами вадитися мало...

— А то за що? — звѣдалася здивована учителька.

— Та за то, що моя Анна теперь не хоче нѣ скотину пасти, нѣ хижу доглядати, а все лиш до книжки єѣ тягне и она до школы бѣжить. А тотѣ єѣ товаришки, то такѣ самѣ — додав, указуючи на дѣвочки, котрѣ стояли около учительки.

— Но, коли лиш тôлько бѣды то все є добре, — одповѣла весело учителька и за-

смѣялася. — Но ваша Анна дуже змагаєся в школѣ. Як бы я была рада, коли бы всѣ дѣти так училися — сказала ласкаво и пôшла дальше.

Свидницкѣ школярѣ.

Дѣти бѣднѣ, на-пôв голѣ,
Лѣзуть бѣднятка до школы.
Рахують, пишуть, читають,
Часто красно заспѣвають.

Як хочете послухати,
Мы будеме вам спѣвати.
Вдячно мы вам заспѣваєм,
Бо мы руськѣ пѣснѣ знаєм!

Александер Павлович.

Два браты.

Колись жили два браты, обадва жонатѣ. У молодшого было четверо дѣтей, а у старшого дѣтей не было. Як умер батько, они не дѣлили землѣ. Сѣяли разом, а в осени дѣлилися урожаєм, бо жили окреме.

Одного року посѣяли они зерно. Быв великий урожай. Браты скосили все, звезли и подѣлили межи собою.

Прийшла нôч. Не спиться старшому братови. Он думає: „Ци добре мы подѣлилися? У брата четверо дѣтей, треба єму много хлѣба. Пôйду и доложу єму из свого збôжа так, щобы он и не знав.“

И пôшов, та зробив так, як думав.

А молодший брат прокинувся в ночи и також почав думати, ци доладу они подѣлилися зерном. Он думає: „Мы обоє з жѣнкою молодѣ, здоровѣ. И дѣти ростуть на помôч, є кому робити. А брат сам один из жѣнкою. Старый вже и слабый. Нема в них кому робити. Треба єму докласти збожа из свого.“

Встав у ночи и перенѣс из своєѣ частины в братову мало зерна. Рано дивляться браты: обѣдвѣ частины рôвнѣ. Здивовалися они, но один другому нѣчого не сказали.

Другоѣ ночи они знову то саме зробили и знову не в той самый час. И не стрѣтилися. И знову обѣдвѣ частины были рôвнѣ.

И так много разôв они один другому докладали снопôв, аж доки раз не — стрѣтилися. Тогды дозналися братя, чому то у них усе рôвно было зерна.

И так прожили они цѣле своє житя по братскому, один другому помагали в кождом случаю.

Таблиця, крейда и губка.

Одного разу таблиця, крейда и губка вадилися межи собою, кто из них найважнѣйшій. Таблиця позирала гордо и сказала: „Я панѣя, — а вы мои слуги. Вы мене красите, вы мене обмываєте.“ — „Ой, се неправда!“ — обозвалися обѣ нараз. — „Я ґаздыня,“ сказала крейда. „Я пишу на таблици все, що лиш хочу. Я много мудрѣйша, як та почорнена таблиця. Знаю писати, числити и рисовати.“

„Не перехвалюйся, ты слаба крейдо,“ закричала губка. „Я сильнѣйша од вас обох. Хоть бы и вся таблиця записана была мудростями крейды, я зотру все нараз!“

Звада росла и школярь мусѣв розсудити. Он сказав: „Вы всѣ троє менѣ служите.

Кождый з вас вартый у мене то, що и другій.“ При тôм взяв губку и змазав таблицю. Написав крейдою так:

„Ой не вадься, але смѣло
Роби кождый своє дѣло!“

Дѣвчатам.

То не квѣтка змерехтѣла
Тай на всѣ сады,
То лиш наша Оленочка
Иде до школы.

Сорочечка як лелія,
Хустина як мак.
Позирайте, дѣвчатонька,
И вы ходѣть так.

Марійка Пôдгôрянка.

Цвѣт, листя, овочѣ.

Росте в саду стара яблôнка. Прийшла ярь, розвився брост (бруньки) и покрылася яблôнка ясноэеленым листєм. И говорить листѣчко старôй яблôнцѣ: — „Мы всему дереву краса!“ Засмѣялася яблôнка тай каже: „Увидимо, що далѣ буде.“

За якийсь час укрылася яблôнка запашным квѣтєм. Вються пчôлки коло цвѣточ-

кôв, як бы их цѣловали. Радѣ тому цвѣту и люде. И мовлять цвѣточки старôй яблôнцѣ: „Мы всему дереву краса!“ Посмѣхнулася яблôнка тай каже: „Та вже увидимо.“

Не довго пышилися цвѣточки. Скоро зôвяли и обпали, а на тôм мѣстѣ явився зеленый завязок. Минуло лѣто, настала осѣнь. На яблôнцѣ серед пожовклого листя красовалися великѣ червонѣ яблочка. „От моя краса!“ — каже яблôнка. „З насѣня, що заховалося в яблоках, выростуть новѣ яблôнки менѣ на змѣну . . .“

И люде хвалять соковитѣ, солодкѣ яблока тай дякують старôй яблôнцѣ.

Два яблока.

Мати дала Павлови та Оленцѣ по яблоку. Были то два краснѣ яблочка, червоне и жовтеньке. Случайно дôстала Оленка бôльшоє. Павло розсердився за то и хотѣв, щобы замѣняла з ним єго яблоко.

Добра сестричка вдячно дала братчикови бôльшоє яблочко за меншоє. Та що з того. Як Павло розрѣзав своє яблочко, было оно в серединѣ черваве и недобре для ѣдѣня. Однако Оленка подѣлила з братчиком своє яблочко.

Школа заячикôв.

На межи сидѣв старый заяць. Довкола бавилося пять молодых. Один грыз на межи кочан з капусты, другий вызбировав комоничку, троє на поли нюхали, як пахне зелена травичка. Коли старый видѣв, що час до науки, дуркнув ногою до землѣ. На тôй знак поприходили молодѣ до школы и посѣдали около отця.

Отець погласкав собѣ оба вуса и почав науку: „Коли вас буде пес наганяти, не утѣкайте долу берегом, бо переднѣ ноги маєте коротшѣ, перевернетеся и он вас зловить. Скорше бѣжѣть горѣ на верх, там пес скоро змучиться. Скажи, Матѣю, як то будеш робити?“

Матѣй быв пустый. Дивився, як лѣзе червак по земли. Не уважав и не знав, що звѣдав отець.

Старый заяць погнѣвався и дав малому поза уха. — „Ік — ік,“ закричав Матѣй и втѣк на поле. Другѣ братя втѣкли також. Потому всѣ зôйшлися пôд берегом и гралися в лапанку. Але не могли довго бавитися, бо скоро надбѣгли псы и розôгнали зайчиков. Коли потому знову зôбралися до купы, двох молодых уже не было.

Рѣпка.

Быв собѣ дѣд Андрушка, а у него баба Марушка, а у бабы донька Минка, а у доньки собачка Финка, а у собачки товаришка кôтка Варварка, а у кôтки годованка мышка Сѣроманка.

Раз весною взяв дѣд рыскаль та мотыку, скопав у загородѣ грядку велику, гноєм мало попринадив, грабельками пôдгромадив, зробив пальцем дѣрку тай посадив рѣпку.

Робив дѣд не марно: зôйшла рѣпка гарно. Що день ишов дѣд в огород, набравши воды повный рот, свою рѣпку пôдливав, ѣй до житя охоты додавав.

Росла дѣдова рѣпка, росла. Зразу така была як мышка, потому як кулак, потому як бурак, потому як два, а на кôнци стала така, як дѣдова голова.

Тѣшиться дѣд, аж не знає де стати. „Час,

каже, нашу рѣпку рвати!“ Прийшов он у огород — гуп, гуп! Узяв рѣпку за зеленый чуб. Тягне руками, уперся ногами, добыває сил усѣх, сопить як ковальский мѣх. Мучився потôм весь день, а рѣпка сидить у земли як пень.

Кличе дѣд бабу Марушку: „Ходи, бабусю, не лежи, менѣ рѣпку вырвати поможи!“ Пôшли они в огород — гуп, гуп. Взяв дѣд рѣпку за чуб, баба дѣда за плече, аж пôт тече. Смыкає дѣд рѣпку за чѣвку, смыкає баба дѣда за обшивку, працюють руками, упираються ногами. Промучилися весь день, а рѣпка сидить у земли як пень.

Кличе баба доньку Минку: „Ходи, доню, не лежи, нам рѣпку вырвати поможи!“ Пôшли они в огород — гуп, гуп. Узяв дѣд рѣпку за чуб, баба дѣда за сорочку, донька бабу за торочку. Тягнуть руками, упираються ногами. Промучилися весь день, а рѣпка сидить у земли як пень.

Кличе донька собачку Финку: „Ходи, Финочко, не лежи, нам рѣпку вырвати поможи!“ Пôшли они в огород, — гуп, гуп. Узяв дѣд рѣпку за чуб, баба дѣда за сорочку, донька бабу за торочку, собачка доньку за спôдничку. Промучилися весь день, а рѣпка сидить у земли як пень.

Кличе собачка кôтку Варварку: „Ходи, Варварко, не лежи, нам рѣпку вырвати поможи!“ Пôшли они в огород — гуп, гуп. Узяв дѣд рѣпку за чуб, баба дѣда за сорочку, донька бабу за торочку, собачка доньку за спôдничку, кôтка собачку за нôжку. Тягнуть руками и зубами, упираються ногами. Промучилися увесь день, а рѣпка сидить у земли як пень.

Кличе кôтка мышку Сѣроманку: „Ходи, Сѣрочко, не лежи, нам рѣпку вырвати поможи!“ Пôшли они в огород — гуп, гуп. Узяв дѣд рѣпку за чуб, баба дѣда за сорочку, донька бабу за торочку, собачка дочку за спôдничку, кôтка собачку за нôжку, мышка кôтку за лапку, — як потягли, тай попадали.

Упала рѣпка на дѣда Андрушку, дѣд на бабу Марушку, баба на доньку Минку, донька на собачку Финку, собачка на кôтку Варварку, а мышка шусть у шпарку!

Иван Франко.

Що то є?

До сонця я подôбный
И сонце я люблю.
За сонцем повертаю
Я голову свою.

Стою стрункий, высокий
В зеленôм шатю я.
И золотом прибрана
Головонька моя.

На кождôй загородѣ
Вы видѣли мене
И всѣ вы ѣли з мене
Насѣнячко смачне.

Рôльник в осени.

Настала осѣнь. Осѣнне сонце выкликало рôльника на поле и говорить до него:

„Ходи, хлѣборобе, на поле и поглянь, якѣ скарбы я выплекало для тебе! Збирай их и радуйся, бо вже не довго буду грѣти! Та ори пильно землицю, сѣй в ню пшеницю, жито! Я перекажу зимѣ, щобы про них щиро дбала, як я вже не зможу их добре огрѣвати. Она сцѣпить их заморозком, покрыє снѣгом и тым оборонить их од замерзненя.“

Рôльник слухає порады сонця, од досвѣтку до ночи оре землю и засѣває озиминою. И слабѣ лучѣ осѣнного сонця помагають молодым ростинкам добыватися из землѣ вон, ще и огрѣває их. Як щѣтка вкрыває землю пшениця. Нивы спершу червонѣють, потому зеленѣють.

А сонце що-раз то подгоняє людей до роботы:

„Гляньте! Ще кукуруза не зôбрана, ще картошки не выкопанѣ. А я вже довго не буду вас грѣти. Ще день — два, ще тыждень. Потому повѣють вѣтры, нависнуть хмары, стане сѣяти дробненький дощик. Не оглянетеся, як бѣлый снѣг укрыє

вашѣ поля, та пропаде марно вся ваша праця. Пильнуйте, доки ще час!“

Теперь уже не лиш старшѣ, но и дѣти — все, що живе, бѣжить на поле и збирає останки збôжа, фасолю. Кобы ще картошки выбрати та закопати в яму.

А раз потягнув перший вѣтрик и розсыпав на всѣ стороны искры з огня, в яком дѣти пекли картошки. Он уже не переставав, починав чим раз голоснѣйше выти межи голузями дерев.

А як люди закончали вкрывати послѣднѣ ямы з крумпликами, на небѣ появилися першѣ снѣжинки.

Та сонце вже не журилося тым. Оно сховалося спокôйно за хмары. Знало, що люди скончили своѣ осѣннѣ роботы и не будуть голодовати в зимѣ.

Осѣнна прогулька.

Быв теплый, сонечный день. Учитель пôшов з дѣтьми на прогульку. Мостом перейшли на другу сторону рѣки. Выйшли на найблизшу гору. Видѣли одти цѣле село. Хижѣ стоять над рѣкою. Церков, обсаджена ялиною, та нова школа бѣлѣються здалека. Коло рѣки на толоцѣ пасе худоба, по горах овцѣ и козы.

Ґазды орють своѣ загороды. Возять дрова з лѣса. Закрывають винницѣ, щобы не обмерзли, як прийде мороз.

Из горы видно все красше, як з долины. Из высшоѣ горы видно ширший круг. Єго краѣ притуляються ид земли.

Сонце скоро походило небом и зайшло за горы. Дѣти показали, де є восхôд сонця (восток), де захôд (запад), пôвнôч и полудне. В осени, що дальше днем, то днѣ все коротѣють, а ночи довжѣють.

По заходѣ сонця дораз постуденѣло. Як стемнѣлося, мраки закрыли все. Добре, що дѣти вже были близько дома.

Конѣ и гуси.

Дотягли конѣ перед пелевню тяжкий вôз из хлѣбом, де вже можно было им одпочинути. Ухляли конѣ и тяжко оддыховали. А пôд вôз прийшло много гусей, якѣ ґаґонѣли та кричали на цѣлый двôр. — Дивнѣ сотворѣня — покивав на них головою молодший кôнь: — Крику як воды, а до жадного дѣла не придатнѣ.

А другий покивнув собѣ тай каже:

— Не дармо ото и говорять, що де много бесѣды, там мало роботы…

Гусярка.

Коло рѣчки, коло Угу
Лужок процвѣтає.
Там Гануся дѣвчинонька
Гуси доглядає.
  Там Гануся дѣвчинонька
  Гуси доглядає,
  И на воду позирає,
  З тиха промовляє:
Ой пасѣться гусенята,
Я не забавлюся,
Вмыю личко, вмыю бровы,
Сяду, заплетуся.
  И скупалася Гануся
  У чистенькôм Угу,
  Заплелася, похожує
  По рôвному лугу.

Спѣвак.

Ой пасу я бычки, бычки
Тай попôд осички.
Як я собѣ заспѣваю,
Не треба й музички.
Як я собѣ заспѣваю
Двома голосами,
Один голос пôйде полем
А другий лѣсами.

Народне.

Коза — дереза.

Были собѣ дѣд та баба. Поѣхав дѣд у ярмарок тай купив собѣ козу. Привѣз єѣ до дому, переночовали, а на другий день посылає старшого сына ту козу пасти. Пас, пас хлопець козу аж до вечера тай жене до дому. Лиш до ворôт догоняє, а дѣд став на воротах у червоных чоботах тай звѣдаєся:

— Козонько моя мила, козонько моя люба, ци ты пила, ци ты ѣла?

— Нѣ, дѣдусю, я не пила и не ѣла: Лише бѣгла через мосточок та вхопила кленовый листочок; тôлько бѣгла через гребельку та вхопила водицѣ крапельку, — тôлько пила, тôлько и ѣла.

От дѣд розсердився на сына, що он погано худобу доглядає тай прогнав його.

На другий день посылає другого сына — меншого. Пас, пас хлопець козу аж до вечера тай став гнати до дому. Лише до ворôт догоняє, а дѣд став на воротах у червоных чоботах тай звѣдує:

— Козонько моя мила, козонько моя люба, ци ты пила, ци ты ѣла?

— Нѣ, дѣдусю, я не пила и не ѣла: тôлько бѣгла через мосточок та вхопила кленовый листочок; бѣгла через гребельку та вхопила воды крапельку, — тôлько пила, тôлько и ѣла.

От дѣд и того сына прогнав.

На третий день посылає вже жону. От она погнала козу, пасла увесь день, а вечером жене до двору. Дѣд уже стоить на воротах у червоных чоботах та и звѣдує:

— Козонько моя мила, козонько моя люба, ци ты пила, ци ты ѣла?

— Нѣ, дѣдусю, я не пила и не ѣла: бѣгла через мосточок, ухопила кленовый листочок, бѣгла через гребельку, вхопила водицѣ крапельку, — тôлько пила, тôлько и ѣла.

От той дѣд прогнав и бабу.

На четвертый день погнав он уже сам козу пасти: пас увесь день, а вечером погнав до дому. Тôлько надогнав на дорогу, а сам навпростецъ побѣг та став на воротах у червоных чоботах и звѣдує:

— Козонько моя мила, козонько моя люба, ци ты пила, ци ты ѣла?

— Нѣ, дѣдусю, я не пила и не ѣла: бѣгла через мосточок, ухопила кленовый листочок, бѣгла через гребельку, вхопила водицѣ крапельку, тôлько пила, тôлько и ѣла!

От, тогды дѣд розсердився, пôшов до коваля, высталив нôж и почав козу рѣзати. Коза вырвалася тай утѣкла в лѣс.

У лѣсѣ бачить коза зайчикову хатку — она туды вбѣгла тай сховалася на печи.

Та прибѣгає зайчик, коли чує — щось є в хижи. Зайчик звѣдає:

— А кто, кто в моѣй хижи?

А коза сидить на печи тай каже:

— Я коза-дереза,
За три копы куплена,
Пôв бока луплена.
Тупу-тупу ногами,
Сколю тебе рогами,
Нôжками затопчу,
Хвостиком замету, —
Тут тобѣ и смерть!

Та зайчик злякався, выбѣг з хижѣ тай сѣв пôд дуба. Сидить тай плаче . . . Иде медвѣдь и звѣдає:

— Чого ты, зайчику-побѣгайчику, плачеш?

— Як же менѣ, медвѣдику, не плакати, коли в моѣй хижи звѣрь страшный сидить.

А медвѣдь каже:

— От я єго выжену. — Побѣг до хижѣ:

— А кто, кто в зайчиковôй хижи?

А коза з печи:

— Я коза-дереза,
За три копы куплена,
Пôв бока луплена.
Тупу-тупу ногами,
Сколю тебе рогами,
Нôжками затопчу,
Хвостиком замету, —
Тут тобѣ и смерть!

Медвѣдь злякався тай побѣг з хижѣ.

— Нѣт, каже, зайчику-побѣгайчику, не выжену — боюся!

От и знову пôшов зайчик та сѣв пôд дуба тай плаче. Аж иде вовк и звѣдуєся:

— А чого се ты, зайчику-побѣгайчику, плачеш?

— Як же менѣ, вовчику-братчику, не плакати, коли в моѣй хатцѣ страшный звѣрь сидить.

А вовк: — От я єго выжену!

— Де тобѣ єго выгнати! Тут и медвѣдь гнав та не выгнав.

— Отже выжену!

Побѣг вовк до хаты тай звѣдуєся:

— А кто, кто в зайчиковôй хижи?

А коза з печи:

— Я коза-дереза,
За три копы куплена,
Пôв бока луплена.
Тупу-тупу ногами,
Сколю тебе рогами,
Нôжками затопчу,
Хвостиком замету, —
Тут тобѣ и смерть!

От вовк злякався тай побѣг з хаты.

— Нѣ, каже, зайчику-побѣгайчику, не выжену — боюся.

Зайчик знову пôшов, сѣв пôд дуба тай плаче. Аж бѣжить лисичка, побачила зайчика тай звѣдуєся:

— А чого ты, зайчику-побѣгайчику, плачеш?

— Як же менѣ, лисичко-сестричко, не плакати, коли в моѣй хижи страшный звѣрь сидить.

А лисичка: — От я єго выжену.

— Де тобѣ, лисичко, єго выгнати! Тут и медвѣдь гнав — не выгнав, и вовк гнав — не выгнав, а то ты!

— Отже выжену!

Побѣгла лисичка до хижѣ тай звѣдуєся:

— А кто, кто в зайчиковôй хатцѣ?

А коза з печи:

— Я коза-дереза,
За три копы куплена,
Пôв бока луплена,
Тупу-тупу ногами,
Сколю тебе рогами,
Нôжками затопчу,
Хвостиком замету, —
Тут тобѣ и смерть!

От и лисичка злякалася тай побѣгла з хижѣ.

— Нѣ, каже, зайчику-побѣгайчику, не выжену — боюся.

Пôшов зайчик, сѣв пôд дуба тай знову плаче. Коли то, лѣзе рак-неборак тай звѣдуєся:

— Чого ты, зайчику-побѣгайчику, плачеш?

— Як же менѣ не плакати, коли в моѣй хижи страшный звѣрь сидить.

А рак: — От я його выжену!

— Де тобѣ його выгнати! Тут медвѣдь гнав — та не выгнав, и вовк гнав — та не выгнав, и лисиця гнала — та не выгнала, а то ты!

— Отже выжену!

И полѣз рак у хижу тай звѣдуєся:

— А кто, кто в зайчиковôй хижи?

А коза з печи:

— Я коза-дереза,
За три копы куплена,
Пôв бока луплена.
Тупу-тупу ногами,
Сколю тебе рогами,
Нôжками затопчу,
Хвостиком замету, —
Тут тобѣ и смерть!

А рак усе лѣзе та лѣзе на печ тай каже:

— А я рак-неборак,
Як ущипну — буде знак!

Та як ущипне козу клѣщами!... Коза як замекекає та з печи, та з хижѣ — побѣгла, лиш мигнуло... От, тогды зайчик радый, прийшов у хижу та так уже ракови дякує... Тай став жити в своѣй хатцѣ.

Народна казка.

Осѣнь малярем.

Быв один хлопець а назывався Борис. Як умерли єго родичѣ, выбрався у свѣт. Иде, куды єго ноги несуть. Так найшовся у глубокôм лѣсѣ. Заблудив бы быв, якбы не побачив у лѣсѣ маленьку хижку, а в нѣй благого старенького чоловѣка.

Зайшов у хижку. Старенький звѣдався єго, кто он и куды иде. И старенький испер Бориса у себе.

Одного вечера говорив старенький: — Борисе! Бѣжи лиш до стайнѣ, осѣдлай коника, бо пôйдемо до природы.

Взяли из собою перце, (пензлики) и фарбы тай пôшли. Прийшли ид молодôй липѣ. Єѣ зелене листя помальовали красно на золото. Дальше обвивалося дике вино на загородный плôт. Зафарбили єго на черлено. И так ишли дерево за деревом, корч за корчем, а всягды наносили фарбу золоту, червону, рудову, гнѣдову, аж усѣ дерева и корчѣ заблищали барвами.

Чудовався Борис тôй красѣ и звѣдався старенького, чому он все так красно малює.

— Я Осѣнь, Борисе, хочу абы природа заблищала красою всѣх барв, доки положиться до зимушного сна.

На орѣшки.

Пôслала мя моя мати
В лѣс орѣшки рвати.
Та высока лѣщинонька,
Не мож досягати.

Ой кобы ты, лѣщинонько,
Много зародила. —
Я орѣшкôв не нарвала,
Тай ся заганьбила.

Народне.

Бѣлка.

Вовк лежав пôд деревом и спав. Бѣлка скакала по деревѣ и упала на вовка. Вовк прокинувся и хотѣв єѣ з'ѣсти. Бѣлка почала просити: — Пусти мене! — Вовк сказав: — Добре, я пущу тебе, лиш ты скажи менѣ, чого вы бѣлки такѣ веселѣ. Менѣ завсе нудьга, а вы всѣ там у горѣ бавитеся та скачете. — Бѣлка одповѣла: — Спершу пусти на дерево, тогды и скажу, а то я тебе боюся. — Вовк быв неголодный и пустив. Бѣлка поскакала на дерево и одти сказала: — Тобѣ тому нудьга, що ты злый. Тобѣ злôсть серце палить. А мы веселѣ тому, що нам нѣколи не хочеся злого робити.

Комарь.

Дуб на дуба похилився,
Упав комарь тай забився.
Вылетѣла мушка з хаты,
Комарика ратовати.
Летить лѣки куповати,
Головоньку смаровати.
Пчолы з поля прилѣтають,
Плястры меду прикладають,
Та нѣчо не помагає:
Бѣдный комарь пропадає . . .
— Ой комарю, любый брате,
А деж тебе поховати,
Твоѣ кости поскладати?
— Поховайте мене в лѣсѣ
При зеленому орѣсѣ,
И насѣйте зѣля — руты,
Щоб комаря не забыти.
Будуть люде зѣля рвати,
Комарика споминати:
Десь тут лежить комарище,
Нашôй крови пиячище.

Народне.

Кривенька качечка.

Быв собѣ дѣд та баба, та не было у них дѣтей. От они сумують; а далѣ дѣд и каже бабѣ:

— Ходѣм, бабо, в лѣс на грибы.

От пôшли. Бере баба грибы, коли дивиться: у корчôвлѣ гнѣздочко, а в гнѣздочку качечка сидить. От каже она дѣдови:

— Дивися, дѣду, яка красна качечка!

А дѣд каже: Возьмемо єѣ до дому, най она в нас живе.

Стали єѣ брати, а коли дивляться, то у неѣ нôжка переломлена. Они взяли єѣ тихенько, принесли до дому, зробили ѣй гнѣздочко, обложили єго пѣрячком и посадили туды качечку, а самѣ знову пôшли на грибы.

Вертаються та дивляться, що у них так прибрано, хлѣб напеченый, борщик звареный. От они до сусѣдôв:

— Кто то? Кто то? — Нѣкто нѣчого не знає.

Другого дня знову пôшли дѣд и баба на грибы. Приходять до дому та у них пироги зваренѣ стоять на оконцѣ. Они знову до сусѣдôв:

— Ци не видѣли дакого? —

— Видѣли якусь дѣвчину, з кирницѣ водицю несла. Така, кажуть, гарна, тôлько мало кривенька.

От дѣд и баба думали-думали:

— Кто-б то быв? — нѣяк не выгадують. А далѣ баба каже дѣдови:

— Знаєш що, дѣду? Зробимо так: скажемо, що идемо на грибы, а самѣ сховаємося тай будемо выглядати, кто до нас понесе воды.

Так и зробили.

Стоять они за коморою, коли дивляться, то из их хаты выходить дѣвчина з коромислом: така гарна, така красна, тôлько що кривенька маленько. Пôшла она до кирницѣ, а дѣд и баба тогды в хату; дивляться, та у гнѣздочку нема качечки, лиш повно пѣрячка. Они тогды взяли гнѣздочко тай вергли в печ; оно там и згорѣло.

Коли-ж иде дѣвчина з водою. Прийшла в хату, утямила дѣда й бабу та зараз до гнѣздочка — а гнѣздочка нема. Она тогды гôрько заплаче. Дѣд и баба до неѣ кажуть:

— Не плач, дѣвочко, ты будеш у нас за доньку; мы будемо тебе любити и честовати, як рôдну дѣтину.

А дѣвчина каже:

— Я до вѣку жила бы у вас, як бы вы не спалили мого гнѣздочка та не пôдглядали за мною; а теперь, — каже, — не хочу. Зробѣть менѣ дѣду кудельочку и веретенце, я пôйду од вас.

Дѣд и баба плачуть, просять єѣ остатися; она не хотѣла.

От, тогды зробив ѣй дѣд кудельочку и веретенце; она взяла, сѣла на дворѣ и пряде. Коли-ж летить громада качок, побачили ѣ и спѣвають:

Анде наша дѣва,
Анде наша Юла,
На метенôм двôрци,
На тесанôм стовпци.
Кудельочка шумить,
Веретенце дзвенить,
Скиньмо по пѣрячку,
Нехай летить з нами!

Дѣвчинка им одказує:

Не полечу з вами.
Як была я в лôжку,
Выломила нôжку,
А вы полетѣли,
Мене покинули.

От они ѣй скинули по пѣрячку, а camѣ полетѣли далѣ. Коли летить друга громада, и они кличуть:

Анде наша дѣва,
Анде наша Юла,
На метенôм двôрци,
На тесанôм стовпци.
Кудельочка шумить,
Веретенце дзвенить,
Скиньмо по пѣрячку,
Нехай летить з нами!

А дѣвчина одказує:

Не полечу з вами.
Як была я в лôжку,
Выломила нôжку,
А вы полетѣли,
Мене покинули.

Колиж летить третя громада, увидѣли дѣвчину и зараз:

Анде наша дѣва,
Анде наша Юла,
На метенôм двôрци,
На тесанôм стовпци.
Кудельочка шумить,
Веретенце дзвенить,
Скиньмо по пѣрячку,
Нехай летить з нами!

А дѣвчина им одказує:

Не полечу з вами.
Як была я в лôжку,
Мене покинули.
Выломила нôжку,
А вы полетѣли.

Скинули ѣй по пѣрячку, дѣвчина увертѣлася в пѣрячко, зробилась качечкою и полетѣла за качатами. А дѣд и баба осталися самѣ. *Народна казка.*

Свято свободы.

Дня 28. октобра 1919. року радовалися всѣ Русины. Люде выходили из своих хиж и казали: — По тысячу роках неволѣ и нам засвѣтило сонце свободы!

В церквах спѣвали подяку Господеви за вызволеня. А в школах слухали промовы за нынѣшне свято.

Така велика радôсть была из того, що закончилася свѣтова вôйна. Прийшов день свободы для руського народа. Мадярска и австрійска держава розпалася, а угнетенѣ народы освободилися.

Пôдкарпатска Русь по своѣй волѣ прилучилася як автономна (самоуправна) краина до Ческословацкоѣ републики. Теперь уже не маємо чужого короля, але президента, выбраного народом и свого ґубернатора в Ужгородѣ.

Най живе наша свобôдна краина!

Як освободилася Пôдкарпатска Русь?

— Чому то, няньку, так много людей збираєся на 2-го децембра до Ужгорода? — звѣдав малый Николайчик свого отця, котрый кождого вечера читав новинку и оповѣдав своим дѣтям, що в краю и в свѣтѣ дѣєся. Было то в новембрѣ р. 1920.

Старый Федор зняв з очей окулярѣ, подивився весело на дѣтей и сказав: — Там мають одкрыти »Звôн Свободы«.

— Що-ж то за звôн свободы? — зазвѣдав Никола.

— Той звôн — оповѣдав старый Федор, нянько Николайка — дня 26. октобра 1918. голосив в Америцѣ в городѣ Филаделфіи своим голосом десятьом народам Европы, а також пôдкарпатским Русинам, що они свобôднѣ.

— Як то — сказав цѣкавый Николайко — та мы до теперь не были свобôднѣ?

Старый Федор зôтхнув тяжко, задумався а по хвили сказав: — Так, мôй сыну, мы до теперь жили у ярмѣ, мы не были свобôдными жителями своєѣ краины.

Малый Николайко мало прослезився од нянькового жалю. Он сам видѣв своими власными очима, як перед войною та пôдчас войны часто жандарѣ заходили до хижѣ, глядали всюды в скринях и поза образами руськѣ книжки и новинки. Нянько и мамка все дуже скрывали кожду книжочку, яку купили на одпустѣ в Гошовѣ за Бескидами або новинку, котра приходила з Ужгорода, а коли их читали, то позирали, абы жандарѣ не видѣли. — По хвили обернувся Никола знов до нянька, взяв єго за руку и став просити:

— Скажѣть нам, няньку, як то сталося, що мы теперь свобôднѣ?

Федор одложив новинку на бôк и став так розказовати:

— Ще перед тысячу лѣтами нашѣ предки зôйшли з карпатских гôр на ту сторону и стали заживати свободы. Выпасали скоты по всѣх горах и полонинах, орали на долах землю и сѣяли, ставили церкви и слу-

хали слова Божого из казательниць у своѣй рôднôй бесѣдѣ. На наших землях царив спокôй и благодать. Но за якийсь час — а минуло вже тому тысяча лѣт — прийшли Мадяре. Они з початку училися од нас много, бо не знали ще, як оброблювати землю. Но коли вже научилися, почали наших Русинôв выганяти из родючих долин назад в горы. Потому накидовали свою вѣру, а дальше силовали на нас свôй язык. Мы тому одпирали як могли. Вы самѣ чули, що по наших церквах не голосили слова Божого по руськи, а в школах також измагалися на то, абы нашѣ дѣти училися лиш по мадярски.

Мы самѣ были за слабѣ, абы проти тому боронитися. Народ наш бѣдный и зависимый од богатших, а богатѣ были чужѣ. Просвѣчена интелиґенція лиш в малôй части осталася при нас, а всѣ иншѣ пôшли служити Мадярам.

— И не было скорше способу нас выратовати из того нещастя? — перебив Николайко.

— На жаль — говорив дальше старый Федор — не могли мы. За то памятали на нас нашѣ братя американскѣ, якѣ пôшли там глядати лѣпшого хлѣба. Найшовши там свободу для себе, не забыли и за нас.

— А як то было? — зазвѣдав Николайко и притяг еще ближе до нянька своих братôв и сестер, абы послухали интересну историю.

Отець зачав приказовати:

— В Америцѣ в роцѣ 1918 появився теперѣшный президент нашоѣ републики Тома Масарик и почав наклонювати европейских емиґрантôв, котрѣ в старôм краю не мали свободы, абы они завязали союз и разом працювали для освободженя своих братôв. До того союза приступили також Чехословаки, Украинцѣ,

Поляки, Югославяне, Литвины, и пôдкарпатскѣ Русины. Найдѣяльнѣйшим членом из подкарпатских Русинôв став Др. Григорій Жаткович, молодый адвокат.

Др. Гр. Жаткович, перший ґубернатор Пôдкарп. Руси.

котрого выслала до того союза американска Народна Рада Русинôв. Американскѣ Русины рѣшили старатися, абы мы не остали дальше пôд чужим ярмом и абы мы стали свобôдными. И сталося то дня 26-го октобра в городѣ Филадельфіи. Члены »Середно-Европейскоѣ Уніѣ« проголосили в тôм часѣ, що народы середноѣ Европы, заступленѣ в тôй Уніи, станутъ независимѣ — свободнѣ.

Велика радôсть обняла всѣх присутных членôв, а ще бôльша радôсть была, коли президент Масарик прочитав то рѣшеня великому числу народа, якій ждав перед домом на то рѣшеня.

Нашѣ американскѣ Русины а з ними Др. Григорій Жаткович не перестали дальше працювати. Они старалися, абы тоту свободу обезпечити. Тому звѣдали: най народ скаже сам, до котроѣ державы хоче прилучитися, абы тота свобода была поправдѣ обезпечена. Краина наша маленька, ворогôв много, тому сама не може удержатися. Дня 12-го новембра 1918. року голосовали всѣ американскѣ Русины, з котрою державою хочуть жити разом. Бôльшôсть голосôв рѣшило, що пôдкарпатскѣ Русины желають жити разом з Ческословацкою републикою як одна окрема краина. То рѣшеня потвердила мирова конференція в Парижи. Першим ґубернатором нашим став неструдимый наш Григорій Жаткович, котрому всѣ Русины нынѣ дякують. Он то постарався, абы тот звôн, котрый пôдчас проголошеня независимости середно-европейских народôв возвѣщав ту радôсть по цѣлôм городѣ Филадельфіи дня 26-го октобра, прийшов и до нас. На день 2-го децембра будуть єго одкрывати и ним звонити и зато так много народа иде на то свято.

Дѣравый мôст.

Над потоком коло рѣки Уга быв мôст. Возили люде дерево з лѣса и выбили дѣру в мостѣ. Дѣра была сперва маленька, але за кождым переѣздом ширяла чим раз бôльше. Що то вадило одному або другому стати, зняти з воза кусень дерева и забити дѣру. Та нѣт! — Що я буду поправляти. — подумав собѣ Юра. — Най Микола поправляє! — А Микола знову каже: — Що я буду собѣ час тратити? — Най Юра поправить, он також ѣздить! — Так сказав один на другого и кождый тѣшився, як сам перейшов.

Раз ось надôйшов Микола величезным возом з дровами. Конѣ сильнѣ тай не шкодовав их. Выйшов на мôст. Хотѣв обôйти дѣру тай завернув на бôк. Аж тут пырхнула зпôд моста качка. Конѣ сполошилися, скочили в бôк и один застряг в саму дѣру. На щастя лиш звихнув собѣ ногу, але дальше вже ити не мôг.

— Так треба Миколѣ! — говорили дюде, — прощо мôст не поправив! —

Микола знав, що люде говорили правду тай нич не казав. Збѣглися добрѣ люде, пôднялп, выпрягли коня и перетягли вôз на дорогу. Але пôд тягаром, що довго стояв на мостѣ, мôст завалився.

— Кудыж теперь переѣдемо? — йойкали другѣ, що стояли з дровами.

— Так вам треба! — сказав Микола. — Было мôст поправити.

Так терпѣв один за всѣх, а всѣ за одного...

Дарунок отцеви.

Иде раз торговець з Украины у Крим на сôль и звѣдує отця: — Який вам, няню, дарунок з дороги принести? — Ты — каже, — сыну, збирай недоѣдки та крышки, що остаються по ѣдженю, та посуши! Ото менѣ и буде дарунок.

От як выѣхали, то спершу у кождого богато было хлѣба. Ѣдять, не шкодують. Он усе то, що остаєся, збирає в тайстру. Побратимы смѣються и звѣдують, на що се он робить. — То, — каже, — отцю дарунок.

От и впало им десь ѣхати через таке мѣсто, що село од села далеко, а волами з тягаром треба и три днѣ ѣхати. Весь хлѣб поѣли, а купити не є де.

Тогды згадали про тайстру з недоѣдками. И з тым выжпвлялися за тотѣ три днѣ.

Прийшов тот чумак до дому, а отець звѣдує: — А що, сыну, ци принѣс тот дарунок, що я тобѣ казав? — Ой нѣт, каже, тату. Я всю дорогу збирав. Та як верталися мы, то нам таке й таке случилося, що мы й поѣли. — Ну, дарьмо, се я тобѣ й за то казав, що може в дорозѣ з вами дащо случиться, так щоб вы не остали голоднѣ.

Не рушай чужоє!

Михайло дôстав од стрыка богато красных рѣчей: перо, церузу и радирку. Принѣс до школы, щобы похвалитися своим побратимам. Хлопцѣ позирали и хвалили.

Михайлôв сусѣд Юрко ще нѣколи не мав радирки, а дуже хотѣв бы мати. Пôдчас науки лежала радирка на лавици, а Юрко лиш позирав на ню. — Ох, кобы то я достав єѣ, — думав, що и наука не любилася днеська єму.

Коли потому школярѣ складали свои рѣчи, абы ити дому, Михайло не збачив, що єго радирка остала на лавици. Дораз уже была в Юрковôй кешени.

Путем из школы хлопцѣ розмовляли, жартовали тай смѣялися. Лиш один Юрко мовчав. Быв радый тому, що вже мае радирку, якоѣ так желав. Але все таки быв якось не свôй. Коли дакотрый школярь заговорив до него, Юрко позирав боязливо и ледвы одповѣдав. Даколи здавалося єму, що мае днеська тяжку кешеню, як ще нѣколи. Обзирався, ци дакто не видить, що он мае Михайлову радирку.

И дома быв Юрко мовчливый, аж єго мамка звѣдала: — Що тобѣ, хлопче? Ци не погнѣвався на тебе пан учитель? — Юрко одповѣв, що нич єму не є, анѣ в школѣ не быв напоминаный. Почав бавитися з братами, але гра єго не тѣшила. Все думав: — Маю радирку, нову, красну радирку. — Дораз єму пригадалося: — Взяв ты єѣ, не є твоя! . . .

Рад бы похвалитися нею братям, але тѣ звѣдовали бы ся, де єѣ взяв. Коли отець вечер по роботѣ сидѣв з дѣтьми довкола стола, Юрко не обзывався. Ганьбився на думку: — Коли бы нянько знав, що я зробив! —

В ночи мав неспокôйный сон. Снилося єму, що дакто догоняє го, а он не може сховатися. Молився, що направить все, чим провинився.

Рано спѣшив до школы. Прийшов найперший. Вытягнув радирку та пôдверг на Михайлове мѣсто. Як бы камѣнь упав єму з серця.

Коли Михайло прийшов и увидѣв радирку, сказав:

— Я дома так єѣ глядав, а я туй забыв єѣ!

Юрко мало не заплакав на сесе. Певно зарѣкся, що нѣколи не захоче чужоє.

Яблочко.

Мати обѣцяла дѣтям, що они пôйдуть до бабы на другий конець села. Никола радовався, що дôстане там меду, або орѣхôв. А Юла звѣдовалася: — Що понесемо бабцѣ? — Мало овочѣв, — сказала мати. И принесла жовтѣ яблочка, а одно черлене. Потому пôшла до коморы, щобы прибратися в гостину. Коло стола остався Микола и Юла. Одно з дѣтей позирало на яблочка и подумало собѣ: Возьму собѣ одно по-

таємно. Пес на мене не скаже, а мама не спознає. За часок прийшла мама з коморы и звѣдуєся: де дѣлося черлене яблочко? Кто єго взяв, останеся дома!

— Я нѣт, — сказав Микола и почерленѣв.

— Я también нѣт — говорила Юла и додала: — Скажи, Бурый, кто з'ѣв бабине яблочко?

Але Микола загрозив пса: — Бурый, не кажи! И Бурый не сказав. Та мати однако спôзнала, кто взяв яблочко.

Теперь выгадайте, кто пôшов из мамкою до бабки, а кто остав дома?

Загадки.

1. Попôд стрѣхи, бѣлѣ мѣхи.
2. Що то за гôсть, що сам себе ѣсть?
3. Иде панѣя з гôр, несе на собѣ сто шкôр.
4. Без рук, без нôг, на пôд лѣзе.
5. Бѣленьке поле, чорне насѣня, кто єго посѣє, той розумѣє.
6. Без обручѣв, без дна, повна бочка вина.
7. Два братя втѣкають, а два догоняють.
8. Крôзь стѣну вола пече.
9. Маленьке, кругленьке, всему свѣту миленьке.
10. Що пече без огня?

Перший снѣг.

В мѣсяцѣ новембрѣ, коли бабка збудила дѣтей, сказала им, що приѣхав святый Михайло на бѣлôм кони. Дѣти скоро выскочили з постелѣ и побѣгли до окна. Попозирали — всягды бѣло.

На дворѣ и слѣду не є з зеленого листя, нѣ на вербах коло рѣки, нѣ на вôльшинах при потоцѣ. В лѣсѣ лем ялички и смеречки зеленѣлися, а их голузки пôд тягаром снѣгу зôгнулися долу. На ясѣню, котрый рôс близше будинкôв, сидѣла ворона. Дробина по дворѣ стояла тихо и чудно позирала на ту новину. Лиш воробцѣ скакали весело по снѣгу, збираючи то. що кури залишили. Кôтка вернулася из ловôв, обтрясала за кождым кроком лапки и скоро побѣгла на пец. А псы заснѣженѣ до колѣн, весело догонялися по снѣгу.

— Снѣг, снѣг! Ой, то добре буде нам санкатися! — закликали дѣти на привитаня зимы.

Зимою.

Вѣтер свище по полѣ,
Завѣяна дорога.
А я сиджу у школѣ,
Мов за дверьми у Бога.
В школѣ чисто, тепленько,
Беру книжку у руки.

И падуть у серденько
Теплѣ слова науки.
И здаєсь — весна близше.
Як так сиджу й читаю.
Най собѣ вѣтер свище,
А я прото не дбаю.

Марійка Пôдгôрянка.

Мила свѣтличка.

Добре менѣ в нашôй свѣтлици. Люблю єѣ з всѣм зарядженєм, з годинками, котрѣ весело тикають и з кутком, де маємо зложенѣ забавки.

На стѣнѣ, коло окна висить образ (портрет) дѣда и бабунѣ. Коли попозираю на них, видиться менѣ, що они на мене смѣються. Я их внук, а моя сестричка — их внучка.

Дополудня єсть в нашôй свѣтлици тихо. Отець пôшов до роботы, а мати єсть у кухни. Лиш старша сестра тут шиє, як мати єѣ не потребує. Я и менша сестра — в школѣ.

Зато вечером єсть живо в нашôй свѣтлици. Отець по роботѣ втомленый, але прото из нами по вечери занимаєся. Звѣдує нас, що мы училися в школѣ, а часом ще нас и одпытує. Старша сестра часто нам всѣм дещо наголос прочитає. Отець даколи оповѣдає нам о тôм, що видѣв у свѣтѣ. Так тихо єго выслухуємо, що и не оддыхаємо. Отець смѣєся, гладить нас по головѣ а часом скаже: Вы всѣ єсте моя р о д и н а. В родинѣ всѣ мають любитися и помагати собѣ. Не забудьте о тôм, як будете великѣ!

Отцѣвских слôв не забудемо, як не забудемо и за нашу свѣтличку, у котрôй мы такѣ щасливѣ

В недѣлю нащивляють нас даколи родаки (свояки). Приходить стрыко з тѣткою и веде до нас своѣ дѣточки. Хлопцѣв кличемо братаничами. дѣвчат сестрицями.

А вже найприемнѣйше есть в нашôй свѣтлици в зимѣ. Коли на дворѣ паде снѣг и скрипить мороз, любиться нам сидѣти при печи, де огонь ясно горить. Як мати мае час вечером. притулимося до неѣ и она оповѣдае нам казки. Тут и наша свѣтличка перемѣняеся нам у золоту палату.

Як бы не любити нашу милу свѣтличку, де мы прожили нашѣ дѣточѣ лѣта?

Моя хата.

В городчику пôд горбком, там моя хатина.
В тôй хатинѣ отець, мати, вся моя родина.
В той хатинѣ моя мати мене породила
Та в бѣленьку пеленочку мене заповила.
А коли ня заповила, в колыску поклала,
Та рôднiе спѣваночки надомнов спѣвала.

Марійка Вурста.

Нашѣ миски.

Нашѣ миски суть на полици. Моя мае мальованѣ листы и червону рожу. И Варварина миска е чиста. Позирае на печ, як мама варить.

З'ѣмо поливку и кромплѣ. Моя миска хмуриться. И Варварина просить: — Умый нас, Варварко, умый нас, маленька. — Варварка закотить рукавы и умые миски. Мама зложить знову миски на полицю.

Варварина миска теперь усмѣхаеся. Ай моя мае знову зеленѣ листы и червону рожу. Кличе на нас з полицѣ: Куку, дѣточки, куку! Вже маю знову чисте шатя! Куку!

Що будемо ѣсти?

В понедѣлок борщик,
Горох у вôвторок,
В середу капуста буде.
Ѣжте, добрѣ люде!
У четверь суть пирôжки,
То потѣха наша.

А в пятницю для одмѣны
То вже буде каша.
У суботу ясчка,
Що нам знесла курочка,
А в недѣлю буде мясо —
Наѣдайтесь ласо!

Край дармоѣдôв.

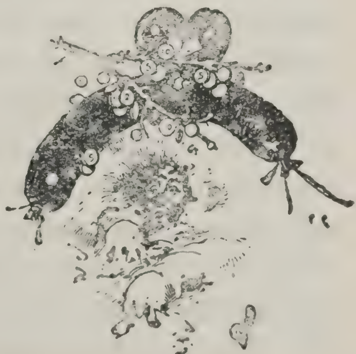
Чи чули вы, добрѣ дѣти,
Десь далеко, там край свѣта —
За высокими горами,
За глубокими морями —

Єсть край, що любо там жити,
Бо не треба нич робити;
Що лиш серце забажає,
Тоѣ хвилѣ вже и має.

Там хижѣ всѣ з колачôв,
А плоты всѣ з ковбасôв,
З медôвника всякѣ стрѣхи;
Золота там повнѣ мѣхи.

Пива, меду и вина
Там тече цѣла рѣка.
Вербы родять там грушки,
Висять на былю булки.

У ставочку там плыве
Рыба вже печена; жде,
Щобысь засягнув руков, —
Котру хоч, пожив здоров!

Держися чисто!

В нашôй Верховинѣ село розтрясене по горах. Воздух в наших горах єсть дуже чистый и здоровый. Но не знаємо єго добре хосновати. Хижѣ будують у нас маленькѣ, темнѣ. Окна у них прорѣзують малѣ, а через то є мало свѣтла и воздуху в хижи. У нас люде не знають, що свѣтло, сонце и воздух — суть важнѣйшѣ для здоровля як ѣда.

Є в наших горах пôдлый звычай, що люде заводять в зимѣ в ту хижу, де самѣ бывають, и скот. Тым роблять из хижѣ стайню. Скот треба держати в окремôй стайни. Остра воня гною душлива и шкôдлива для людского здоровля. Скотови може быти добре и в стайни, коли стайня розумно збудована и чисто тримана. Худобу також треба чисто тримати и єѣ дозирати, то тогды она красша и приносить бôльше хосна чоловѣкови.

В других краях суть люде бôльше просвѣщенѣ и знають, що людске здоровля треба плекати и знають єго дозирати. Там будують собѣ люде просторѣ высокѣ хижѣ, з дильом, окремо кухню, де варять ѣсти и працюють, а окремо свѣтлицю, де сплять.

Молоко и иншу ѣду тримають у коморѣ. Всѣ хижѣ держать чисто. Але хоть хижа мала и бѣдна, то однак треба єѣ тримати чисто. Рано треба всѣ окна (вызоры) поотвирати, щобы выйшов через нôч ужитый, недобрый воздух, а на єго мѣсто прийшов чистый из вонка. И в зимѣ треба хижу провѣтрити. Як огонь розгориться добре, то хижа знову скоро нагрѣєся Чистый, свѣжий воздух скорше нагрѣєся, як ужитый, смердячий.

У нас в селах мало вѣтрять хижѣ не лиш в зимѣ,

але и в лѣтѣ. У такôй хижи и дѣти суть блѣдѣ и скоро дôстають сухоты. Вы, дѣточки, коли будете вже самѣ колись ґаздовати, памятайте на то и пильно провѣтрюйте свои хижѣ, не лише рано, але и вечером, щобы до спаня быв свѣжий воздух.

А ще окрем свѣжого воздуха дуже важна єсть для здоровля чистота в хижи и чистота тѣла. На жаль, не у всѣх хижах по нашôй Верховинѣ єсть чисто. Бо то не лиш стѣны, диля, одежу и судину треба чистити и часто мыти, але и постелѣ тай плахты, що ними застелюють постѣль, треба часто прати, а заголовки перевѣтрювати, — одным словом — все чисто тримати.

Добра ґаздыня має старатися о тôм. абы всѣ бывателѣ в хижи чисто умывали кождого рана лице, руки, уха и шию и то мылом, найперед дѣти, що ходять до школы. Голову вычесовати густым гребѣнем, щобы и голова и волося были чистѣ. Не один скаже, що коли є пильна робота, не є коли мыти и чесатися. То не єсть правда, бо и при найпильнѣйшôй роботѣ можно найти час раненько ци вечером то зробити, та ще перебрати хоть 1 або 2 разы на тыждень чисту сорочку. Бо бруд, порох, нечистый воздух — шкодять здоровлю. Кождый о тôм досвѣдчиться, коли подивиться, як худѣє мала дѣтина, за котру мати не дбає, не купає и не дає чистого шатя. А як красно розвивася и здоровлєм процвѣтає дѣтина, за котру мати щиро дбає! Так єсть и из здоровлєм дорослых людей.

Памятайте, дѣточки, що у порядноѣ ґаздынѣ мають всѣ в родинѣ, и дѣти и старшѣ, вся хижа мебель и судина, аж свѣтитися од чистоты.

Худоба любить купатися, и пес, и птахи, — а люде не всѣ . . . Суть такѣ люде на свѣтѣ. котрых ще баба

купала, як уродилися. А рѣку мають пôд хижою. В лѣтѣ здорово що дня купатися, щобы змывати з себе пот и бруд. Так роблять люде у других краях и суть здоровѣ и веселѣ без горѣвки . . .

Як из двора спôзнають доброго ґазду, так з чистоты в хижи спôзнаємо порядну ґаздыню . . .

Грицько.

Позирайте, милѣ дѣти,
Як все красно Гриць одѣтый.
Хоть худобна єго свита,
Все чистенька тай зашита.
Гриць на одѣж уважає,

Не дре сѣ, не валяє,
Все он чистый.
Все он складный,
Всѣм он любый,
Бо порядный.

Марійка Пôдгôрянка.

Право.

Як старенький Маковійчук умер, лишив двом сынам хижу, город, землю, худобу и все, що треба до ґаздôвства. Маєток красный, было на чôм ґаздовати. В послѣднôм словѣ одказав прощеный отець, щобы братя подѣлилися однако.

— Спершу робимо вєдно — сказав брат старший, а що заробимо, то подѣлимо однако.

— Я так не хочу, — одповѣв молодший, — дѣлѣмся. Що моє — то моє, а що твоє — то твоє.

И почали дѣлитися. Подѣлили хижу, загороду, землю на вôсьмины, ґаздôвскѣ рѣчи, судину, шатя — словом все, що было. Лишився лиш один кожух.

— То вже менѣ буде, — сказав старший.

— Нѣт, менѣ! — сказав молодший.

— Айбо я старший! — А я молодший! И повадилися. Из сварки прийшло до суперски, оба завдалися до суду. Завдалися так, що як выйграв один,

дораз другий подав до высшого суду. А як выйграв другий, то перший одкликався ще высше. Право тягнулося довго. Тым часом треба было платити адвокатôв, писарѣв, ити на термин и тратити дорогий час. Братя не мали готовых грошей тай поволи продавали худобу, землю, загороду. Лиш у однôй хижи остали.

Пôд тым часом раз отворяють скриню, — позирають, а кожух сточили молѣ! . . . Братя правотилися, а не давали один другому кожуха навѣть провѣтрити. В селѣ пôднявся такий смѣх, що з ганьбы не смѣли людям в очи подивитися. Забралися з села, наймилися в службу, а потôм поѣхали в Америку.

От до чого доводить суперека!

Колысанка.

Спи, дѣтинко, хоть годинку,
Я йду на калинку.
А калинка буде цвѣсти,
А дѣтинка рости.
А калинка буде цвѣсти,
Та буде родити,
А дѣтинка буде рости,
Тай буде ходити.

А калинка буде цвѣсти,
Буде нависати,
А дѣтинка буде рости,
Тай буде писати.
А калинка буде цвѣсти,
Буде процвѣтати,
А дѣтинка буде рости,
Тай буде читати.

Мамина радôсть.

Серце моє веселиться,
Щом така щастлива,
Бо всѣ моѣ дѣти милѣ
В школах ся учили.

Один из них добрый ґазда.
Двѣ — учительками,
Один стався инжинѣром,
Три ремѣсниками.

Ненька.

За то менѣ ненька
Мила, дорогенька —
Що така маленька,
Що така марненька.

Будь она марнѣйша
Навѣть як листочок,
Скрыю єѣ в серци,
Як той образочок.

Будь она и тѣцька,
Що в узлик звязати —
Все тебе любив бы,
Дорогенька мати. —

Пяниця.

Жаль ми чоловѣка того, котрый не слухає нѣкого, лиш темно, блудно жиє, що заробить, то прôпє. Жаль ми, жаль про єго дѣти, що не мають з чого жити. Бо отець погано ґаздує, день при дню корчму пильнує.

Ах, мушу я жаловати, коли виджу, як бѣдна мати з плачем позирає на дѣти, голоднѣ — нѣчим живити. Дѣти гласкає, потѣшає, вздыхає, та роздумує: — Молѣться, дѣточки милѣ, абы нянько вже не пили!

Дѣточки поприклякали, рученята поскладали. Бога сердечно просили, абы нянько вже не пили.

Отець на постели сидѣв и клячачѣ дѣти видѣв. Не мôг ся од слез стримати. Почав их к собѣ кликати

Дѣти побѣгли к отцю, обнимали, цѣловали. Свого няньочка просили, абы паленку не пили.

Отець почав розмышляти.

— Уже бы ми ся покаяти. Зроблю я, що просять дѣти: од днесь я не буду пити.

Александер Павлович.

Сироты.

Ой померла бѣдна мати
Тай лишила дѣти.
Журилися дрôбнѣ дѣти,
Де бы ся подѣти.

Зôбралися дрôбнѣ дѣти
Тай пôшли лѣсами.
Ой стрѣнули Пана Бога
З трьома ангелами.

— А де йдете, дрôбнѣ дѣти,
Де йдете, де йдете?
Та вы свою рôдну мамку
Нѣгде не найдете!

Народна спѣванка.

В зимѣ.

Стук пташечка до оконечка:
— Най одчинить нам добра донечка,
Бо тут на дворѣ лютая зима,
И нѣгде, нѣгде зернятка нема.
А добра донечка тай одчинила,
Бѣдну пташечку тай накормила.
Пташка за то дяковати знала —
Цѣлоє лѣто мило спѣвала.

Марійка Пôдгôрянка.

Що я люблю?

Люблю я мамку, люблю отця.
Люблю ту хижу, де я росла.
Люблю ту церков, де я молюсь,
Люблю ту школу, де я учусь.

Люблю ту рѣчку, що в даль плыве,
Нивку, що хлѣбом кормить мене.
Студню, що з неѣ воду несу,
Груник, де бѣлѣ овцѣ пасу.

Бо тѣ грунички, нивы, лѣсы
Милѣ для мене, повнѣ красы.
Бо що тут виджу, що люблю я,
Се моя красна рôдна земля!

Марійка Пôдгôрянка.

Кто я?

Мôй отець и мати говорять по руськи.

Добра мати учила и мене вже од колыски говорити по руськи. Мôй материнский язык руський. Я Русин и Русином остану всегда. Всѣ Русины — то моѣ братя и сестры. До моєго народа — Русинôв буду всегда признаватися з честею.

Отчизна моя — то Пôдкарпатска Русь. Отчизна — се друга матѣр. Як любимо матѣр, так любимо и будемо все любити свою отчизну — свою рôдну землю.

Де згода в родинѣ.

Де згода в родинѣ, де мир и тишина,
Щасливѣ там люде, щаслива сторона.
Их Бог благословляє,
Добро им посылає
И з ними вѣк живе!

Александер Духнович.

В тяжких часах было на Пôдкарпатскôй Руси даскôлько людей, котрѣ своим грôмким словом пробуджали дрѣмаючий народ и спасали єго од цѣлковитоѣ загибели.

Таким чоловѣком быв и Александер Духнович. Уродився в селѣ Тополи, земплинскоѣ жупы, 1803. року. Єго молодôсть припадає на дуже тяжкѣ часы

для пôдкарпатских Русинôв. Селяне терпѣли од панщины и роботизны та были одданѣ на ласку панôв. Образованѣ люде образовалися в латиньских школах и ганьбилися рôдноѣ бесѣды, як тогды казали »простого языка« и своим братям-селянам не хотѣли нич помагати.

Тым часом Русины в Галичинѣ и на Украинѣ вже были збудилися и кликали всѣх до помочи свому народови. Голос розбудженого житя доходив и на Пôдкарпатску Русь. Молодый Духнович кôнчив тогды богословскѣ школы и став священником. Он озвався грôмкою пѣснею до своих братôв.

— Пôдкарпатскѣ Русины, оставте глубокий сон! Ци не видите, що другѣ народы встали? Берѣться до роботы и орѣть запустѣлу ниву!

А против таких Русинôв, котрѣ называли себе »Мадярами«, написав стишок:

— Я Русин быв, єсьм и буду!

Таких людей, котрѣ пѣснями промовляють до нас, называємо поетами. Таким поетом або спѣвцем быв и Духнович.

Єго пѣснѣ промовляють до серця народа и дають силу до працѣ над пôднесенєм Русинôв.

Духнович складав не лиш пѣснѣ, котрѣ загрѣвали до роботы, он и сам брався до просвѣты народа. Знав, що школа найскорше поведе народ до красшоѣ долѣ. Зато писав он книжки для руськоѣ школы: букварь, граматику, библію и молитвенник.

Духнович як священник працював у селѣ. Там ще ближше познався з народом. Потому переложили єго до Пряшева, де прожив аж до смерти, до 1865. р.

Чуючи конець свого житя, склав ще пѣсню, в котрôй просив, щобы поховали его:

На Бескидѣ, в рôднôм краю,
В тôм исконно руськôм раю,
Де свѣт узрѣв, там лежати
Хочу вѣчно спочивати.

Я Русин быв.

Я Русин быв, есьм и буду.
Я родився Русином.
Чесный мôй рôд не забуду,
Останусь его сыном.

Русин быв мôй отець, мати,
Руськая вся родина.
Русины сестры и братя
И широка дружина.

Я свѣт узрѣв пôд Бескидом,
Перший воздух руський ссав,
И кормився руським хлѣбом,
Русин мене колысав.

Коль перший раз отворив рот,
Руськое слово прорек.
На азбуцѣ перший мôй пот
З молодого чола тек.

Александер Духнович.

Рôдна хата.

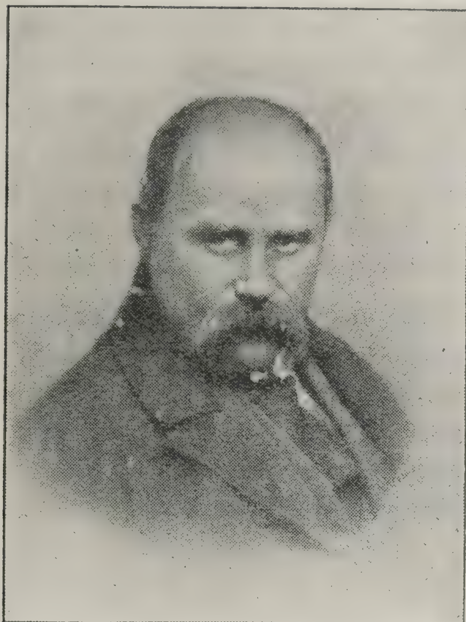
На пути из школы повадився Василь з Янком. Янко поганив єго рôдну хату. Говорив так про ню:

— Ваша хата є стара, що далѣ впаде.

Се дуже розгнѣвало Василя. Єму дуже любиться рôдна хата. Хоть она досить стара, але мила. Має вырѣзованый брус (ґеренду) та соломяну стрѣху. Окнами заглядає сонѣчко в хату. Рано сѣдає Василь на лавочку пôд окном. Скôлько радости он туйки зазнав! Их хатина єму милѣйша, як великий маєток!

Тадь се є єго рôдный дôм!

Тарас Шевченко.

Спôд сѣльскоѣ стрѣхи.

Было се давно, не было ще нашоѣ свободы, лиш панщина всягды по селах. В селѣ Кирилôвцѣ, звенигородского повѣту, на Киѣвщинѣ жив худобный чоловѣк-пôдданый. А звався он Шевченко. Мав он сына Тараса. Той Тарас мав велику охоту до науки. Тогды лиш панскѣ дѣти училися а ґаздôвским не было позволено. Тот пан, котрому панщину робило все село, не хотѣв хлопця одпустити до школы, но взяв єго на службу до себе.

Але Тарас и туйки учився писати и рисовати. З паном поѣхав в одно велике мѣсто. В тôм мѣстѣ вже училися другѣ Русины у найбôльшôй школѣ. Из ними пôзнався Тарас. Они полюбили Тараса за єго

розум, щире серце та стихи, якѣ он почав писати там на чужинѣ. Потôм выкупили Тараса из панскоѣ неволѣ за 2500 рублѣв.

У своих стихах описує Шевченко, як то тяжко жити селянам на панщинѣ... За то, що обороняв худобных селян, своих землякôв (краян) од кривды, загнали єго царевѣ слуги в Сибирь. Десять рокôв там промучився в тяжкôй неволи. Вернувся в рôдну краину вже старым. Безсильный и хворый умер 1861. року. Поховали Шевченка на горѣ над рѣкою Днѣпром коло Канева и высыпали высоку могилу. А в тыждень по єго смерти вже панщины не было...

Теперь всѣ Русины читають єго книжку »Кобзарь« и дуже честують Шевченка за то, що своими стихами мягчив серце сильных панôв и помагав скинути люту панщину.

Учѣтеся!

Учѣтеся, браты моѣ,
Думайте, читайте,
И чужому научайтесь —
Свого не цурайтесь,
Бо кто матѣр забыває,
Того Бог карає.

Тарас Шевченко.

Приповѣдки про науку.

1. Наука — штука.
2. Кто не учився — не буде знати.
3. На то коня кують, щобы не шпотався.
4. Учитися нѣколи не пôздно.
5. Честуй учителя, як родителя.

6. Розума не позычай, а свôй май.
7. Всего треба учитися.
8. Учися азбуки — прийде хлѣб у руки.
9. Учися за молоду, — не зазнаєш на старôсть голоду.
10. Не лѣнуйся рано встати, — а молодо учитися.
11. Не збирай сынови скотину, но збирай єму розум . . .
12. З ученым розума наберешся.
13. Один мудрый ċтоить за десять дурных.
14. Догана розумного бôльше стоить, як похвала дурного.

Двѣ дороги президента Масарика.

Довго и тяжко ишов вôз полевою дорогою — тягли єго сильнѣ панскѣ конѣ. Верхом быв накладеный бѣдным меблем, начинєм и иншими предметами. На них сидѣла молода панска роботниця, тримаючи на колѣнах дворôчного хлопчика — Тому.

Так переселювався 1852. року з Годонина до Мутєниць панский кучер Йосиф Масарик.

Йосиф Масарик лиш за один рôк служив у Мутєницях, потôм зась переселили єго до Годонина, одти пôзднѣйше в другѣ дворы, а 1862. року назад до Годонина. Того года Тома вже не вѣзся з родителями. Мати єго вспоминала на сынка свого з любовью и гордостею.

— Панский депутатник дав хлопця на студію! — удивлялися люде вже прошлого року, коли Масарики послали Тому до Густопеча в нѣмецку реалку (тогды чеських середных шкôл еще не было). Хотѣли з него учинити пана, дяка або учителя.

Но по трьох роках родителѣ подумали и взяли єго из школы та послали до Вѣдня. Там мав учитися за замочника. Але малый Тома по дакôльких мѣсяцях вернувся до дому, до Чейча, де єго отець тогды служив. Тому взяв до себе на науку панский ковач Бенеш.

Но не было суджено, щобы будучий президент остався ковачем. На пораду єго бывшого учителя дали єго родителѣ опять до школы, а то в ґимназію до Берна.

Так став сынок панского кучера студентом, из студента професором на ческôм университетѣ — ученым и писателем, потому и послом. Пôдчас свѣтовоѣ вôйны одправився до чужины, находив всюды приятелѣв свому задавленому народови и збирав розсыпаных землякôв и ческих военных полоненых; из них творив леґіоны.

1852. року ишов на панскôм возѣ, на колѣнах простоѣ бѣдноѣ мамки, а дня 21. децембра 1918 заходить в Прагу як витязь при бурных окликах радости, якоѣ Прага доти нѣколи не видала.

Рôздво.

Зазвонили звоны в церкви. Ґазда лишив роботу на дворѣ тай шлує у хижу. Ґаздыня спѣшить, абы уже спораилася, бо из голосом звона зачався Святый вечер. Хижа вже в порядку, бо сей цѣлый тыждень ґаздыня приготовлкєся до свят . . . Скоро накрыє стôл до вечерѣ.

Земля в хижи притрясена соломою, бо так каже давный звычай Русинôв. И пнѣ дерев в саду, на загородѣ обвязанѣ соломою, абы родили. В кутѣ або

на столѣ поставили рясный невымолоченый снôп. Дѣти зôбралися коло стола и чекають на вечерю.

Ґазда запалив воскову свѣчку. Се знак, що час вечеряти. Всѣ зôбралися коло стола. На серединѣ стола лежить корочун, такий великий колач. Позирають, щобы при вечерѣ было всѣх до пары. А коли не є до пары — глядають худобного. Челядь вечеряє вєдно з ґаздами.

Страва уже на столѣ, приладжена на пôстно, парує и чекає фамилію до вечерѣ. Ґазда зачне молитву и всѣ вєдно з ним моляться. Сѣдають за стôл. Вечеря зачнеся грибами тай бобальками. Бобальки — се окремѣшна ѣда Святого вечера: печене тѣсто, заправлене медом и посыпане маком. Окрем грибôв ще на столѣ колочена фасоля из олаєм и квасною капустою.

Ще вечеря стоить, а вже пôд окном колядники. Сперву дѣти колядують, а пôзднѣйше сусѣды и старшѣ: — Бог предвѣчный народився, — або другу колядку: — Устань же горѣ, трояка радôсть на дворѣ. — Дѣвки и одданицѣ ворожать: слухають вôдки пес забреше — и з тоѣ стороны чекають свого жениха. Они гадають, що то правда! По вечери мечуть у солому орѣхи.

Уважають и на то, абы на Святый вечер вся худоба была сыта. Курям дають ѣсти зерно з решета, абы много неслися.

Дѣти дôстали дарунки: яблока, орѣхи, медяники, дакто и книжку. Радôсть з того и смѣх!

По вечери зôйдеся сусѣдска молодѣж, розмовляють, забавляються аж до пôвночи. О пôвночи зазвонять у церкви и всѣ пôйдуть на всяночну одправу.

Свята тревають три днѣ. Пôдчас свят нащивляють однѣ других. У дванайцятый день по Рôздвѣ празднуємо Водокщѣ (Богоявленіє). Бабин або Щедрый вечер обходять, так, як и перший. Тогды докончилися колядды.

Церков.

Голос звонôв маленьких и великих зове у церков молодых и старых. И радо идуть сюды всѣ, щобы в церкви потѣху собѣ найти.

Чій сесь дôм? Нѣкто там не жиє. Ґазды в нѣм найти не можно. Гляди на вежу, она — указує на небо и напоминає нас на Бога.

В церкви священник одправляє службу. Дяк спѣває, єму помагають люде. Кто письменный. молиться з молитвенника.

Щедрôвка.

Меланочка наша, наша.
Изловила собѣ пташа.
Тѣшучися — изтратила.
Глядаючи — заблудила.
Выблудила в чисте поле.
А там Василь сѣє, оре.

— Ой, дѣвчино, дѣвчиночко,
Одгадай ми загадочку:
А що росте без корѣня,
А що сходить без насѣня,
А що цвѣте без цвѣточку?
Моя красна дѣвчиночко!

— Камѣнь росте без корѣня,
Сонце сходить без насѣня.
Дѣвча цвѣте без цвѣточку, —
Мôй ты милый Васильочку.

Народне.

Коляда.

Зажурилися буйнiѣ горы,
Що не зродили жито — пшеницю,
Але зродили зелене вино.
Красная панна єго стерѣгла,
А стережучи, твердо заснула.
Ой десь ся взяли тай всѣ пташеньки
Тай выдзьобали зелене вино.
— Ей гиля, гиля тай всѣ пташечки,
Не одзьобуйте зелене вино,
Бо менѣ вина ой много треба:
Маю сестрицю на одданицю,
Маю братчика на оженячку.
Сама молода зарученая
Аж до Галича за княжевича.
Будь же здорова, красна дѣвонько,
Красна дѣвонько, тай Катеринко.

Народна з Верховины.

С Новым роком.

Уже старый рôк проминув, а новый настане.
В Новôм роцѣ старе сонце на небѣ остане,
В Новôм роцѣ ачей старе сонце омолодне
И огрѣє русинове серденько холодне.

Ай Ты, Боже, що владѣєш сонцем и звѣздами,
Кажи сонцю, щоб' нас грѣло, свѣтило над нами!
Господи, помилуй бѣдну, руську ту сироту,
Возьми з неѣ тысячлѣтну народну хвороту.

Просвѣти нас, бысьмо свою спôзнали родину,
И щасливу в будучности дожили годину.
Допоможи нам, Господи, бы в тôм Новôм годѣ,
Всѣ Русины пôдкарпатскѣ жили в любви, згодѣ.

Абы кождый тôлько дѣлав про нарôд, що може, —
О то просять всѣ Русины Тебе, Отче Боже!
З надѣєю, милѣ братя, в тôм-то Новôм годѣ
Сѣйме зерно народности у руськôм народѣ.

Уже идуть для Русинôв щастя, славы годы.
Єднайтеся, рôд милуйте, Русины молодѣ!

Александер Павлович.

Час.

Отець звѣдує сына: — Що за дерево, котре має 12 голуз, а на кождôй голузѣ по чотыри вѣтки, а на кождôй вѣтцѣ по сѣм листкôв?

Сын подумав хвилину и каже: — Дерево — то рôк. Дванацять голуз — то 12 мѣсяцѣв. Чотыри вѣтки на кождôй голузѣ — то чотыри тыжднѣ у кождôм мѣсяцѣ. Сѣм листкôв на голузцѣ — то сѣм днѣв у тыжднѣ. Они называються: понедѣлок, второк, середа, четверь, пятниця, субота, недѣля.

— Няню, як называються мѣсяцѣ? —

— Мѣсяцѣ, сынку, называються: 1. януар, 2. фебруар, 3. март, 4. апрѣль, 5. май, 6. юній, 7. юлій, 8. авґуст, 9. септембер, 10. октобер, 11. новембер, 12. децембер; а по народному: 1. сѣчень, 2. лютый, 3. березень, 4. цвѣтень, 5. травень, 6. червень, 7. липень, 8. серпень, 9. вересень, 10. жовтень, 11. падолист, 12. грудень.

А всѣ они призначенѣ до працѣ, бо чоловѣк мусить безперестанку працювати, щобы придбати собѣ хижу, шатя и поживу. Без книжок и новинок, без образôв и меблѣв также тяжко єму обôйтися.

Сорочка.

Выорали волы ниву, выорали сивѣ;
Посѣяла матусенька коноплѣ на нивѣ.
Гей выросли конопельки, выросли густенькѣ,
Напряла з них Ганусенька ниточки тоненькѣ.
Гей, раненько не заспала, лиш тоненько пряла,
Тай ушила сорочечку, тай повышивала.
Тай вышила сорочечку, ще й помережила,
Та як тота писаночка кождый день ходила.
То як тота писаночка, то як тота чѣчка:
Сорочечка вышивана, червеная стрѣчка.

Марійка Пôдгôрянка.

Шевкиня.

В однôм селѣ побудовала громада нову школу. До тоѣ школы поселився невдовго пан учитель.

Жона пана учителя утямила, що нѣ одна дѣвчина не умѣє нѣ шити, нѣ платати. Она почала науку шитя. З початку та робота ишла дуже тяжко.

Из всѣх дѣвчат ледвы одна Оришка училася пильно шити, платати, краяти и вышивати.

По кôлькох роках Оришка умѣла вже скраяти и ушити кожду бѣлизну и кожду жѣночу одежу. Собѣ, родичам и родинѣ шила сорочки, спôдницѣ и плахты.

Коли в свята прибралася в красно вышиту сорочку та вышивану запаску, звѣдовалися од неѣ дѣвчата, кто то шив и мережав? Она одповѣдала: — Все то я сама краяла и шила.

Другѣ дѣвчата ганьбилися, що они, хоть ходили до школы, не знають того. Теперь просили Оришку, щобы шила им бѣлизну и одежу. Она шила и заробляла много грошей.

Лѣс и хлопець.

У одного ґазды быв лѣс. Невелику часть из него призначив он на ораницю. Зато розказав свому старшому сынови, абы вырубав корчôвля и вычистив мѣсто.

Паробок пôшов. Но коли увидѣв лѣс, сказав сердито: — Тадь то велика робота! Того ми доста на все житя.

З тым сѣв собѣ пôд одно дерево и пересидѣв там, дивуючися.

Так найшов єго там отець. Дораз увидѣв, у чôм похибив. Не выпсовав непокôрного сына, лиш сказав:

— Правду маєш, сыне мôй. Сеся робота дуже велика для одного чоловѣка. Айбо що думаєш, ци годен бы ты вычистити сесь кут на 20 ступôв великий, без помочи?

Паробок сказав, що добре. Дораз имився до роботы и вычистив єго через один тыждень. — Щось ми прийшло на гадку, сыне: А як бы ты и тот другий кут вычистив, тож не бôльший першого? — заговорив знову отець.

Сын радо почав робити и тот кут вычистив ще скорше. Так чинив он сѣм раз. Ще не минула осѣнь, а весь лѣс уже быв вырубаный.

Коли перед тобою велика робота, не треба дораз напудитися од неѣ.

Имися до роботы помаленьки и так мало по малу легко и певно докончиш роботу.

Ремесельники.

Столяр гублює дощки, рѣже их, довбає, вертить, так робить з дерева всякий знаряд и все, чого треба до хижѣ.

Тесляр обтесує балки и з них ставить хижу. Робить повалу, диля и мосты.

Боднар робить из дерева коновки, шафлики, бочки, вѣдра, дôйницѣ и зварки: то є судину.

Колесар робить возы, возики, сани, плуги, бороны.

Ковач робить з желѣза пôдковы, клямбры, ретязѣ, мотыки (копачки), кує конѣ, пôдбиває возы, плуги, бороны и сани.

Замкарь готовить замки, ключѣ, завѣсы. Обковує окна и дверѣ.

Кравець шиє одежу.

Швець — обув: чоботы и топанки.

Ткач тче полотно з льнянoѣ и конопляноѣ пряжѣ. Робить постав из вовны.

Мурник ставить муры.

Мясарь купує худобу и в мясарни продає з неѣ мясо.

Пекарь пече на продаж хлѣб, колачѣ, булки и инше печиво.

Мельник меле муку та крупы из зерна, збôжа.

Праця столяря — то єго ремесло. Столярь єсть ремесельник. За свою працю дôстає плату. Ремесло дає єму выживленя. До працѣ треба столяреви гублика, пилы, сокиры, долота и сверла. То суть знаряды. Кождый ремесельник має своѣ знаряды. Дакотрѣ ремесельники працюють в роботнях. При роботѣ помагають майстрови помôчники и ученики. То, що ремесельник выробив, то єго вырôб.

В склепѣ.

Коли Грицько пôдрôс, бѣгав з дѣтьми по селѣ. Радо ходили дѣти ид склепу, бо там было що видѣти.

Над склепом была таблиця, а написано там: »Кооперативный сполок«. На дверях висѣли кербачѣ, лопаты та всякѣ мальованѣ бляхи й дощинки. Перед склепом стояв мѣх гороху, бочка и два вѣдра.

Гриць побѣг з Катериною до склепу купити за 20 г цукорків, за 1 К зернистоѣ кавы, а за 20 г церузу. Як выбѣг по ґарадичах и отворив дверѣ, витав єго звонок: »Дзень-дзелень«. На голос звôнка прийшов купець и звѣдує: — Що хочеш, Грицьку?

Катерина говорила скорше як Грицько. Купець важив на вазѣ, сыпав зерно у папѣр, выбрав из скринѣ церузу. На купецкôм столѣ за склом увидѣв Грицько пера, ручки, дѣточѣ забавки та перстенѣ. Пôд стѣною стояла бочка нафты, скриня из солею, мѣх муки. То дуже любилося Грицькови. Розпозирався по полицях, де были крупы, риж, тенґериця, всяке корѣня. Бляхова ложка стояла в муцѣ до половки. В кутику лежали звоѣ полотна, бѣлизна, готове шатя, шапки.

Доки Грицько розпозирав, склепарь вже почислив. Катерина подала грошѣ, звоник зателенькав.

Вже на улици нагадав собѣ Грицько, що видѣв шафарню з малыми поличками та ящиками, а на столѣ великѣ склянѣ вазы з цукорками, слоѣ з медом та лекваром. На окнѣ видить помаранчѣ, цитроны, глядильця и свѣчки. Що там усякого! Аж не хочеся ити одти. Але Катерина тягне: — Ходи! ты, примерз, ци що!

Василь и кôтка.

Сидить Василь на припѣчку,
Держить кôтку за ниточку.
Кôтка ротик розтворила
И Василя укусила.
А гей, а гей, котеня,
Не займай ты Василя!

Мыши.

Танцювали мыши по бабинôй хижи.
Стане бабѣ за танець — з'ѣли мыши буханець.
Ой вы мыши, мышинята, сивенькiѣ шкурки!
На що бабу зрабовали, як бы якѣ Турки.
Вы буханчика из'ѣли, поточили крупцѣ
И макôвки всѣ погрызли бабусѣ-голубцѣ.
Ой сануйтесь мыши в хижи та сидѣть вы тихо.
Як бабуся кôтку пустить, то буде вам лихо!

Народне.

Телятко.

Теля из задертым хвостом бѣгало по дворѣ. Прийшла зима. Худобу погнали пити воду. Всѣ коровы ишли осторожно, а теля в скоках побѣгло. Як лиш ступило на лед, зховзлося и впало.

— Ой, нещасне я! — каже теля. — До колѣна в соломѣ бѣгало и не впало. А тут на гладкôм поховзнулося . . .

Стара корова каже єму: — Як бы ты было бôльше, то знало бы, де треба ходити осторожно, а де можно бѣгати свобôдно.

Дѣд Мороз.

У мѣсяцѣ януарѣ
Ходить Мороз по дворѣ,
Ой по долах, по горах,
У великих бочкорах.
Сивый он, старый он,
З бородою з волокон.

У шапочцѣ ледовôй
Та у гуни снѣговôй,
Ходить, блудить, вандрує,
Мосты з леду будує,
Сивый он, старый он,
З бородою з волокон.

А як дѣтей зустрѣтить,
То очима засвѣтить,
То зубами заблисне,
То за пальчик потисне.
Сивый он, старый он,
З бородою з волокон.

А дѣточки не дбають,
Санки з грунка спускають,
Скоро, скоро, скоренько,
Аж червоне личенько,
Хоть сердиться он
З бородою з волокон.

Марійка Пôдгôрянка

Зимова природа на Верховинѣ.

— Зима — то велика ворожѣля — говорять старѣ люде.

Подув вѣтрик из пôвнôчноѣ стороны, а студеный — студеный. На дворѣ похолодѣло. Листя з дерев одпадує и летить из сильным вѣтром далеко. В лѣсѣ стаєся що раз сумнѣйше, якось и страшно: дерева голѣ пôд таку велику и студену зиму. Лиш зелена смерека гордиться своим вѣчным шатєм. Пôд час сильных вѣтрôв она поволи поколышуєся и загучить.

Днѣ стають чим раз коротшѣ, а ночи довжшѣ. Воздух ночами так остудиться, що над ранками сильно студено. Далѣ приходить и мороз. Замерзає груда землѣ, замерзає поточок. Та и велика рѣка не годна спротивитися лютому морозу.

По яснôм и чистôм небѣ посуваються сѣрѣ хмары. Одна попереджує другу, гучать и свищуть собѣ. Из тых хмар починає падати снѣг. Летить собѣ снѣг и паде на замерзлу землицю. По якôйсь хвилѣ и вся далека простора покрыта снѣгом.

Дѣти малѣ радуються снѣгови. Выбѣгнуть из теплоѣ хижины, не раз босѣ и голѣ, позирати тото давно не видане диво. Бѣгають по снѣгу и слѣды роблять. Старшѣ дѣти поправляють собѣ санчата, вытягнуть у гору, а в долину санчата самѣ бѣжать. Коли вже бôльший снѣг упаде, то бôльшу працю мають школярѣ из снѣгом. У спôльцѣ накачають великѣ кулѣ снѣгу и роблять воякôв, снѣгову бабу, церкви и церковнѣ вежѣ. Снѣгову бабу так изготовлять, що годѣ розпôзнати из далеку, кто то стоить.

У зимѣ нападе деколи такий великий снѣг, що люде промѣтують лопатою, щобы выйти до стайнѣ, на воду у керницю, на улицю. Нераз у нашôй Верховинѣ упаде снѣг и на метер, а дагде и на бôльше. Тогды велику шкоду наробить снѣг, коли паде лепкий. Молоде деревце садовины поламлеся од великого тягару. А часом, коли снѣг паде сухий из вѣтром, то в обочах намете такѣ великѣ крисы снѣгу, що такий снѣг лежить и до мая, а у полонинах и до юлія. Но коли уже днѣ настають довшѣ, то снѣг од теплых сонячных лучѣв подаєся и змякне, а ночами замерзає. Тогды можно пôйти хоть куды и снѣг не проломуєся. То называють »серен«. На серенѣ мож возитися из горы в долину на санках и лижвах, як то роблять всягды по Верховинѣ.

Коли є западна зима, то и дичина сунеся в село. Нераз вовка видимо пôд селом. А про лишку то и не

кажи, так их богато по селѣ, де хижѣ пôд краєм лѣса. Не видко наших спѣвучих птичок. Хиба лиш вороны понадуваються и сидять по плотах. Воробцѣ повтѣкають пôд стрѣху, а нераз то и замерзає их богато.

Но и бѣдным людям тверда зима добре докучить . . .

Демян Лука.

Я сын Бескидôв.

Я сын Бескидôв,
Думки прадѣдôв
Думаю.

Тобѣ, родино,
Мила дружино,
Спѣваю.

Думки прадѣдôв,
Пѣснѣ Бескидôв
Спѣваю.

Живый барвѣнок,
На руський вѣнок
Збираю.

Що я гадаю,
Чого желаю —
Спѣваю.

Щастя родинѣ,
Руськôй дружинѣ
Желаю!

Александер Павлович.

Вовки.

Чого, брате, так збѣлѣв,
Що з тобою сталося?
— Ох, за мною через став
Аж сто вовкôв гналося.
— Бог з тобою! Сто вовкôв,
Та село почулоб . . .
— Ой, оно так и не сто,
А пятьдесять было.
—Тай пятьдесять диво в нас.
Де-б их тôлько взялось?

— Ну нехай вже, нехай так.
Але десять гналось . . .
— Та и десять не было,
Знать один усього.
— А як один? Абы вовк,
Страшно и одного!
— А може то и не вовк?
— А що-ж то ходило,
Таке сиве та мале,
А хвостик як шило? . . .

Степан Руданьский

Лисичка и ворона.

Десь то ворона сыр дôстала: ци де позычила, ци украла, досить що сыр у клювѣ має. Сидить на дубѣ и хвостом махає. Пôд дубом лисичка є, як сыр дôстати, сама не знає. Рада бы сыра з'ѣсти, на дуба до вороны годѣ лѣзти. Почала лисичка так казати: — Вороно! Была я в рôжных сторонах и виджу: ты найкрасший на свѣтѣ птах. Чула я спѣвакôв, та ще яких. А всѣ, — що правда, то не грѣх, — до тебе, кумо не рôвнялись. Щоб такѣ спѣваки родились, як ты, вороно!

Догодила воронѣ лисичка. А дурень птах, як змôг широко, клюв одкрыв и крикнув: »кра!« а сыр — ба-бавх!

Ворона з дуба ся дивила, як єѣ сыр лисиця ѣла.

Верховинцѣ.

На юг од Карпат межи жиючими там Русинами суть два племена: Верховинцѣ и Долиняне.

Верховинцѣ жиють в горах, безпосередно прилягаючи до Галичины и заселюють Марамороську, Мукачевску, Ужгородску и бывшу Земплинску та Шаришску жупу. Долиняне жиють низше в рôвных мѣстах тых жуп.

Верховинцѣ ростом великѣ, мають темне волося. Головно занимаються скотарством. Кождый рôк в яри выходять с худобою на полонину. Жиють там по колибах, роблять овчаный сыр (бриндзю), а в осени вертають дому. Хлѣборобством Верховницѣ занимаються мало, хиба в широких долинах, або з краю Верховины. Богато роблять при сплавѣ дерева и при вырубованю лѣсôв.

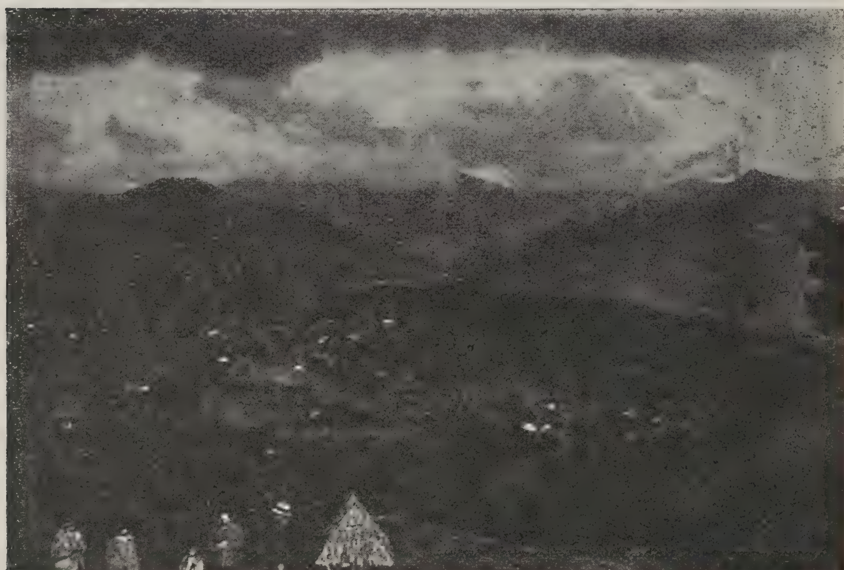
Верховинцѣ роблять краснѣ предметы з дерева, чудовѣ посудины з глины, тчуть полотно и свою одежу чудово вышивають.

Верховинцѣ побожнѣ, але разом з тым и забобоннѣ. Мають поганый нахил до паленки. Верховинцѣ

дуже спѣвуче племя. Мають много пѣсень. Наймилѣйший их танець — коломыйка. Их звычаѣ, особливо на Рôздво и Великдень, такѣ самѣ, як у галицких Русинôв. Мова верховинских Русинôв чиста, а Долинян мало перемѣшана чужими словами.

Вмѣсто чобôт мужчины и женщины носять бочкоры. Красна одежа є в околици Ясѣня. Там суть дуже барвистѣ вышивки и писанки.

Верховинскѣ села розметанѣ по горбах.

Зима и ярь.

— Насуплю я бровы, — говорить зима, —
И вѣтер з морозом повѣє:
Усе туй загине — ратунку нема.
Пôд снѣгом замре, занѣмѣє!

— А я засмѣюся, — ярь одповѣдає. —
И сонце пекуче засяє:
Пробудяться луки, лѣсы и поля,
И все зацвѣте, заспѣває . . .

Ярь.

Витай, витай, красна яре,
Кождый тебе радо мае.
Один сѣе, другий оре,
Зеленѣе лѣс и поле.

И потятка заспѣвають,
Богу за ярь славу дають,
Пôйдѣм и мы заспѣваймо,
Красну ярь и мы витаймо!

Дѣтина и мотылик.

Дѣтина: Мотылику, красный мотылику, повѣдж менѣ, из чого ты живеш?

Мотылик: Цвѣтяный сок, цвѣтяный запах и тепло свѣтлого сонця живлять мене, моя дѣтинко.

А дѣтина бѣжучи, скачучи, так хоче мотыля догонити. А тот летить усе далѣ. А гонителеви каже: — Не рушай мене! Най проживу, бавлючися, до вечера. Ой не кивай ты мене, бо як зловиш мене, то на твоих пальцях остане вся красна фарба моих крылець, а я бѣдный згину . . .

Пчолы на розглядинах.

Прийшла ярь. Сонце стопило снѣг на полю. У пожовклôй травѣ з попередного року показалося зелене, свѣже быля. Брост на деревах розпукае, выпускае молоденькѣ листочки.

От збудилася и пчола из свого зимушнього сна. Мохнатыми лапками протерла очи и пробудила сусѣдôв. Попозирали в окно, ци вже минувся снѣг и студеный вѣтер.

Видять пчôлки, що сонце свѣтить ясно, що всюды тепло. Выйшли из улея и полетѣли до яблôнки.

— Ци не є у тебе дащо для бѣдных пчолок? Мы цѣлу зиму голодовали.

— Нѣт, — каже им яблôнка, — вы прилетѣли дуже рано. Мои цвѣты ще исхованѣ в бростѣ, позвѣдуйте у черешнѣ.

Полетѣли пчолы до черешнѣ.

— Ци не є у тебе, черешньо, цвѣту для бѣдных пчолок? — Звѣдайтеся завтра, — каже черешня. — Днесь моѣ цвѣты ще не роєвилися. Як розвинуться, радо прийму вас.

Полетѣли пчолы до тулипана. Заглянули в єго пышну головку. Та не было там нѣ запаху, нѣ меду. Зажуренѣ и голоднѣ пчôлки хотѣли вже летѣти до дому. Та увидѣли пôд корчом скромный, синий цвѣт. То была фіалочка. Она отворила пчолам свою чашу, повну солодкого соку. Наѣлися и напилися пчолы, а тогды полетѣли до дому — веселѣ.

Сонце грѣє.

Сонце грѣє, вѣтер вѣє,
Трава зеленѣє,
А школярь собѣ спѣває,
Бо спѣвати вмѣє.
Ой не є то красше в свѣтѣ,
Як руська краина,
Ту спѣває спѣваночки
Вже кожда дѣтина.

Я спѣваю, я спѣваю,
Тай собѣ гадаю,
Не є красших спѣваночок,
Як у нашôм краю.
Ой спѣваймо, школярики,
Бо вже не будемо,
Сонце низько, вечер близько,
До дому пôйдемо.

Перша ластôвка.

Починалася ярь. З далекого свѣта понад горы — долы летѣла ластôвка. Глубоко пôд собою видѣла велике мѣсто як громадку камѣня, а широку рѣку — як срѣбну ниточку.

Коли вже летѣла три днѣ и три ночѣ, ослабли єѣ крыльцята. Мусѣла одпочити.

— Ще я не дома — зажурилася. Не мала она теперь дяки до спѣваня. Чому? Была смертельно змучена. Прийшло ѣй на гадку, що радше бы вже остатися на вѣки в чужинѣ, як оттак мучитися. Але пôзнѣйше говорила до себе: нѣт, не буду така малодушна. Не боюся утомы. Таки поставлю на своѣм и вернуся до рôдного краю, хоть бы дорога была ще тричѣ довша, як є! — И знову пустилася в дорогу понад горы—долины, понад мѣста та рѣки, летить и летить, аж оддыху не стає, як бы єѣ щось гнало днем и ночью.

В однôй долинѣ в селѣ бѣлять люде полотно перед будинками. А в саду спѣвають дѣти, поймавшися за руки.

— О, я вже дома, я вже пôд Карпатами! — Оддыхнула ластôвка и зараз розщебеталася. И спустилася низше, пролетѣла садом и селом и закружляла над спѣваючими дѣтьми.

— Позирай! Перша ластôвка! — гойкали дѣти.

— Я увидѣв єѣ! — Я перший! — Нѣт, я! О, се вже ярь за горою, — сказали дѣти и зрадовалися.

Скоро найшла наша ластôвка своє рôдне село и хижу, де было єѣ старе гнѣздо.

Ярна природа.

Од коли днѣ настають довшѣ, а ночѣ коротшѣ, — од тогды стає теплѣйше. Снѣг од теплых лучѣв сонця рѣдкий, мягкий и водннстый, гине поволи. А по убочах уже згинув. У рѣцѣ тають леды и вода несе останки ледôв из собою до бôльших рѣк. Вода в рѣцѣ прибывае, а не раз и выливаєся на нижних околицях.

Ночами ще часом замерзне вода, но на рано знов розтопиться и знов розвеселиться вся природа.

Мурава помякне и починають показоватися шпилькастѣ травы. Помежи ними цвѣтуть бѣлѣ пôдснѣжники и синѣ бриндушѣ, що их называють снѣговыми цвѣтами. Зачинає пукати ива, розпускає своѣ вѣтвы, а далѣ и креслата верба розвиває своѣ листочки.

Скоро снѣг згине, летять из полудневных сторôн гуси и журавлѣ на пôвнôчнѣ озера. Потята знов вертаються у своѣ стороны. Ба и ластôвка десь так коло Благовѣщеня явилася у нашѣ села и припозируєся, де бы побудоватися.

Жаворонок трѣпоче высоко у воздусѣ своими крылцями и спѣвае свою пѣсню над полями, де селянин оре и покрикує на волики. Сива зозуля починає кукати у лѣсѣ. Сливы, черешнѣ и грушки покрытѣ бѣлым цвѣтом, як бы молоком. А яблôнки прикрашують рожевым цвѣтом свою корону. Землиця що-раз далѣ укрываєся своим мягким як шовк покрывалом: рôжными травами и бурянами.

На полю пшениця, жито, овес и друга сѣвба пускає своѣ иглистѣ листочки из землѣ и починає закрывати поле. Вся ярина вже посходила.

На полонинѣ изгинув снѣг, лежить хиба там десь у затѣни. Худоба ходить, брикаючи, по полонинѣ

и попасуєся на молодôй пашн. Овчарѣ знов по довгôй зимѣ тѣшаться полонинським житєм и выгравають на пищалках и трумбетах. Голос той чарôвный несеся по полонинах и знов вертаєся одгомоном на мѣсто. Дѣвчата и хлопцѣ спѣвають коломыйки або якѣ иншѣ пѣснѣ. И самѣ що-раз тѣшаться, коли голос одбиваєся у пôдполонинських гаях и лѣсах.

Вечерами цѣлый рай. Єще сонце не спочило, ще не исклонилося до супочинку, а вже изза гордого Бескида показуєся круглолицый мѣсяць. Усмѣхаєся на нашу милу и чарôвну Верховину. Засвѣтив у тихий потôчок, де весело усмѣхнувся, коли увидѣв у водѣ свою тварь.

Дѣти не помалу чекають ярну природу, щобы нею натѣшитися, налюбовати. Цѣлыми днями бѣгають, бавляться, як тота рыбочка на тихôй водѣ.

Лука Демян.

Ярна спѣванка.

Гей, у яри пора красна!
Нôч коротка, днинка ясна.
Лѣс, диброва зеленѣє.
Газда в поли оре, сѣє.

Пастух скоты пасти гонить,
Весело звоночок звонить.
Дѣти з хижѣ выбѣгають,
И граються и спѣвають.

Марійка Пôдгôрянка.

У шкодѣ.

Ой пущу я волы пасти
на зелену пашу,
А сам пôйду до сусѣда
на молочну кашу.

Дали менѣ из березы
кашѣ попоѣсти,
Що не мôг я од сусѣда
порôг перелѣзти!

Народне.

Пастушок.

Менѣ тринайцятый минуло, —
Я пас ягнята за селом.
Чи то так сонѣчко сіяло,
Чи так менѣ чого было —
Менѣ так любо, любо стало,
Неначе в Бога . . .
Уже покликали до паю,
А я собѣ у бурянѣ
Молюся Богу — и не знаю,
Чому маленькому менѣ
Тодѣ так приязно молилось,
Чого так весело было.
Господнє небо и село,
Ягня, здається, веселилось,
И сонце грѣло, не пекло . . .

Тарас Шевченко.

Дѣточѣ забавы.

1.

Подоляночка.

Дѣти возьмуться за руки, зроблять »колесо«. Одна дѣвчина стає в середину. Всѣ ходять, тримаючися за руки, и спѣвають:

Десь тут была Подоляночка,
Десь тут была молодесенька.
Тут она стояла, до землѣ припала.
Личко не вмывала, бо воды не мала.
Ой встань, ой встань, Подоляночко,
Обмый личко як ту скляночку,
Возьмися в боки, за своѣ скоки,
Пôдскоч до раю, бери дѣвча з краю!

Дѣтина, котра в серединѣ, показує то, що сесѣ спѣвають.

2.

Квѣточка.

Дѣти зробили колесо, крутяться и спѣвають:

Плету, плету, вѣночок
З самых красных квѣточок.
А чія то квѣточка, квѣточка,
А чія то дѣвочка, дѣвочка,
Та най буде лелія, лелія,
Та най прийде Марія, Марія.

Названа дѣвчина выходить поза колесо. Так выходять всѣ, одна за другою.

Великдень на селѣ.

Василь не môг дочекатися Великодня. Мати єму обѣцяла, що єго возьме до церкви. Зазвонили звоны в пôвночи. Сим зачався Великдень, найбôльшоє свято в яри. Бо од четверга вечер до сеѣ годины лиш клепали, а звонôв не было чути. Всѣ старѣ и молодѣ спѣшно идуть до церкви. Церков освѣчена, бо у Верховинѣ є звычай, що у ту нôч коло церкви горять огнѣ. Так чекають люде Воскресеніє.

Церков на грунѣ, довкола обсаджена смерекою. Зачалася одправа святочным обходом тричѣ довкола церкви: священник на передѣ, а люде за ним из запалеными свѣчками. Спѣвають »Христос Воскрес«, входять до церкви. Началася всяночна одправа. Людей зôйшлося так много, що не змѣстилися у-дну.

По скôнченôй одправѣ всѣ пилують дому. Найбôльше спѣшать ґаздынѣ, бо мають приготовитися до посвяченя пасок.

Коло семоѣ годины вже знову всѣ люде у церкви. Около церкви порозкладали кошары, а з них вызирають паски, ковбасы, шовдарѣ, масло, сыр, яйця и писанки. Кошары закрытѣ красными вышиваными скатертями (обрусами, портятами).

По службѣ выходять из заставами (хоругвами) перед церков. — Священник посвячує паски. Аж любо позирати по розставленых довкола церкви кошарах, як красно суть выряджені: в них єсть лакомне, смачне ѣдло.

Ледва священник посвятив, а кождый вхопив у руки свôй кошар и один перед другим утѣкають дому. (Бо то собѣ говорять бабы: кто послѣдным прийде до дому, той в тôм роцѣ умре.)

Пôд минутою церков осталася порожна . . .

Дома найперше ґазда возьме паску в руки и перехрестить ножем. Одкрає з чотырьох краѣв и тѣ окрайцѣ дає худобѣ. По сѣмтыждневому постѣ аж теперь кождый дома масным та добрым насытився.

По полудню знову молодѣж зôйдеся коло церкви и до вечера грають селяне забавы: кривого танця, Зельмана, жучка. Другий день Великодня называєся поливальным понедѣлком. Ледва день — дѣти вже готовѣ из склянками, дакотрѣ и пахнячу воду мають и так идуть поливатися. Кого облиють в хижи, тот дає им писанку. Писанки дуже краснѣ, выфарбленѣ. Одданицѣ дуже уважають, абы писанки чим красше выфарбити. У Великоднѣ свята звонять весело на звонници и стрѣляють.

Всѣ радуються, бо з Великоднем зачинаєся великий день.

Коли украшають сяк хижу.

Христос воскрес!

Христос воскрес! Радѣйте дѣти,
Бѣжѣть у поле, у садок,
Збирайте зѣлячко и квѣты,
Кладѣть на Божий хрест вѣнок.

Нехай бренять и пахнуть квѣты,
Нехай почує Божий рай,
Як на земли радѣють дѣти
И звеселяють рôдный край.

На все погляне Божа Мати,
Радѣючи з святых небес . . .
Збирайтесь, дѣти, ну спѣвати:
»Христос воскрес! Христос воскрес!«

Писанки.

Спекла мамка к Великодню
Бѣленькѣ паски . . .
А я куплю собѣ фарбы,
Спишу писанки.

На писанках як в веселцѣ
Буде красок сѣм,
Щобы моѣ писаночки
Любилися всѣм.

Розпишу я на писанках
Квѣтки, ялички,
Розмалюю, роздарую
Межи дѣвочки.

А братови маленькому
Дам писанки двѣ,
Щобы ними забавлявся
В шовковôй травѣ.

Марійка Пôдгôрянка.

Пташки.

Раз видѣв я одно миле село. Из всѣх сторôн обнимали єго сады, и то так прекрасно, як бы оно в серединѣ лѣса находилося. Дерева цвѣли у яри а из них ишов запах и на село. Межи густыми стовпиками увожовалися спѣвучѣ птички. В осени гнулися конарѣ дерев пôд тягаром смачных плодôв, добрых яблок и жовтых груш.

Айбо що сталося? Дасколько дурных дѣтей зачало зрушовати гнѣзда невинных птиць. Зато бѣднята помаленьки одчужилися од села. Не мож было уже чути потячоѣ музики в час красных ярных ранкôв. Сады стали нѣмѣ. На вѣтках дерев зачали плодитися гусельницѣ, бо не было вже кому выгубити их. Шкодливѣ червы з'ѣли на другий рôк пучки и цвѣты. Дерева стояли вже голѣ. В осени з болячим серцем видѣли дѣти, що уже нѣт одки рвати смачнѣ овочѣ.

На воли.

На зеленôй голузцѣ пташка спѣвала.
Мила, звучна спѣванка сад звеселяла.
Ой имила дѣвочка пташку спѣвучу
Тай заперла в клѣточку красну, блискучу,
И дає ѣй ѣстоньки, водичку носить.
— Спѣвай менѣ спѣванки! — пташечку просить.
Не ѣсть, не пє пташечка, сидить тихенько.
Опустились крилечка, ниє серденько.
— Чом не хочеш, пташечко, ѣсти, нѣ пити?
Ци в золотôй клѣточцѣ зле тобѣ жити?
— На зеленôй голузцѣ мило спѣвати,
А в золотôй клѣточцѣ прийдеся вмирати . . .

Бо в садку на голузцѣ вôльна я жила,
А в золотôй клѣточцѣ — моя могила...
Пожалѣла дѣвочка пташку спѣвучу,
Отворила клѣточку красну, блискучу.
Стрепотѣла пташечка втѣшно крыльцями.
Зазвенѣла спѣванка полем, лугами.

Дождь.

Буде дождь, буде дождь.
Втѣкай, птичко, куды хоч!
— Сховаюсь пôд деревце,
А головку пôд крыльце.

Як лиш стане, вылечу.
Цѣлый свѣт розвеселю.
Выйдуть дѣти на двôр –
Заспѣваю: чир-чир-чир!

Гусельниця.

На окно в загородѣ вылѣзла гусельниця. Цѣлый день там сидѣла и не рушилася. Другого дня уже там гусельницѣ не было. Зробилася з неѣ кукла. Кукла висѣла там довго.

Як сонѣчко загрѣло, Митро найшов на тôм мѣстѣ мотыля. Коло него была дѣрава кукла, а в серединѣ изсохла шкурка. Из тоѣ куклы вылетѣв мотыль. Выпрямив своѣ крыльця и полетѣв межи квѣтя на луг.

Малый чмѣль.

Перший раз вылетѣв малый чмѣль на пашу. Лѣтає по сонцю за хлѣбом-медом запашным з квѣтки на квѣтку. Тай залетѣв так далеко, що не знав куды вертати до дому. Злякано перелѣтав и туды и сюды. Глядав и тут и там довго, довго. Але все дармо. От почав на кôнцѣ чмелик плакати та голосити:

— Ой, мôй домик, мôй золотый домочок, — плакав он жалôсно. — Певно вже я єго нѣколи не увиджу.

Блискучѣ мотылики та мухи, що не мають свого дому, не могли зрозумѣти того жалю, та ще й смѣялися з него, малого. Але ґаздынѣ пчолы пошкодовали чмелика, а щобы помочи єму найти путь, почали вызвѣдовати єго:

— Деж твôй дôм и який он?

— Ох, десь далеко, — плакав чмелик. То хижка в моху над ямкою на межи.

— Хижка в моху, над ямкою на межи! — Ще лѣпше смѣялися блискучѣ мотылики. — А зато реве як за золотою палатою!

— Кто розумѣє, що то є дôм, — одповѣла тым, що смѣялися, пчола, — тот любить рôдне мѣсто, ци то буде куча, ци палата. Все однако є то рôдна хижа.

И она почала пильно глядати, щобы завести того заблудного до дому. И то ѣй удалося. А молодый чмѣлик, упôзнавши свôй рôдный край, так дяковав пчôлцѣ, якбы она даровала єму житя. И повный щастя радôстно бренѣв:

— Мôй дôм — хижка в моху над ямкою на межи, але-ж мôй дôм, то дôм, красший як всѣ золотѣ палаты!

Звѣрячѣ законы.

Двѣ молодѣ вороны ставили собѣ гнѣздо. Але скоро утомилися, бо носили прутики дуже з далека. Додумалися, що малибы менше робити, як бы брали прутики з готовых гнѣзд других ворон. Для того и пôшли на крадѣж. Як десь утямили гнѣздо, де нѣкого не было дома, тягали з него прутики для себе и носили на своѣ гнѣзда.

Вернулися другѣ вороны и почали глядати злодѣя. Злетѣлися до гнѣзда молодоѣ пары и за хвилю розметали их гнѣздо. Бо послѣ вороночих прав-законôв, кождый мусить ставити из свого, а не з чужого.

Курочка и когутик.

Была собѣ курочка та дзьобала зернятка. Устелила гнѣздочко тай знесла там яечко. — И кричала: Куд-кудак, куд-кудак! Подивися, когутику, що за знак! А когутик одповѣв: Кукурику! Ишов бы я подивитись, не маю часу! Пôшла курочка дивитися, що когутик робить. Аж тут прийшла бабусенька, взяла яечко. Вернулася курочка назад, и з страху кричала: Крав, крав, крав. Тай голубчика звѣдує: Ци, голубоньку, не знаєш, де дѣлося яечко? Каже голубонько: Бур-куку! У бабы є в горшку.

Девятеро.

Было 9 курят. Квочка водила их по дворѣ та глядала ѣсти; що найшла, роздѣлила им. Найменшое курятко сказало:

— Нас так много и не легко поживитися. Ѣсти я бôльше найду саме, як всѣ разом.

Побѣгло на грядки. А там была яма коло плота. Бѣжучи, впало курятко у ту ямку и не годно было вылѣзти. Пищало, та нѣкто не чув его плачу.

Утямила мати, що не є одного курятка. Розбѣглися всѣ глядати его и найшли у ямцѣ. Як его одти дôстати? Почали метати у ямку трѣсочки та грудочки. Ямка зарôвнялася и курятко выскочило.

— Добрѣ, що нас так много — каже. — Як бы я саме, то и загинуло бы.

Два плуги.

З одного желѣза сковали два плуги.
Один стояв дурно — в полю орав другий.
Срѣблом блестѣв плуг той, як з поля вертався;
Який стояв дурно — иржою вкрывався.

Мѣсяць и дождь.

Стрѣтився мѣсяць из дрôбным дождем,
А дождик каже: Нема над мене,
Як я окроплю жито, пшеницю,
Жито, пшеницю, усю ярницю.
А мѣсяць каже: Нема над мене,
Як я освѣчу горы — долины,
Горы — долины, руськую землю,
Руськую землю, добріѣ людє.

Народне.

Вода.

З норы, з студника и з мочаря тече вода до потока, з потока до рѣчки, з рѣчки до рѣки, а з рѣки в море. И з других краин плывуть у море рѣки. А всѣ рѣки плывуть у море од початку свѣта. Де-ж дѣваєся вода з моря? Чому не выливаєся море за берег?

Вода пôд видом пары выступає з моря. Пара здоймеся горѣ и ту робляться з пары хмары. Хмары розносить вѣтер по свѣтѣ. З хмары паде вода на землю. По земли зтѣкає в норы и в потоки. З потока тече до рѣки, з рѣки до моря. Морска вода знову перетворяєся в хмары, а з хмар розбрыскаєся по земли.

Дощик.

Пади, пади, дощику,
Зварю тобѣ борщику,
В поливанôм горщику.
Понесу на дуба,
Позову голуба.

Народне.

Яблôнка.

Ой раденька, веселенька,
Яблôночка молоденька,
Як на ню дробненький,
Дождь иде тепленький.

Ой дождик иде
И сонѣчко грѣє,
Аж яблôнка з дождю
Перлами яснѣє.

Из зернятка яблôнка.

В однôм селѣ жив ґазда Василь Шеян. Раз, коли в загородѣ сидѣв, прекрасне яблоко, котре вже достигло, упало из яблôнки. Пôдняв и поѣв го, но зернята зôбрав до жменѣ. Высушив на сонцю, запхав у землю и землею закрыв. В земли пролежало оно цѣлу зиму. На яри пригрѣло сонечко, брызнув теплый дождь и промочив землю. Зернятко насытилося дождевыми каплями и хотѣло выйти из пôд землѣ. Зачало змагатися то горѣ ид свѣту, то долу в землю.

Пôзнѣйше, як выйшов ґазда знов у огород, видить, що де он зернятко посадив, там одна грудка пôднялася серед других. Одтрутив грудку и що видить? Маленьке деревце, так як бы перце пôднялося.

То ґазду дуже потѣшило и дораз поросив (полляв) водою, абы деревце мало що ѣсти и пити. Так то он поливав го много раз, доки лѣто было. Деревце росло що раз высше и высше. На другий рôк было вже як гусяче перо.

На яри третього року приходить ґазда з острым, кôнчастым ножом; имив одною рукою деревце, а другою зачав мѣряти нôж до кожѣ деревця.

— Не рѣжте мене, ґаздо, — просить деревце.

— Не хочу я тебе зрѣзати, — говорив ґазда. — Ви-

дишь ты теперь ще дике, а я тя хочу здѣлати добрым. Коли бы я тя так лишив, то ты остало бы пôвдиким и приносило бы несмачнѣ овочѣ. И ґазда прорѣзав кожу на деревци навхрест и одно очко з доброго дерева вложив до того зарѣза, привив го малою ряндою и пôшов дале.

Вложене очко росло и выросло. Давнѣйшѣ вѣтки ґазда стяв и так сказав: — Но рости, скѣпцю мôй! Вѣтвися, процвѣтай и приноси плоды.

Так и сталося. Послѣ даскôльких лѣт из деревця стала велика яблôнка и родила добрѣ овочѣ.

В садѣ.

У Клочурака достигають черешнѣ. Бесѣдують собѣ то дѣти, то чвириньками воробцѣ. Сусѣд радый дѣтям. Запросив их на черешнѣ, але на воробцѣ завѣсив соломяну вѣху.

Дѣти в садку вже ѣдять черешнѣ, а воробцѣ на плотѣ заздрôстно чиркають. Сусѣд Клочурак сѣв собѣ межи дѣточу дробину и каже:

— Коли я купив сей маєток, не было туй саду. Лиш даскôлько корчôвля стромѣло при плотѣ. Купив я скѣпцѣ и насадив сад. Посадив тут черешнѣ, яблôнки, грушки, сливки и другѣ овочевѣ дерева. Скѣпцѣ росли з кождым роком та все бôльше и бôльше дяковали менѣ за то, що я их доглядав.

Днесь выросли отсѣ дерева. Маємо кождого року тôлько черешень, яблок, грушок и сливок, що всего самѣ не зхоснуємо. Ще достаємо и добрѣ грошѣ за них. Та не лиш тут у садѣ, але и в полю при дорозѣ посадив я дерева и з них маю хосен. Де лиш было доси порожне мѣсто, посадив я хосновитѣ дерева и овочевѣ корчѣ. Тай вы, дѣти, вже кушали нашѣ космачки, виннички и малины.

— Як буду великий, також буду садити дерева и корчѣ — сказав Митро.

— А ты не умѣєш! — приповѣв єму другий.

— Знаєш, при нашôй школѣ є шкôлка дерев (садинець). Там научить нас на то пан учитель — обôзвався Митро.

И другѣ дѣти сказали, що радо будуть учитися садити и скѣпити овочевѣ дерева и корчѣ.

— А тогды у нас буде, як бы в раю — тѣшився добрый господарь Клочурак.

Як росте молочій?

Пôд яблôнкою зеленѣлося листя молочія (кульбабки). Юрко ходив за ним для трусѣв, Марійка для гусей. Труськи ѣли всяку лупину, однако молочій хрупали найрадше. Кождый листочок быв крехкий и соковатый, а з него текло бѣле молочко.

— Хотѣв бы я знати, — сказав Юрко отцеви, — одки бере молочій тôлько поживы, абы напоити всѣ листя?

— Позвѣдайся корѣня, — сказав отець.

Юрко вже знав отця. Знав, що отець хоче, абы добрѣ упознав ростину. Пôшов у загороду и уважно выкроив пагорок довкола молочія. Потôм єго осторожно вытягнув з корѣнем. Корѣнець вяжеся в земли в один колок, а выглядає як морков.

— Ага, — сказав до себе Юрко, — коли я генто вытяг жаливу, показався корѣнь як мотузок. Розходився од жаливы на всѣ боки, якбы ишов з дому в путь и глядав у свѣтѣ воды. А туй у молочія є иншак. Корѣнець стромѣв у земли як морковця. Не втѣкає з дому. Зато потребує, абы вода приходила до него. И кто єму доносить воду?

Юрко перепозирав листя. Корѣнь носив их на головѣ цѣлый верх. Однѣ розложилися на земли як звѣзда, другѣ стояли над корѣнем як зелена лѣйка.

— Вже знаю, — сказав Юрко, — як пригадав собѣ за лѣйку. Коли иде дождь, або паде роса, молочій хапле воду якбы до вѣдра. Вода стѣкає по листю туды, де чекає корѣнець. Тот дôстане тôлько мокроты, що народить молочка для цѣлоѣ ростины.

— Ой так, правду маєш, — сказав отець. — То ще не все. Вода не остане лиш в корѣню, ай всякне

в околичну землю. Потôм прийде сонце, высушить землю, а корѣнець нарѣкає, що сухий.

— Ой не нарѣкає, — сказав Юрко. — Бо ото друге лежаче листя покрыло землю довкола корѣня и не допущає сонця, щобы єѣ высушило. Остане в нѣй вохко и корѣнець має все доста воды.

— Добре позираєш, — похвалив отець сына. — Корѣнець стараєся про листя, а листя єму помагає . . .

Зеленина.

Игнат Долинич єсть огородником (загородником). Нащивив єго раз пан Контратович из сыном Петром. Долинич повѣв гостей до загороды.

В загородѣ было много грядок, а межи ними пѣшники (стежочки). На кождôй грядцѣ было засаджено щось инше. Дораз при входѣ росла в даскôльких грядках головата салата. Межи нею по земли розвивалися огôрки. Коло салаты и огôркôв росла капуста, а подальше карфіол. На другôм мѣстѣ быв пахучий кропець тай зелена петрушка.

Окреме мѣсто мав хрѣнь з великим листєм та довгим корѣнєм. Дале была грядка редькви и моркви, за ними бруков. До сонця повернені, привязанѣ на тычках, висѣли парадички (помидоры).

По плотѣ на другôм кôнцѣ загороды пнялися

великѣ дынѣ. На сусѣдных грядках присѣла до землѣ цибуля та бѣлѣвся чеснок коло темно-зеленых зелерôв.

Задня, найбôльша часть загороды, обсаджена капустою, рѣпою и бôльшими червоными бураками (цвѣклою). На великôй грядцѣ цвѣв мак. Останок землѣ быв засадженый ранными бандурками (кромплями), а довкола них посадженый горох.

Петрови загорода дуже любилася. Лиш было єму дивно, що не є в нѣй косиць.

— Цвѣты плекає в загородѣ другий огородник — обяснив Долинич хлопцеви. — Моя загорода из зелениною.

— А маєте вы в загородѣ много працѣ? — звѣдовав хлопець.

— Ой много! — одповѣв Долинич. — Зеленину треба старанно поливати и полоти; з дакотрых треба вызбировати шкодливѣ гусельницѣ, як от из капусты и келѣ.

Вечером вернувся Петро з отцем до дому и говорили разом о тôм, до чого уживаєся зеленина.

Капуста.

Дай же, Боже, добрый час, щобы моя капусточка приймалася и в головки складалася. Щобы моя капусточка была из корѣня корѣниста, из листу головиста; щобы не росла высоко, но росла широко; щобы была туга як камѣнець, головата як горнець а бѣла як полотно.

Народне.

Як молочій цвѣте.

На молочію показався цвѣт. Кождый цвѣт сидѣв на молочію як платка золота. За кôлька днѣв выдуте быля пôдтягло єго до горы. Як єго Марійка одорвала, з раны пустився молочный сок.

Марійка робила з быля ретязѣ та перстенѣ, а Юрко пищалку. Навперед засвистав труськам. З того была така музика, що мала труська из страху сховалася за хижку. Але скоро забыла за страх. Выбѣгла перед хижку, подслуховалася и ждала, що дôстане од дѣтей. Як дôстала молочій, скоро взялася до него.

В той час квочка высидѣла 10 курят. Дѣти пôшли доглядати курята, а про молочій забыли. А он тым часом цвѣв и цвѣв, аж одцвѣв. На мѣстѣ золотых плат были теперь на былю бѣлѣ кулѣ. Марійка принесла одну до хижѣ и сказала:

— Няню, я вгадаю, скôлько є годин. — Фукнула на мох, то розлетѣлося, лиш пять стовпикôв осталося. — Пять годин — сказала Марійка.

— Щось за скоро, — смѣявся отець, — бо у мене лиш четверта година.

— Що се, няньку, — тут висить якесь насѣня.

— Яєчка, — засмѣявся нянько. Як увидѣв, що Марія не зрозумѣла, сказав: — Так, як з яєць выведуться курята, так из насѣня выростуть новѣ молочіѣ. Яєчка выгрѣває курка, а насѣня выгрѣває земля. Котре насѣня не прийде в землю, не може рости. У молочія насѣня не може падати просто на землю. Котре упаде просто долу, упаде межи листя як до скриньки, но в землю не дôстанеся.

— То быля погинаєся. На то є таке довге — казав Юрко — абы могло высыпати насѣня дальше од себе.

— Здаєся, то станеся, бо вѣтер дує — сказав отець. Але як перше Марійка зробила вѣтер, сталося з єѣ годинами ще дащо инше:

— Ага! — озвався Юрко. — Кожде насѣня привязане, як бы павучиною, до вершка моху. Як вѣтер подує, летить мох через горы та долы и бере насѣня из собою.

— Так, — сказав отець. — А молочій має тôлько насѣня, що дакотрѣ достануться до землѣ. Там выростуть новѣ молочіѣ, а трусята будуть мати нову салату.

— Виджу, — смѣявся Юрко. — Вчера я гнѣвався на вѣтер, що зôрвав менѣ крисаню з головы; тепер я виджу, що и вѣтер має свою роботу.

Конопелька.

Я посѣю конопельку у сыру земельку.
Рости, рости, конопелько, и не густо й не рѣденько,
Корѣнечками глубоко а листочками широко.

Народне.

То нашѣ любѣ, высокѣ Карпаты.

Знаєш тѣ горы, мôй друже милый,
Що ранком миленьким,
Вечером тихеньким
Сонце их вкрашає,
Сердечно их любить,
До себе голубить,
Як мати все про них дбає?
Я тобѣ скажу, не треба пытати:
То нашѣ любѣ, высокѣ Карпаты!

Знаєш тѣ горы, мôй друже милый,
Де в небо ясне, синє и красне,
Смереки, буки зазирають?
Бѣлыми скалами, темными лѣсами
Орлы, соколы лѣтають?
Я тобѣ скажу, не треба пытати:
То нашѣ любѣ, высокѣ Карпаты!

Знаєш тѣ горы, мôй друже милый,
Де в зеленôм гаю, як бы при Дунаю,
Птахи, соловіѣ спѣвають?
А в водѣ быстренькôй, яснôй, студененькôй
Рыбки, пструги ся грають?
Я тобѣ скажу, не треба пытати:
То нашѣ любѣ, высокѣ Карпаты!

Колачик.

Быв один дѣдо и баба. Дожили уже до того, що и хлѣба не мали. Дѣдо просить: — Бабко, спечи ми колачик!

— Та з чого спечу, коли анѣ муки нема!

— Иди, бабко, в комору та поизмѣтай у сусѣку муку, ачей буде на колач.

Послухала баба, пôшла в комору, поизмѣтала в сусѣку муку, напалила печ, замѣсила на яйцях тѣсто, спекла колачик тай положила на окно, щобы выстыв. Колач стояв на окнѣ, а раз лиш скочив з окна на приспу, а з приспы на двôр, а з двора у ворота тай покачався путем.

Бѣжить, бѣжить путем и стрѣтиться из зайчиком.

— Колачику-братчику, я тебе з'ѣм!

А он каже:

— Не ѣж мене, зайчику-братчику, я тобѣ спѣваночку заспѣваю!

— Ану заспѣвай!

— Я в сусѣку метеный,
Я на яйцях спеченый,
Я од бабы втѣк,
Я од дѣда втѣк,
То й од тебе втечу!

Тай побѣг знову. Бѣжить та бѣжить путем — переходить єго вовк.

— Колачику-братчику, я тебе з'ѣм!

— Не ѣж мене, пане-вовче, я тобѣ спѣваночку заспѣваю!

— Ану заспѣвай!

— Я в сусѣку метеный,
Я на яйцях спеченый,
Я од бабы втѣк,
Я од дѣда втѣк,
То й од тебе втечу!

Тай побѣг. Знову бѣжить тай бѣжить путем. Переходить єго медвѣдь.

— Колачику-братчику, я тебе з'ѣм!

— Не ѣж мене, медведику-братчику, я тобѣ спѣваночку заспѣваю!

— Ану заспѣвай!

— Я в сусѣку метеный,
Я на яйцях спеченый,
Я од бабы втѣк,
Я од дѣда втѣк,
То й од тебе втечу!

Тай побѣг. Бѣжить тай бѣжить путем. Стрѣчаєся з лисичкою.

— Колачику-братчику, я тебе з'ѣм!

— Не ѣж мене, лисичко-сестричко, я тобѣ спѣваночку заспѣваю.

— Ану заспѣвай!

— Я в сусѣку метеный,
Я на яйцях спеченый,
Я од бабы втѣк,
Я од дѣда втѣк,
То й од тебе втечу!

— А то красна пѣсня! — каже лисичка. — Лише я недочуваю. Ще раз заспѣвай та сѣдай ми на язык, абы я тя лѣпше чула.

Колачик скочив ѣй на язык тай почав спѣвати:

— Я в сусѣку метеный,
Я на яйцях спеченый,
Я од бабы втѣк . . .

А лисичка гам его — тай из'ѣла.

Громадяне.

Обывателѣв або жителѣв громады называемо в селѣ селянами, в городѣ горожанами. Селяне выбирають з помежи себе людей, котрѣ завѣдують дѣлами громады и потребами громадян. З того есть пословичка: — Яка громада, така и еѣ рада. — Селом завѣдуе сѣльский староста, городом — городский голова.

Жителѣ громады всякими способами помагають собѣ до выживленя. Однѣ обробляють поле: орють, сѣють, розводять сад и худобу. Се земледѣльцѣ, або хлѣборобы.

Другѣ выучуються якесь ремесло и сѣ суть ремесельники и промысловцѣ. Третѣ ведуть торговлю, тых зовемо купцями або торговцями.

Окрем сих живуть у громадѣ и такѣ, котрѣ занимаються умовою роботою, як учитель, священник, нотарь, лѣкарь и другѣ.

Люде не на однôм языцѣ говорять. Тот язык, котрым бесѣдуемо дома и котрым молимося — се наш матерский язык, або мова. Для Русинôв матерский

язык руський (малоруський). Всѣ жителѣ, котрѣ на однôм языцѣ говорять, творять разом одну велику родину, котра называєся нарôд. В Пôдкарпатськôй Руси окрем Русинôв живуть ще другѣ народы: Чехословаки, Мадяре и Жиды.

И вѣра не у всѣх людей однака. Однѣ грекокатолики, другѣ православнѣ, третѣ римокатолики, евангелики та израилиты. Вѣрники однеѣ вѣры творять одну церковну громаду.

Торг.

У городѣ єсть вôльне мѣсто межи хижами и склепами. То пяц або ринок, ци базарь. Кождый тыждень стоить на пяцу торг. На пяцу єсть много возôв из зерном, пшеницею, бандурками. Там продають и купують масло, молоко, овочѣ и зеленину.

Найбôлше єсть людей на краинских ярмарках. Тѣ ярмарки одбываються не лиш на пяцу, а ще и на торговици (майданѣ) за городом, над рѣкою.

Боже, що туй за всячина! Продають туй волы, коровы, свинѣ, гуси, зерно, звоны, колачѣ и сукманы. Люде, котрѣ продають, направлять шатры, абы товар не змок, абы го сонце не припекло. Туй продають сукно, полотно, косы, мотыки. Ремесельники продають готове платя, шапки, клебанѣ (крисанѣ), чоботы, черевики, мыло, кошики, медôвники, цукорлики. Бабы смажать свѣжину, продають теплу страву и чай.

А що за крик, за гук на ярмарку! Дѣти мусять мѣрковати, абы их люде або скотина не розмѣсили.

Загадка: Чого є на ярмарку найбôльше?

Округ и жупа.

Сѣльскѣ громады або села сполучаються вєдно для бôльшоѣ выгоды. Бôльша громада, або бôльше менших громад разом творять нотарский окрес. Дѣла нотарского окреса провадить нотарь из сѣльскими старостами. В таких селах, где єсть нотарский уряд, быває и почтовый уряд, з котрого розносять громадскѣ почтарѣ всякѣ письма: листы, новинки и наказы на села.

Бôльше громад разом — то округ. В головных окружных мѣстах єсть окружне начальство, журатский уряд, котрому пôдлягають всѣ сѣльскѣ уряды в окрузѣ. В нѣм урядує окружный начальник, або головный журат.

Бôльше сусѣдных округôв творить жупу. Жупан — се начальник жупы, а єго уряд жупанат. У великôм мѣстѣ суть бôльшѣ школы: ґимназія, реальна школа и учительска семинарія.

Над всѣми школами в окрузѣ веде надзор шкôльный инспектор. Он посѣщає школы и стараєся, щобы всѣ дѣти корыстали з науки.

Кто покривдженый, або добровôльно не хоче погодитися з другим, иде глядати права в судѣ.

Податковый уряд приймає грошѣ за всякѣ оплаты и податки а окружна финансова дирекція вымѣряє тотѣ дани.

Окружный инжинѣрь (мѣряльник) дозирає дороги и мосты, а ветеринарь здоровля худобы.

Опѣка над здоровлєм громадян повѣрена окружному лѣкареви. Лѣки купуємо в апатыцѣ. Про спокôй и порядок в окрузѣ дбає жандармерія.

Ужгород.

Межи Карпатскими горами в ужгородскôй жупѣ єсть мале руське село. Одти зобрався ґазда Василь Сорока из сыном Андрієм у четверь дôдня на торг до Ужгорода. Андрій радо пшов, бо отець вже рôк обѣцяв єму, що повезе єго туды.

Через три годины вже были пôд городом. Вже здалеку увидѣв Андрій высокѣ вежѣ (турнѣ) и звѣдовав: — Про що видимо тôлько много турень? У нас лиш одна є на церкви.

Отець єму розповѣв дораз, що в городѣ суть не лиш однѣ греко-католицкѣ вѣрники, но и вѣрники других вѣроисповѣдань.

В'ѣхали в город. Першѣ будинки за селом Доманинцѣ, суть войсковѣ касарнѣ. — Позирай, сыну, тут бывають нашѣ вояки.

Андрій здивовався на тôм, що хижѣ у городѣ будованѣ густо, не так як у них, де межи хижами суть нивы и луки. Отець му одповѣв, що ґаздôв тут мало. Люде тут — ремесельники, торговцѣ, и урядники.

Улицѣ красно, чисто держанѣ, хижѣ рядом збудованѣ. Пѣшники выкладенѣ камѣнем. Хижѣ высокѣ, що не видко из-за них нич. На лѣвôм боцѣ улицѣ показав отець будинок з великим комином. То єст фабрика, де правлять из дерева стôльцѣ. При фабрицѣ є и електрарня, котра робить електричный ток и освѣчує цѣлый город.

Перейшли двѣ — три улицѣ и увидѣли великий цигляный будинок, до котрого ишли ученики с книжками. — То є, сыну, ґимназія. Проти ґимназіѣ на лѣво єсть купель „Квасна вода". Тут купаються люде здоровѣ и хворѣ, бо та вода помагає. Близь ґимназіѣ єсть Школьный Оддѣл. То є найвысший уряд над всѣми школами Пôдкарпатскоѣ Руси. Тут выходила ранше и твоя новинка „Вѣночок".

Великим мостом через рѣку Уг переѣхали на стоялище (торговицю), де увидѣли много людей. Кто має продати худобу, иде там. Окремо там продають и купують конѣ, коровы, овцѣ и свинѣ.

Скоро продав Василь своє порося. — А теперь, — каже до сына, — идѣм дащо купити для себе.

За рѣкою видѣли великий ґуберніяльный дôм. Там суть головнѣ уряды цѣлоѣ Пôдкарпатскоѣ Руси. До ґуберніѣ приходять справы цѣлоѣ Пôдкарпатскоѣ Руси.

Коло моста купив отець сынови новѣ чоботы, а собѣ клебан. Одти пôшли дащо з'ѣсти до гостинницѣ. Из долу была гостинна свѣтлиця, на поверху ночлѣг для подорожных. З'ѣли дащо и выпили чаю. Отець

заплатив и пôшли. На улици утямили, що богато людей стояло коло одного будинка и там чекали. — То є, сыну, уряд для опѣки над робôтниками и называєся „Реферат министерства соціяльноѣ опѣки". Ся велика площа єсть имени Масарика, тут продають хлѣб, ковбасу, зеленину и дрова. Та улиця веде до больницѣ (шпиталю), де лѣчать хворых. Друга улиця иде до желѣзничого стаціону.

— Казали'сьте, няню, що купите ми нову читанку. Тут є великий склеп, то купѣть.

— Нѣ, сыну, книжки тут не продають, лиш у книгарни. Идемо туды. У книгарни было повно людей, котрѣ куповали книжки: школьнѣ учебники, календарѣ и казки. — Видиш, хлопче, книжки не лиш дѣтям придадуться, але купують их и старшѣ, котрѣ письменнѣ. Коло книгарнѣ позирали печатню (друкарню), де книжки и новинки печатаються. Там стояли великѣ машины. Андрій радо позирав, як складачѣ пильно добирали одну букву до другоѣ и позирали у письмо.

— А туй переплетня, де вяжуть книжки и дають до твердоѣ таблицѣ. — Одти пôшли через площу Корятовича, де продають молоко, кури и яблока. Коло парового млина увидѣли в горѣ палату жупаната. Жупанат се уряд ужгородскоѣ жупы. Там є и суд. За ним єсть промыслова школа, де учаться ремесло и одти выходять добрѣ ремесельники, столярѣ и рѣзбарѣ.

— А тот красный будинок, то певно школа?

— Так сыну, се руська горожаньска школа. Од жупаната пôшли оглянути склеп Кооперативного Союза. Там купили матери хустку, а сестрѣ сукно на реклик.

— Теперь пôйдемо до „Просвѣты". На углѣ улицѣ перейшли попри городску хижу. Стали на горбочку и оглянули цѣлый город.

— Що се за церков, така красна из двома вежами? — То греко-католицка катедральна церков. А коло неѣ видиш єпископску палату. Тут бывае греко-католицкий єпископ. Та церков в долинѣ є римокатолицка. — А що то за церков коло жупанату?

— То, сынку, кальвинска церков. А жидôвску бôжницю спôзнаеш по тôм, що на нѣй є звѣзда.

Прийшли в „Просвѣту". Отець пояснив, що товариство „Просвѣта" — просвѣщае руський народ. Выдае книжки для кождоѣ читальнѣ. Мае свôй музей, книгозборню и театр. Теперь идемо на замок. Дораз ти потолкую, сыну, чому наш город называеся Ужгородом. — Коли прийшли на башту, казав отець: — Позирай, то єсть замок — город. Як видиш з башты, тече тут рѣка Уг. Прото город над нею назвали Ужгородом.

— А що то видно в долинѣ коло малого стаціона, сад ци лѣс? — То парк, такий гай, де жителѣ города проходжуються, а дѣти забавляються на свѣжôм воздусѣ. То для них вже и сад и лѣс разом. Сесь будинок — то є учительска семинарія, а ниже монастырь Василіян та интернат для ґаздôвских дѣтей. Тут помѣщеный головный суд. За мостом ще єсть Пôдкарпатскій Банк, де Русины складають и позычають грошѣ.

Много мали бы мы ще, сыну, попозирати, айбо днеська не є коли, бо далеко нам до дому. Прийдемо другий раз и все то, що днеська не могли видѣти — попозираемо.

Князь Лаборець.

Ой у городѣ та в Ужгородѣ
Великий смуток настав в народѣ.
Великий смуток, журьба велика,
Бо край напала ватага дика.

Як ясне сонце заступлять хмары,
Так в край наш руський впали Мадяры.
Ишли, палили городы, села.
Замовкла руська пѣсня весела.

Вже од города од Мукачова
Надходить орда та Арпадова.
И зажурились старѣ и дѣти:
Що нам чинити, де нам ся дѣти?

А князь Лаборець, той руський борець,
Кличе боярôв у княжий дворець.
Кличе боярôв радити раду,
Як захранити нарôд и владу.

А однѣ кажуть: здаймось, мирѣмся,
А другѣ кажуть: з врагом борѣмся!
За вѣру биймось и за свободу,
Пôддержѣм честне имя народу!

И всѣ имились народ хранити;
Малѣ и старшѣ, жоны и дѣти.
Повыходили всѣ на окопы —
И паде ворог долу як снопы.

— — — — — — — — — —

Та врагôв была страшенна сила,
Як рѣка чорна город залила.
Та плачуть мужѣ, жоны и дѣти:
Що нам чинити, де нам ся дѣти?

А князь Лаборецъ голову хилить
И сивый волос по земли стелить.
Серце стискає смуток великий:
— Городе славный, прощай на вѣки . . .

А слуга вѣрный Лаборцю каже:
— Сѣдай на коня, наш милый княже,
Утѣкай, княже, по чистôм полѣ,
Щоб не попасти в ярмо неволѣ.

Иде Лаборецъ на быстрôм коню . . .
Бѣжуть Мадяре за ним в погоню.
Аж над рѣкою князя имили,
Голову сиву з плечей здоймили . . .

Так над рѣкою вбили Лаборця —
И счервонѣла ту воду кровця.
Од тогды рѣчка та Лабориця
На вѣчну память князеву зветься.

Марійка Пôдгôрянка.

Князь Олег.

Колись на Руси жив князь Олег. Жив он в мѣстѣ Киѣвѣ. То быв князь розумный и быстрый, а звали єго Вѣщим. Тогды Греки заперли торговлю с Русею, щобы тым ослабити Русь. Олег изôбрав вôйско з цѣлоѣ Руси и сѣли всѣ на човна та приѣхали аж пôд Царьгород, столицю грецку. Не сподѣвалися того Греки. Пôслали послôв до руського князя: — Не руйнуйте Царьгород, та дамо дань, яку захочете. Тогды Олег казав дати на кождого вояка по 6 фунтôв срѣбла. Грецкий царь пристав на то, щобы руським купцям свобôдно можно куповати и продавати все, що схочуть и Русь вже не буде платити Грекам дань. Ту згоду

заприсяг грецкий царь на хрест, а руський на свôй меч и на богôв Перуна и Велеса. На знак побѣды Олег прибив свôй щит (герб) на ворота Царьгорода. О тôм ще и днеська спѣвають на Верховинѣ в колядках: — „Покуймо собѣ мѣдянѣ човна, мѣдянѣ човна, золотѣ весла. Ой пустимося на тихий Дунай, долу Дунаєм на Царѣвгород“. —

Довго ще воював Олег. Одного разу звѣдовався он старых людей: — Яка буде моя смерть? — Один старый ворожиля одповѣв єму: — Княже! твôй любимый кôнь принесе тобѣ смерть! — Олег подумав и не хотѣв уже сѣдати на свого бѣлого коня, ай казав осѣдлати собѣ чорного.

Аж за даскôлько лѣт, вертаючи з войны, нагадав собѣ свого коня. Зазвѣдався од своих конюхôв: — А де мôй бѣлый кôнь? — Слуги сказали: — Княже! твôй кôнь здох ще перед роками. Зрадовався князь Олег и каже: — Неправду говорила ворожиля. Кôнь загинув, а я живу. Пôйду и попозираю на єго кости. — Пôшов чорным конем на то мѣсто, де бѣлѣлися конячѣ кости. Потрутив ногою кôньский череп. — Он мав принести менѣ смерть! — Тогды з черепа вылѣзла гадина и укусила князя за ногу. Захворѣв од того Олег тай умер. Красно поховали єго. Насыпали высоку могилу, а в грôб вложили єгô зброю, що он любив. Справили великѣ комашнѣ, де пѣснями прославляли славнѣ дѣла покôйного князя.

Козак.

Яворовоє сѣдельце
А кôнь сам чорненький.
Ой поѣхав з сего села
Козак молоденький.

Не жаль менѣ кров пролляти,
Щоб вас боронити,
Не жаль менѣ житя дати,
Щоб вам добре жити!

Иду в бôй из ворогами
За свою родину,
За свôй язык, за свободу,
За свою краину!

Яворовоє сѣдельце,
В коня довга грива,
Ой поѣхав козаченько —
Дорога щаслива!

Татары.

Мадяры не были вже послѣдным народом, який прийшов из Азiѣ до Европы. За ними ще прийшли Татары. Се были кочовники, котрѣ землѣ не оброблялu, лиш худобу пасли на полях. Як выпасли в однôм мѣстѣ траву, ишли на друге. Жили в шатрах, як теперь Циганы. Прийшли на руську землю рабовати. Забирали все, що было в хижи, села палили а людей продавали в неволю на вѣчну роботу. Татары были турецкоѣ, або магомеданьскоѣ вѣры и святковали пятницю.

За першого нападу дуже зрабовали Русь. Хоть руськѣ князѣ не хотѣли запустити такого ворога на свою землю, айбо не годнѣ были сперти. Однѣ загинули, другѣ дôсталися в полон татарский. Знищили Татары Киѣв, Галич и вже плыли як тота повѣнь на Пôдкарпатску Русь. Через Карпаты не годнѣ были перейти всѣ враз, тож подѣлилися на меншѣ ватаги. Одна така татарска ватага ишла на Мукачево и спочивала в селѣ Тухлѣ на галицкôм боцѣ гôр. Тухольцѣ покликали собѣ на помôч Русинôв з Пôдкарпатя и радилися, як знищити ворога. Зробили так:

Село Тухля лежить в долинѣ межи горами. Селом тече рѣчка. На тôм мѣстѣ, де рѣчка лишає село, стояла одна велика скала.

Прийшла нôч. Татары розложили огнѣ серед села и поснули. Всѣ Русины перед Татарами втѣкли в лѣсы. Тут зôбралися смѣлѣйшѣ хлопцѣ и тихенько зайшли аж пôд скалу, що кликалася „Дѣд“. Того Дѣда трунули всѣ в рѣчку и тым сперли воду.

Татары нѣчого не догадовалися, а тут вода вже до них доходить. Хотѣли втѣкати, айбо Русины з гôр качають на Татар камѣня и полѣна. А вже найкрасше зробив молодый Максим. Он придумав з дерева таку машину, що нею якбы ложкою метав камѣня в саму середину Татар.

До ранку вже тихо было. Одных Татар выбили, других потопили.

Так знали боронити Русины свою землю перед ворогом!

Напад Татарôв.

Зажурилась Украина,
Що нѣгде прожити:
Вытоптала орда кôньми
Маленькiѣ дѣти.

Ой маленьких вытоптала,
Великих забрала,
Назад руки постягала,
Пôд хана погнала . . .

Воєвода Петро Петрович.

В Мадярщинѣ почалася 1310. року домашня вôйна. Одна партiя хотѣла за короля Андрiя III., друга Карла II. Тодѣ достойники Пôдкарпатскоѣ Руси задумали покликати за короля Мадярщины галицко-руського князя Льва II.

Провôдником Пôдкарпатских Русинôв быв тогды наджупан земплиньский и ужгородский Петро Петрович. Єму помагали ще два бояре, Борис та Иван. Они зробили договор и Петрович пôдняв повстаня разом з воєводою Капушем.

Почали проганяти Мадярôв з Пôдкарпатскоѣ Руси. — Як не вдасться посадити руського князя на мадярский престôл, то хоть треба одôрвати и останок Пôдкарпатя од Угорщины — думали Русины. Жупа Мукачевска и Мараморошска тогды вже 90 лѣт належали до галицко-волинскоѣ руськоѣ державы.

Петрович поѣхав у Галичину и просив князя Льва II., щобы приняв угорску корону и выступив проти короля. — Але Галицкий князь мав вôйну з Литвою и Татарами и дав лиш войскову помôч.

З руським вôйском одôбрав Петрович земплиньску жупу и 10 лѣт бився з Мадярами. Аж як новый мадярский король добыв замок Петровича на Маковици, а в бою впав Петрович и другѣ бояре — закôнчилося повстаня.

Но Мадяры увидѣли, що Русины знають боротися за свободу своєѣ краинки!

Рôдна земля.

Ци зато, що ты худобна,
Земле, наша мати,
Маю йти за синє море,
Тебе покидати?

Не пôйду я за то море, —
Туй є много дѣла.
А що зроблю, все для тебе,
Моя мати мила.

Бо ты, земле, хоть худобна,
Все-ж ты наша мати,
Ты одна лиш маєш право
До свого дѣтяти!

В чужинѣ.

Я нещасный в чужôм краю —
Як сирота жию я.
Всегда о тобѣ думаю,
Рôдная земле моя!

Там где Бескиды, Карпаты,
Там, там моя отчина.
Там живе мôй отець, мати,
Сестры, братя, родина.

Они мною ся старають,
Як я жию в чужинѣ,
Я за ними воздыхаю
И по сто раз в годинѣ.

О, рôдная земле мила,
Розмышляю о тобѣ!
Твоя маґнетова сила
Мене тягне ид собѣ.

Не тѣшать ня чужѣ краѣ,
Их роскошѣ, выгоды . . .
Мнѣ на мысли нашѣ гаѣ,
В студниках свѣжѣ воды.

Милѣ ми, милѣ Бескиды,
Де живе моє племя,
Де жили моѣ прадѣды,
Там жити жадаю я!

Александер Павлович.

Що наймилѣйше?

Наймилѣйша рôдна хата,
Отчизна свята менѣ.
В кождôм виджу свого брата
В дорогôй мнѣ отчизнѣ.

Хочу жити и умерти
В нашôй милôй родинѣ,
И той звôн при смерти чути,
Що я чув весь вѣк в селѣ.

Пôдкарпатска Русь.

Пôдкарпатска Русь роздѣлена на три жупы: 1. Ужгородска, 2. Мукачевска, 3. Мараморошска.

Ужгородска жупа: Бôльша часть жупы гориста, бо мае горы Вигорлат и лѣсистый Бескид. Симчасова западна границя од Словаччины — рѣка Уг. Жупный город есть Ужгород. Окружнѣ мѣста: Ужгород; Перечин, де есть лѣсопильня и хемична фабрика; Великое Березное при желѣзничнôй пути з Ужгорода до Ужка; Середне — де родиться вино.

Мукачевска жупа: Пôвнôчна сторона гориста, а полуднева урожайна рôвнина. В жупѣ течуть рѣчки: Латориця и Боржава. В полудневôй части жупы есть город Берегово, на дуже урожайнôй околици, з великими винницями. Жупный город есть Мукачево. На горѣ при Мукачевѣ е великий замок. На другôй горѣ ще перед Корятовичом выбудовали монастырь. Мукачево лежить на головнôй торговôй дорозѣ межи Галичиною и Пôдкарпатскою Русею и веде велику тор-

говлю. Окружнѣ мѣста суть: Мукачево, Свалява, Нижнѣ Верецки, Иршава и Берегово.

Мараморошска жупа є найпросторнѣйша. Вкрыта Севлюшскими горами и Мараморошскими полонинами. Головна рѣка Тиса. Тут вливаються в Тису побочнѣ рѣчки: Тересва, Теребля, Быстра рѣка и Боржава. Жителѣ занимаються годовлею скота та овець, обробкою и сплавлюванєм дерева бокорами, гôрничим промыслом и полевою роботою. Жупный город єсть Хуст. На горѣ коло Хуста суть розвалины старого замка. Мараморошска Солотвина має сольнѣ копальнѣ и купели. В Бычковѣ находиться хемична фабрика, в Требушанах фабрика скла, а в Раховѣ и в Квасах славнѣ купели. Велике село Ясѣня лежить при галицкôй граници при Яблоницкôм переходѣ. Волове лежить высоко в горах. В околици Севлюша суть краснѣ винницѣ. Окружнѣ мѣста суть: Севлюш, Довге, Волове, Хуст, Тячово, Тересва, и Рахово.

Карпатский край.

Господи! Благословляй
Наш карпатский, милый край,
Єго горы, рôвнины,
Всѣ племена родины.
Боже дай, бы як рай
Щаслив быв карпатский край!

Отче міра! Изливай
Благодать на милый край.
Поможи честно жити
Отечество хранити.
Господи! защищай
Наш родимый, милый край!

У долинах Карпатôв
Руський рôд жив од вѣкôв.
Ту будем и мы жити,
И народнôсть хранити.
Боже дай, бы як рай
Щаслив быв карпатский край

Александер Павлович.

Послѣдна моя пѣсня.

Ой дѣтята, соколята,
Змагайтеся на крылята.
Бо я уже сокôл старый,
Уж мнѣ крыла поломанѣ.

Я довершив свою жизнь.
Днесь пою послѣдну пѣснь.
Пѣснь послѣдну для вас милых,
Соколикôв сизокрылых.

На Бескидѣ, в рôднôм краю,
В тôм исконно руськом раю,
Де свѣт узрѣв, там лежати
Хочу вѣчно спочивати.

Схоронѣте мя в дубравѣ,
При скалах, в густôй темрявѣ.
Самѣ здоровѣ спѣвайте,
А на батька памятайте!

Александер Духнович.

Князь Корятович.

Од давна жили в нашôм краю пôд Карпатами Русины. Лиш позднѣйше прийшли до угорских рôвнин Мадяре. З початку Мадяре не мали силы, щобы здавити так Русинôв, як то было потому. Помôч дôставали

угорскѣ Русины од Русинôв з других руських земель. — Як читаємо в давных книгах, уже тому бôльше як 500 лѣт, коли из города Камѣнця на Украинѣ выйшов Федор Корятович, Русин и князь Подôля, з дружиною на Пôдкарпатску Русь. Мадяре боялися єго зачѣпати и жили з ним у згодѣ. Хоть не много мав он землѣ — од Хуста до Уга, но много добра зробив для Русинôв.

Роботы было много. Недавно своими походами знищили Татары Пôдкарпатя. Треба было одбудовати оборoннѣ замки (твердынѣ) по горах для безпеки. А для помочи жителям одбудововав попаленѣ села и городы.

Як вже обезпечив Пôдкарпатску Русь од ворогôв, почалася тогды єго культурна дѣятельность. В тых давных часах школы и книги были лиш при монастырях, як от в Киѣвѣ, у Львовѣ, в Галичѣ. Зато князь Корятович заложив кôлько монастырѣв и прикликав там монахôв Василіян. Тѣ просвѣщали руську молодеж у школах, а старших учили на всяку роботу и ремесло. За урядникôв для Пôдкарпатскоѣ Руси выбирав самых найлѣпших. Часто и сам князь звѣдовав, ци добре жити Русинам в єго землях, ци не кривдить кто селян, ци просвѣщаєся нарôд.

Так межи нашими предками, котрѣ цѣле своє житя посвятили своєму народови, перше мѣсто має князь Корятович.

В нашôй памяти он все останe як славный вождь, покровитель руського народа в Пôдкарпатю. А через приход князя з вôйском скрѣпилися тутешнѣ Русины и могли вже опертися в пôзднѣйших часах перед напором Мадярôв.

Столицею князя быв город Мукачево. Люде оповѣдали собѣ, що князь убив пôд Мукачевом змія.

Князь Федор Корятович.

Коли князь Корятович умер, поховали єго в монастырю на Чернечôй Горѣ, о котрôм за житя много старався.

З красных примѣрôв з нашоѣ исторіѣ учѣмся працювати на хосен рôдного народа!

Велика липа.

Перед хижою ґазды Петра стояла велика липа. В лѣтѣ цвѣла она прекрасно. Птички гнѣздилися на єѣ конарях. Пчолы бренѣли на цвѣтах и ссали солодкий сок. Сын Петра, Грицѣ, часто бавився из сусѣдными дѣтьми пôд липою. Случилося раз, що Грицѣ задумався и так говорить отцю:

— Ой, добрый чоловѣк быв тот, кто посадив сесю липу. —

— Той, кто сесю липу посадив, уже не живе. Сеся липа має 100 рокôв. То знаємо, що он быв добрый и роботячий чоловѣк. Посадив не лиш сесю липу, но и овочевѣ дерева у нашôм садѣ. Видиш, садженя дерев приносить радôсть не лиш садителю, но и єго внукам. Кто дерево садить и гадку має на него, той добрѣ чинить . . . А кто збыткує дерево и не дає му рости, той творить зло.

Тогды Грицѣ взяв за руку свого отця и казав:

— Буду жаловати дерева та буду садити новѣ, абы у нас были добрѣ дерева.

Сонечнѣ лучѣ.

Сонце изôйшло и свѣтло сѣяло на небѣ. Прото посылало оно своѣ золотѣ лучѣ, щобы збудили сплячих в цѣлôм краю. Один луч пôшов до жаворонка. Жаворонок вылетѣв из свого гнѣзда и пôднявшися у воздусѣ, так спѣвав: — Лѣрѣ ли, красно спѣвати у яри.

Другий луч пôшов до заяця та збудив єго. Сесь не довго тер своѣ очи. Скочив на поляну и смачно збирав траву.

Третий луч пôшов до сѣдала курей, на що когут зачав кукурѣкати, а кури злетѣли з бант. Кодкодакаючи глядали снѣданя на дворѣ.

Четвертый луч прийшов до голубцѣв. Сесѣ так казали: буруку—бурук, ще запертый голубник. А як отворили голубник, они полетѣли в поле и на ораници глядали собѣ ѣсти.

Пятый луч дôйшов до пчолы. Сеся вылетѣла из улея, утерла своѣ крыла и бринячи ссала сок цвѣтôв из цвѣтучих дерев. Добрѣ поснѣдала та ще и дому понесла меду.

Послѣдный луч пôшов ид постели лѣнивого и хотѣв єго збудити. Но лѣнивець не встав, але обернувся на другий бôк и дале харчав, доки другѣ робили.

Три мотылѣ.

Были раз три мотылѣ, один жовтый, другий червоный, а третий бѣлый. Всѣ три весело играли на свѣтлѣ сонця и танцювали то на сѣм, то на тôм цвѣточку, так, що радостею не могли насытитися. Но прийшов великий дождь и они хотѣли полетѣти до дому, айбо дверѣ были запертѣ. Дождь непрерывно ллявся. За тото пôшли они ид тулипану и просили

єго: — Маленький тулипане! Отвори нам мало свôй дôм, мы бы хотѣли скрытися перед дождем! Маленький тулипан сяк одповѣв: — Жовтому та червоному вдячно отворю, но бѣлому нѣт. — На то мотылики, червоный и жовтый, сказали: — Коли ты нашого бѣлого брата не пускаєш, то анѣ мы не идемо до тебе. А дождь зачав ще лѣпше падати. Малѣ мотылики полетѣли теперь до лелїѣ и сказали: — Мила леліє! Отвори нам свôй цвѣточок, абы мы не змокли! — На то лелія одповѣла: — Бѣлого вдячно прийму, бо он такий як я, но вас нѣт. — На то бѣлый одповѣв: — Коли братôв моих не приймаєш, анѣ я не желаю ити до тебе. Лѣпше змокнути нам вєдно, чим оставити один другого. — И так вєдно одлетѣли дале.

Сонце из-за хмар учуло, що три мотылики такѣ щирѣ, дождь прогнало и зачало ясно грѣти в огородѣ и осушило крыла мотыликôв. Сесѣ зачали знову радôстно бавитися и весело лѣтали, доки не настав вечер. А потому пôшли вєдно до дому спати.

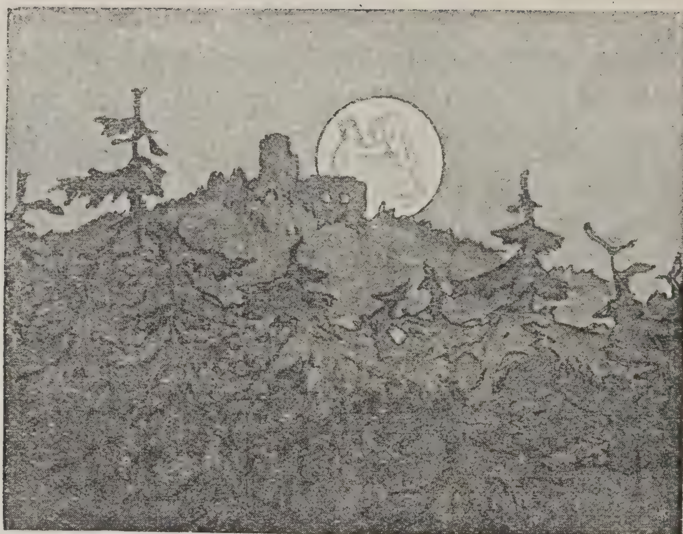
Вечер.

Садок вишневый коло хаты.
Хрущѣ над вишнями гудуть,
Плугаторѣ з плугами йдуть.
Спѣвають, идучи, дѣвчата,
А матерѣ вечера ждуть.

Семя вечеряє коло хаты,
Вечерня зôронька встає . . .
Дочка вечерю подає,
А мати хоче научати
Та соловейко не дає.

Поклала мати коло хаты
Маленьких дѣточок своих.
Сама заснула коло них.
Затихло все. А лиш дѣвчата
Та соловейко не затих.

Тарас Шевченко.

Нôч.

Тихая ноченька, нôч чарôвниченька
Землю вкрывае.
Князь наш яснесенький — мѣсяць повнесенький
Лагôдно сяе.
Онь усмѣхаються, в хмары ховаються
Звѣзды злотистѣ.
В тѣнях захованѣ, сплять зачарованѣ
Квѣты барвистѣ.

Бумбак и скрипун.

По веселôм лѣтаню в ночи бумбак ще перед ранком посмаковав букового бросту. Потому заснув на своѣм ѣдлѣ и спав так, що и не чув, коли другий день вѣтер зверг его долу. Лѣнивый бумбак лежав на земли, перевернутый горѣ ногами.

Коли позирає — видить товариша: цѣнцира-скрипуна, котрый вылѣзає из пня, з кругленькоѣ, добре обточеноѣ дѣрочки. Полюбилася бумбакови сеса хижка, суха, тепла и безпечна.

— Но позирайся, яку ты парадну хижку маєш! — каже бумбак. — Як ты еѣ, брате, собѣ добыв?

— Власною роботою, довгою, вытревалою працею, — одповѣв скрипун. — Як хочеш, тут є мѣста доста и для тебе. Ставай до роботы! Зубы маєш добрѣ, грызи, верти шар за шаром и вывертиш собѣ чудову хижку.

Хрущ не дôждав, доки приятель скôнчить свою науку.

— Шар за шаром? — повторив он из страхом. — И то в такôй тяжкôй роботѣ утратити ярный веселый час? Ой нѣ, брате, анѣ за свѣт! Волѣє на мене падати дождь.

Розтворив крыльця и пурхнув у воздух. А дождь и до днесь паде на всѣх таких . . .

Муха.

Ци видѣли вы муху пôд убольшаючим склом? Не повѣрите, яка она дивна там. Крыла еѣ тканѣ дуже умѣло и мѣняються красками. На головѣ має двѣ великѣ очи. Кожде око зложене ще з кôлькасот ма-

леньких оченят. На конци волосатых ножок видно малѣ лепкѣ заголовки, котрыми муха придержуєся и на окнѣ.

Муха несе яєчка на мокрых мѣстах и на смѣтю. Вже другого дня выходять из яєчок червы. За два тыжднѣ червачок закуклиться. Кукла подобна на маленьку бочку. У два тыжднѣ вылетить з куклы маленька мушка. Муха несе ще того самого лѣта яєчка. Несе их за лѣто чотыри раз, а все по 80 або 90.

Подумайте собѣ, кôлько было бы мух, як бы их не губили потята, павуки и зима?

Орлы.

Старый орел учив молодого лѣтати. Переже чим выпустив єго з гнѣзда, старый добре поучовав молодого:

— Лети помалѣ, але як найвысше. Лиш выдержи! Ты орел . . .

Полетѣли. Великими кругами пôднималися у воздусѣ высше та высше, аж доки красно не поплыли по небѣ. Старый наперед, а молодый, роблячи все як отець, позаду.

Але молодый скоро услаб и в тôй высотѣ почав он набиратися страху. Просився до дому. Одначе старый не позволив:

— Высше в гору! — розказує єму грôзно. Молодый знову наперся, айбо скоро почав спускатися од змученя.

— Я вже бôльше не можу! — заревав.

— Высше, лиш высше! Хиба ты не сын орла? — крикнув старый ще грôзнѣйше. Молодый замовк,

знову напнявся из всѣх сил. — Позирай, видиш що ты выдержав аж до кôнця — сказав старый.

Як они вернулися до гнѣзда, старый вмѣсто похвалы, поважно сказав:

— Теперь ты насамперед сам собѣ доказав, що для орла нема слова „не можу“, лиш „выдержати“.

Гостѣ синицѣ.

— Синичко-сестричко,
Одки гостѣ мала?
— Соловій быв з лугôв,
Чорный кôс из лѣсôв,
А воробчик, добрый хлопчик,
З зеленых садôв.

— Синичко-сестричко,
Що им ѣсти дала?
— Соловій ѣв мушки,
Чорный кôс червачки,
А воробчик, добрый хлопчик,
Самѣ крышочки.

— Синичко-сестричко,
Що им пити дала?
— Соловій пив медок,
Чорный кôс з ягод сок,
А воробчик, добрый хлопчик,
Лиш росу з квѣток.

— Синичко-сестричко,
Як ти дяковали?
— Соловій заспѣвав,
Чорный кôс засвистав,
А воробчик, добрый хлопчик,
Лиш за-чи-чир-кав.

Марійка Пôдгôрянка.

Хижа.

Наша хижа пôд горою край долины,
У вишневому садочку та в калинѣ.
По-пôд лѣсом млин подався у ставочок,*)
Через воду перекинувся мосточок.
Нашѣ нивы золотѣють так, як сонце,
Вишнѣ й сливы з голузь лѣзуть у оконце.
Гору нашу всѣ кругом далеко знають,
Добрѣ люде нашу хижу привѣтають.

Косарѣ.

Выйшли на луг косарѣ,
Щоб косити до зорѣ.
До обѣду покосили,
Острѣ косы притупили.
По обѣдѣ спочивали,
Потôм косы поклепали.
По полудню гребли сѣно
И в валочки клали пильно.
А у вечер холодком
Клали в навилки рядком.
Завтра треба рано встати,
Та в копицѣ поскладати.
Як копички покончаєм,
По козацки погуляєм!

Лен.

Выорав чоловѣк поле. Посѣяв на полю лен и заволочив єго. Вырôс славный лен и укрывся цвѣтом. Цвѣт на нѣм гарненький а тонкий, як крыльця у мухи. Сонѣчко на него свѣтило тепленько, хмарка кропила дождем. Ленови то все так любилося, як от часом дѣтинѣ, коли мати умыє єѣ, ще й поцѣлує.

Та одного ранку прийшли люде на поле, взяли лен попôд головки тай повтѣгали єго гет з корѣнєм. Потому пометали у воду, як бы хотѣли потопити.

*) ставочок = стояча вода, рыбник.

Кождый день гôрше ставало ленови. Мочили єго, терли, чмовхали, чесали, а далѣ привязали на тычку та сурrр... веретеном крутили — и выйшла нитка.

Взяли нитку и понесли до ткача, а ткач нитки до кросна. От и зробився лен великим, красным полотном. Кождого дня поливали полотно водою; од сего зробилося полотно бѣле, як снѣг.

От понесли ото полотно до одного дому и поклали пôд ножицѣ и покраяли на кусники. З полотна выйшло 12 сорочок. Минуло кôлько рокôв и сорочки порвалися. Пошматвали их на ряндя и повезли в папѣреву фабрику. Там их посѣкли, розмочили и почали в окропѣ варити. Став лен красным бѣлым папѣрем.

На папѣрѣ написали оповѣданя, та так чисто и красно, що любо и весело было позирати. И люде читали, що на нѣм было написано. А было там саме добре и розумне слово — и люде через то ставали добрыми и розумными.

Черешнѣ.

Поблискують черешеньки в листю зелененькôм.
Черешеньки ваблять очи дѣточкам маленьким.
Дѣвчатко й хлопяточко пôд деревом скачуть,
Простягають рученята и мало не плачуть.
Радѣ-б вишню з'ѣсти — та высоко лѣзти.
Ай радѣ-б зôрвати, та годѣ дôстати.
Ой вишеньки, черешеньки червонѣ и спѣлѣ,
Чого-ж бо вы так высоко выросли на гилѣ?
Як бы росли низесенько то бы не доспѣли!

В огородѣ.

Ходить гарбуз по городу,
Пытаєся свого роду:
— Ой ци живѣ, ци здоровѣ
Всѣ родаки гарбузовѣ?

Озвалася жовта дыня,
Гарбузова то ґаздыня:
— Єще живѣ, ще здоровѣ
Всѣ родаки гарбузовѣ!

Озвалися огурочки,
Гарбузовѣ сыны й дочки:
— Єще живѣ, ще здоровѣ
Всѣ родаки гарбузовѣ!

Озвалася морковиця,
Гарбузова то сестриця:
— Єще живѣ, ще здоровѣ
Всѣ родаки гарбузовѣ!

Озвалися бураки,
Гарбузовѣ свояки:
— Єще живѣ, ще здоровѣ
Всѣ родаки гарбузовѣ!

Озвалася бараболя,
А за нею и фасоля:
— Єще живѣ, ще здоровѣ
Всѣ родаки гарбузовѣ!

Обôзвався старый бôб:
— Я задержав цѣлый рôд!
Ой ты, гарбуз, ты перистый, —
Из чим тебе будем ѣсти?

— Миска пшона, кусок сала —
От до мене вся приправа!

Народне.

Дикий мак.

Коло жита на межи рôс дикий мак. — Так собѣ тут стою, — казав, а в головѣ маю бôльше сотнѣ насѣня и не знаю, куды го уложити. Передумав цѣлый день, що має робити.

Як сонце зайшло, замкнув очи и спав. Снилося му лиш про насѣня, а над ранком быв такий мудрый, як и день перед тым.

Осторожно отворив даскôлько оконець (клепок, засувок) у своѣй головѣ, абы сонце просто свѣтило на

єго насѣня. Як раз тогды ранѣшный вѣтрик пробѣгав по межи. До него обернувся мак: — Ци не хотѣв бы ты менѣ помочи? Не богато жадаю од тебе. Потряси мало моє быля, абы насѣня з головы выпадало.

— Добре, казав вѣтер. И насѣня розлетѣлося на всѣ стороны. Быля, и так вже сухоє, зломилося од вѣтру. Але мак за то не дбав. Кто про своѣ дѣти мудро думав, не має вже що журитися на свѣтѣ. — З Богом! — зашумѣв ще вѣтрик и полетѣв дальше.

Буря в полонинѣ.

Было то десь коло Купала. Иду на полонину ид худобѣ, а рушився я из рана, щобы скорше вернутися дому. Иду я, а сонце встає из свого нôчного сна и котиться у гору все высше и высше.

На небѣ не є анѣ однοѣ хмарки. Небо чисте и синє, що аж любо дивитися. На земли квѣтки од теплого сонця гублять срѣбернистѣ каплѣ росы. У маленькôм поточку дрôбнѣ рыбочки плюскочуть и выгрѣваються при краях чистоѣ воды.

Выйшов я на вершок горы, де чисте было поле. Дуже душно. Здаєся, що уже не выстане того воздуха, щобы ним мож было надыхатися. На мнѣ сорочка вся змокла, так я упрѣв.

Изойшов я знов у долину. Иду лѣсом и думаю собѣ: буде днесь буря, що так дуже парить сонце. У лѣсѣ стало менѣ якось лекше. Напився я студеноѣ, як з пôд леду воды. И знов иду дальше. Выйшов горѣ верхом аж на полонину. Там подкрѣпився и думку думаючи заснув.

Не знаю, як я довго спав, но спав я солодким сном. Аж тогды пробудився, коли туды надґедзився

вôл. Устав, глядаю волôв — не є! Кажуть менѣ: Ваш вôл поґедзився туда. Я пôшов туда — не є. Яфины все менѣ перепинюють дорогу. Пôшов на другий вершок полонины, не виджу нѣчого. Но щож робити? Дале сидѣв на вершку полонины и позирав по наших горах. Напозирав доста. Налюбовався нашою Верховиною, нашими полонинами и гордым Бескидом. Наслухався я милозвучного голосу трумбетаня полонинских овчарѣв.

Устав я та иду дале у полонину „Ряпидску“. В дорозѣ найшов свого товариша овчаря, котрый также глядав заблуджену овечку. Мы привиталися. Я выняв новинку. Прочитали и пôшли у другу полонину. Одти вернулися мы назад, бо не было наших волôв.

Позираю на небо, ци высоко ще сонце. А чорнѣ хмары сунуться одна за другою на перед и чути легкий гук грому. Иду дальше, ба вже и бѣжу, щобы скорше до нашоѣ полонины. Но хмары ще скорше змагаються як я, щобы имитися полонины. Уже лѣпше чути гук грому. Позираю, а хмары женуть сперед собою густый, бѣлявый мрак, котрый туй-туй хопиться полонины. А там за ним дале чорна хмара женеся и повиває своєю темрявою вершки полонин. Здаєся, що небо и земля суть злученѣ одным мраковым стовпом.

Я не иду, но бѣжу чим раз скорше. А туй уже чути шум сильного дождю, а громы бють и не перестають. На верху полонины здаєся, що то землетрясеня, коли чути голос грому у долинѣ.

Ще мав я около чотыриста крокôв до колибы, коли буря надôйшла. Мене туй—не туй хотѣла убалити, або понести у повѣтря. Така сильна буря, що я ледва добѣг до колибы. Дождь падав як из цѣвок.

Мене облило, що до нитки промок. Дождь не перестає, но все гôрше и гôрше паде и гримить. Колибу перевернуло. Я пôшов пôд другу, де стояв мôй товариш. Не встиг добѣжти, бо туй як загримить! Мы из страху аж до землѣ приклякли. Позираємо, а за нами дым куриться. Каже менѣ мôй товариш:

— Ходи пôд мою колибу и переночуєш. Позираємо у село Воловець, а там одна хижа горить. То грôм запалив хижу. Я пôшов из товаришем на салаш, де высушився. А одти другого дня пôшов ид волам, де вже найшов и свого.

От яке то житя на полонинѣ.

Лука Демян.

В полонинѣ.

Гуцулочка молоденька, Оленочка бѣла,
У зеленôй полонинцѣ коровки доила.
Ой коровки подоила, овечки загнала,
А молоко процѣдила, братикови дала.

Двѣ дѣвочки.

Купалася Настя та якось надойшла на глубоке мѣсто. Стала потопати. Кричить она: — Помагайте!

Нѣгде не было людей, лиш Ганя ишла берегом. Она учула Настю, скочила у воду тай вытягла дѣвчинку.

Дуже напудилася Настя. Як мало одпочила, каже:

— Мы з тобою раз у раз вадилися. От и вчера я тебе дюґнула. Якже ты могла мене вытягнути?

А Ганя каже:

— Я не думала о тôм, що мы вадилися, а лиш

о тôм, що ты потопаєш. — И засмѣялася Ганя: — Теперь, коли хочеш, то можемо знову вадитися.

Настя також засмѣялася и каже: — Нѣт, мы вже не годнѣ вадитися. Будемо вѣрными товаришками!

Великий вôз.

Давно, дуже давно была велика сухота. Всѣ рѣки, потоки, студники и колодязѣ высохли. Дерева, корчѣ и травы, люде и звѣрята умирали з великоѣ спраги.

Однoѣ ночи выйшло з дому дѣвчатко з коновкою. Глядало воды для слабоѣ мамы. Дѣвчатко воды нѣгде не найшло. З утомы лягло в траву и заснуло.

Як пробудилося и вхопило коновку, мало що не вылляло из неѣ воду. Была наповнена чистою, студеною водою. Дѣвчатко зрадовалося. Уже хотѣло напитися, коли подумало собѣ, що не остане матери воды. Побѣгло з коновкою до дому.

Так поспѣшило, що анѣ не видѣло коло своих нôг псюка. Набѣгло на него и упустило коновку. Псюк жалосно дзявонѣв. Дѣвчатко скоренько вхопило коновку.

Думало, що вода розолялася. Та нѣт, коновка

стояла рôвно на своѣм днѣ, а вода у нѣй. Дѣвча влило воды на долонь и дало псови. Псюк всю выпив и радостно загавкав. Коли-ж дѣвча знову вхопило коновку, не была вже деревляна, ай срѣбна. Дѣвчатко принесло коновку до дому и подало мамѣ.

Мати сказала: я однако умру, пий лиш ты сама. В тôм часу сталася срѣбна коновка золотою. Дѣвчатко вже не могло здержатися и притулило воду до уст.

В тôй хвили зайшов до хижѣ жебрак. Просив воды. Дѣвчатко пролигнуло слинку и подало жебракови коновку. Нараз вылилася з коновки велика струя чистоѣ, студеноѣ воды, а з нею и сѣм великих дiямантôв.

Тых сѣм дiямантôв почало летѣти в гору, все высше и высше. Аж на небѣ застановилися и заблищалися як сѣм звѣзд. Свѣтять и днесь в созвѣздю Великого воза.

На полю.

Роси, роси, дощику, ярину,
Рости, рости, житочко, на лану!
На крылочках, вѣтрику, полети,
Колосочки золотом обмети!

Як достигне житочко на лану,
Прийдуть люде жатоньки ярину.
Блискавками косоньки заблищать.
И серпами срѣбными забрящать.

Чоловѣк и медвѣдь.

Спôзнався медвѣдь с чоловѣком. Задумали они сѣяти рѣпу на спôл. Чоловѣк сказав: — Менѣ корѣня, а тобѣ вершок.

Красно зародила рѣпа. Чоловѣк взяв собѣ корѣня, а медвѣдеви осталася гичка. Ворконѣв медвѣдь, та нѣчого робити. Така была токма.

На другий рôк каже чоловѣк медвѣдеви: — А будемо знову сѣяти на спôл? — А будемо. Лиш теперь ты возьми вершок, а менѣ остав корѣня, — каже медвѣдь. — Добре — говорить проворный чоловѣк. — Най буде по твоєму — и посѣяв пшеницю.

Красно уродила и пшениця. Чоловѣк зôбрав вершки, а медвѣдь корѣнцѣ. З того часу пропала згода межи ними.

Жито.

Чоловѣк в щасливу годину
Засѣяв житом ниву.
Незабавом зима приспѣла
И бѣлою пеленою жито покрыла.
У яри сонечко пригрѣло,
Тепленькими дождями змочило.
И жито пôднялося,
Заколысалося, розрослося.
Изжав чоловѣк своє жито
И в купки зложив,
Скоренько вымолотив,
Провѣяв тай на вôз —
И повѣз на торг.

Женцѣ.

Ой в понедѣлок та пораненько
Збирає женцѣв та Коваленько.

Ой усѣ жѣнчовки та молодiѣ,
Дає им серпы, а всѣ золотiѣ.

— Ой жнѣте, женцѣ, обжинайтеся
Тай на чорну хмару оглядайтеся!

Народне.

Перепелиця.

Довкола всѣ поля вже были выжатѣ, ще лиш пшеницею Илька Березуна колысав вѣтер. Выйшов Илько з сыном на поле и каже:

— Сыну, пшениця дозрѣла. Иди до мого приятеля Семена и до кума Игната, они менѣ певно поможуть жати пшеницю.

В пшеници было гнѣздо перепелицѣ. Малѣ перепелята переляканѣ кажуть: — Мамо, що будемо робити? Хоче ґазда пшеницю жати.

— Не журѣться, дѣтоньки. Он хоче жати з приятелями. Увидите що буде.

Другого дня сонѣчко встало, вѣтрик повѣяв, а жати не выйшов нѣкто. Десь коло полудня приходить ґазда з сыном — попозирав, ци много пожали. А то нич не зжато.

— Сыну — каже ґазда, — мусимо иншак зробити. Пôйдеш и покличеш наших родичѣв, стрыка Петра, уйка Мартина и тѣтку Варвару. Вже они дораз зôжнуть пшеницю. Знову перелякались перепелята:

— Мамо, ховаймося, бо завтра женцѣ приходять.

— Не бôйтеся, дѣти, маємо час переноситися.

Прийшло прекрасне рано, лиш бы жати. Знову по полудню выйшов на поле ґазда до своих женцѣв. А ту нема нѣкого. Дуже здивовався и каже до сына:

— Так не буде добре. Поклич, сыне, маму, принеси серпы и дораз самѣ будемо жати!

— О теперь, дѣти, — сказала сумно мати — ходѣм на другу ниву глядати мѣста. — Теперь ґазда не чекає других, але сам береся до роботы.

Доки выжали всю пшеницю, сонце пустило зарю вже до порожного гнѣзда перепелицѣ.

Отецъ.

Там на гороньцѣ два соколоньки ячмѣнь жнуть,
Двѣ зозуленьки на долиноньцѣ лен беруть.
Ой зрôвняй, Боже, горы, долины рôвненько,
Що бы ся было аж до батенька видненько.
Ой ци видненько, ци не видненько, я знаю,
Я свого батенька по голосочку пôзнаю.

Народне.

Ґаздôвскѣ дѣти.

Бѣжать дѣти до брамы,[1])
Иде нянько з снопами.
Воз котиться поволи
Од ворôт до стодолы.
— Пру, гов, бурѣ! — Конѣ стали.
Дѣти до снопôв припали.
Ну, носити, ну, складати,
Кожде хоче помагати.
Як же им в хижи сидѣти?
Та же то ґаздôвскѣ дѣти!

Лѣс.

Тота околиця найкрасша, де горы и долины не пустѣ, но покрытѣ деревами, пôд котрыми протекають рѣки. Воды и лѣсы украшають околицѣ. Природа так и поступає: рѣки, рѣчки, потоки и озера майже всегда обростуть деревами.

Лѣсы збирають много воды. Дерева закрывають землю од теплых лучѣв лѣтного сонця и од сухих вѣтрôв. В тѣни дерев холодно и сыро и прото там непропадає скоро мокрота. Де вырубають лѣсы, там и воды не буде тôлько, кôлько переже было.

[1]) брама = ворота.

На высших горах Карпат ростуть смереки, котрѣ свои иглы и пôд зиму не утрачують. Перемѣняють их постепенно в яри и в початку лѣта, а в осени робляться повными, свѣжими и зеленѣйшими. И так зиму встрѣчають они в красотѣ и силѣ. Смерековый лѣс в лѣтѣ мае сильный запах, котрый дуже добрый хворым на груди.

Иншѣ дерева як дуб, липа, береза, бучок, вôльха, граб и другѣ утрачають свое листя пôд зиму. Лѣс зложеный из сяких дерев, находиться на низших околицях Карпат.

На наших горах по бôльшôй части находяться слѣдуючѣ дерева: свѣтло-зелена, бѣлокора, весела береза; кудрява и в час цвѣту солодко пахнюча липа; товстый, крѣпкий, многостолѣтный дуб; правый, высокий, стрôйный бук; твердый граб; коло воды росте крегка верба и вôльха.

Лѣс приносить нам великий хосен. Лѣс подає нам матеріял для будинкôв и дрова для огрѣтя в печах и шпорах. В лѣсѣ бывають всякѣ птицѣ и звѣрята, из котрых многѣ дають нам добре ѣдло, або теплу одежу. В лѣсѣ ростуть грибы и ягоды. Лѣс хоронить нас в зимѣ од студеных вѣтрôв. Наконець лѣс очищає воздух; в лѣсѣ и дыхати чоловѣкови лекше, там почуваєся чоловѣк свѣжѣйшим.

Но не всѣ люде розумѣють великий хосен лѣсôв. Многѣ рубають лѣс без жалю и без роздуманя. Лѣс росте дуже помалѣ, через бôльше десяток лѣт. Прото добрый ґазда не вырубає свôй лѣс нараз, но по частях. Он подѣлить свôй лѣс на 40—60 частей и кождого року вырубає лиш по однôй части и сяк коли вырубає послѣдну частку, тогды на першôй уже вырôс новый лѣс.

Грибы.

Не теперь, не теперь
На грибы ходити.
В осени, в осени,
Як будуть родити.

Пôшов дѣд на грибы,
Баба на пôдпеньки,
Баба своѣ посушила,
Дѣдовѣ сыренькѣ.

Як идете на пôдпеньки,
Кличте нашу Сеньку,
Наша Сенька не слѣпенька,
Видить, де пôдпенька.

Народне.

Моя пригода.

(Задача.)

Коли были сѣнокосы, пôшов я у лаз валки розбивати. Сонце пригрѣло, аж душно стало. Косарѣ косили траву. Выправив мене нянько на воду в керницю. Керниця была недалеко в лѣсѣ. Я взяв пивник тай иду. Ближився вже до керницѣ. Раз выбѣгла лисиця тай ишла на мене. Я дуже напудився. Кинув пивником та заревав не своим голосом. Нянько учув, що я кричу и прибѣг. Каже: — Чого ревеш? — Я уже не мôг говорити. А нянько увидѣв лисицю, кинув за нею плытою. Лисиця не чекала, щобы єѣ ударити, але утѣкла в лѣс.

Олекса Лембак.

Зозуля.

Ой кувала зозуленька,
Кувала, кувала,
Як учула: зима буде,
Она ся сховала.

Як учула: зима буде,
Зима студененька,
Полетѣла в гай зеленый
Сива зозуленька.

Ой кувала зозуленька,
Кувала, кувала,
Од святоѣ недѣленьки,
До святого Ивана.

Когут и пес.

Жив раз старенький дѣдик из старенькою бабонькою и были дуже в бѣдѣ. Всего скота мали тôлько когута и пса, а и тых годовали нужденно. И так пес говорив раз когутови:

— Знаєш ты, брате когутику, що? Утечѣм до лѣса! Тут наш живот дуже бѣдный!

— Утечѣм, — сказав когут, — гôрше не буде.

Так пôшли, куды их очи вели. Ходили цѣлый день; зачало змеркати и вже быв час глядати ночлѣг. Зôйшли из дороги в лѣс и найшли собѣ великий, дуплавый пень. Когут вылетѣв на голузу, пес залѣз в дупло и уснули.

Рано ледвы зоряло, когут запѣв: кукурику! Учула то лисиця и захотѣлося ѣй покоштовати когутячого мяса. Пôдойшла она пôд пень и почала выхвалювати когута: — Ай! когутик то когутик! Такоѣ птицѣ еще в житю я не видѣла: якѣ краснѣ пера, якии червоный гребѣнь, та якии чистый голос. Злети до мене, гарный молодчику! — Про що? — звѣдує когут.

— Пôйдемо до мене в гостину! У мене нынѣ весѣля и для тебе приготовлена игра.

— Добре! — сказав когут, — лиш що я сам не можу ити; я маю товариша.

— Ой, яке то щастя, — подумала собѣ лисичка, — мѣсто одного когута будуть два. — А где єсть твôй товариш — звѣдала лисиця; — я и єго запрошу на гостину.

— Там в дуплѣ ночує, — одповѣв когут.

Прибѣгла лисичка до дупля, а пес єѣ за горло хап! . . . Злапав лисичку и роздер.

Хитрѣ муряшки.

Коло хижѣ мав гайник стару сливу. Слива вже пускає брост. На бростѣ є солодка роса. Така солодка як мед. На ню ходять муряшки.

Раз захотѣлося гайникови не пустити муряшки на сливу. Взяв вапно и оббѣлив сливу довкола пня. Але муряшки сказали: Найдемо раду. Зробимо пѣшник.

И зôбралася велика громада муряшок. Взялися до працѣ. Носили пѣсок и лѣпили єго на вапно. Скоро наносили тôлько пѣску, що быв пѣшник на сливу. Потому лѣзли горѣ и лизали весело аж гей.

А гайник смѣявся и сказав: Лишѣм их за то, що были такѣ хитрѣ.

Кто працює, не бѣдує.

Кто честно на хлѣб працює и заробок не марнує, всего має довольно, не зазнає лихоѣ долѣ. От ковач у кузни клепле, поки ще желѣзо тепле. То возы кує, то конѣ и не жалує долонѣ. Тесляр̧ь теше и гублює, мѣряє ґеренды; будує то хижину то комору, тут стодолу, там оборог.

Мельник також не без роботы. Млин у него, щоб молоти. У кôш зерно насыпає, про муку, крупы он дбає. Ткач сидить у теплôй хатѣ и стукоче при варстатѣ. Он полотна з пряжѣ робить и на хлѣб собѣ заробить. Онде шилом швець майструє, дратовцю смолою смарує. На копыто ладить шкуру, шиє чоботы пôд мѣру.

Ось и нам примѣр из того: за житя ще молодого добираймо сил, охоты до науки, до роботы.

Коломыйка.

Хоть Руснаки голѣ, босѣ, но хлопы, як буки.
У них є здоровый розум, сильнѣ, крѣпкѣ руки.
Будуть орати, сѣяти, обробляти поле.
А не буде наше племя голодне и голе.
Будуть орати, сѣяти, прилѣжно робити,
Будуть нашѣ милѣ дѣти сытѣ, приодѣтѣ.
Будуть орати, сѣяти, ниву обробляти.
Будуть школы будовати, дѣти просвѣщати.
Дасть Бог, будуть просвѣщенѣ бескидскѣ стороны,
Перестануть нам хулити круки и вороны.
Живуть предкôв благородных сынове и доньки.
Уж на наших рôдных лугах зацвѣли цвѣтоньки.

Уже процвѣло Подôля, зацвѣли Бескиды,
Цвѣтуть в молодых Русинах рôднѣ чувства святѣ.
Уже днеська веселися руська рôдна мати;
Мы поорем, мы посѣєм, внуки будуть жати!

Александер Павлович.

Рôдна школа.

Теперь в школу, любіѣ дѣти,
Вас отець, мамка ще оддають,
Щоб вас навчила, як все любити,
Щоб на житя вам справила путь.

Так, любѣ дѣти, й рôдноѣ школы,
Вам не заступить школа чужа,
Там ненайдете, дѣти, нѣколи
Серця, любови, анѣ тепла.

Лиш рôдна школа, як рôдна мамка
Теплом огрѣє, дѣтоньки, вас,
Любовью вгорне вашѣ серденька,
Вас приголубить у кождый час!

Подяка.

Тым що в поле йдуть орати,
Що плуги й серпы кують,
Що будують теплѣ хаты,
Пишуть книги нам читати,
З шкôл науку подають —
Будуть дяки тым великѣ
Од людей на вѣчнѣ вѣки!

Пôдкарпатскiѣ Русины.

(Гимн.)

Пôдкарпатскiѣ Русины,
Оставте глубокий сон!
Народный голос зоветь вас,
Не забудьте о свойом!
Наш народ любимый
Да живеть свободный.

Од него да оддалиться
Неприятелей буря.
Да согрѣє справедливость
Уж и руськоє племя.
Желанiє руських вожд:
„Руський да живеть народ.“

Просим Бога Вышнього,
Да поддержить руського
И дасть вѣка лучшого . . .

Александер Духнович.

Ческий нарôдный гимн.

Де рôдный край, мôй рôдный край?
Вода гучить по лучинах,
Боры шумлять по вершинах,
В саду свѣтить ярый цвѣт,
Земный рай то на весь свѣт!
Красна земля, в кожде время,
Земля ческа — рôдный край,
Земля ческа — рôдный край!

Де рôдный край, мôй рôдный край?
А ци знаєш в краю божôм
Душѣ нѣжнѣ в тѣлѣ гожôм,
Ясну думку, крѣпку грудь,
Мôць, що в скалах робить путь?
То є Чехôв славне племя —
З Чехами мôй рôдный край,
З Чехами мôй рôдный край!

Словацкий нарôдный гимн.

Блискає на Татрах, громы грôзно грянуть,
Выдержѣм их, братя, силою завзятя,
Словаки повстануть!

То Словенско наше доси твердо спало;
Але блиски грому збудять єго к тому,
Абы оно встало.

Ще ростуть ялицѣ в горах на Криванѣ:
Кто як Словак чує, най шаблѣ готує
И мѣж нами стане!

Вже Словенско встане и зверже кайданы,
Батькôвщино мила, година пробила,
Мати Слава встане!

Читаня латиньскими буквами.

Латиньскѣ буквы:	o	a	e	i	k	b	g	h	ch	f	l	z	ž
По руськи:	о	а	е	і ѣ	к	б	ґ	г	х	ф	л	з	ж

oko, baba, laba, žaba, bok, lik, chlib, figa, zaha, gaz, bol, kozel, koza, koža, kazka, iholka; žaba lize po želizi; 8 žab — kol’ko lab?

u	y	j	ja	je	ji	ju	jo	v	m	p
у	и ы	й	я	є	ѣ	ю	йо ьо	в	м	п

ucho, luh, buky, chyba, chyža; v chyžy byly 3 lavky; haj, ulej, ujko, kuma, mama, jama; jabloko moje, jida jeho; jelka, pyla, lampa; vovky imyly kozu i zjily ju; vojak vyjichav u boj, ale mylu mamku v chyžy pokynuv; v chlivi majemo 4 kozy; v zymi zalizemo v kožuch.

r	d	ď	t	ť	n	ň	c	č	s	š	šč
р	д	дь	т	ть	н	нь	ц	ч	с	ш	щ

rama, pero, verba, bukvar,*) led, horod, dom, miď, medviď, svaďba, kat, topor tupyj, lokoť, radosť, matka, baťko, boroťba, mlyn, noha, nebo, oleň,

*) Примѣтка: Мягкий знак ь по *l, r, z, c, s* і *šc* звычайно в переписѣ не вызначаєся. Лиш коли бы было необходимо треба учинити розлуку, можно ужити для того знака ’ на прим. uhol: uhol’, ruskyj: rus’kyj.

peň, ňaňko; naša chata maleňka, no čysteňka i myleňka; cyhan, cap, zajać; moj otec kupec; noč, kolač, pečenyna, pes, selo, soľ, hovorymo po rusky; myš, šylo, šapka; zlapaly myšku pod mysku; polyvka je vaša, ale kaša naša; naša myla republyka, deržava dosyť velyka; v maju v haju jako v raju.

ďa	ťa	ňa	ďu	ťu	ňu	ďo	ťo	ňo
дя	тя	ня	дю	тю	ню	дьо	тьо	ньо

dy	ty	ny	di	ti	ni
ди ды	ти ты	ни ны	дѣ	тѣ	нѣ

ďatel, poťata, diťa, gazda, kamiňa; ponesy ňa, syvyj koňu! tancuj, medveďu! titka; damo sina koňovy; nečesanyj nemytyj, holova jak vorobjače hnizdo; pryvely sjudy zlodija na sud; častyj pjanycja — pevna vjaznycja; urjady starajuťsja o porjadok; dira hluboka, dity mali, lem aby tam ne upaly.

Oj jak bude v liti
veselo na sviti;
bude doždyk lyty,
bude sonce hrity,
cvisty buduť cvity
a radostni dity
buduť vinky vyty.

aA	bB	cC	čČ	dD	eE	fF	gG	hH
А	Б	Ц	Ч	Д	Е	Ф	Ґ	Г

chCH	iI	jJ	kK	lL	mM	nN	oO
Х	І Ѣ	Й	К	Л	М	Н	О

pP	qQ	rR	sS	šŠ	tT	uU	vV	wW
П	Кв	Р	С	Ш	Т	У	В	В

xX	yY	zZ	žŽ
Кс	И Ы	З	Ж

Ja	Je	Ji	Jo	Ju	Šč
Я	Є	І Ѣ	Іо Йо	Ю	Щ

Andryj. Berehovo. Carhorod. Čechyja. Duchnovyč. Ďumbir. Emma. Fedor. Germanyja. Halyčyna. Chust. Ivan. Jacko. Jeva. Jime smačni hrušky. Josyf. Jurko. Karpaty. Luka. Tomaš Garyk Masaryk. Nasťa. Ňagovo. Olena. Podkarpatska Ruś. Quirinal. My Rusyny. Slovensko. Taras Ševčenko. Tatry. Ťačovo. Užhorod. Vasyl. Wilson. Xeňa. Ňew-York (Nju-Jork). Zahaťa. Hryhoryj Zatkovyč. Ščerbovci.

Z Bohom počnu kožde dilo, udajesja my až mylo.

Zahadky.

1. Bila jak snih,
naduta jak mich,
lopatamy chodyť,
a rohom jisť.

2. Nevelyčka cerkovcja,
   a v nij myru bez koncja.
3. Ni staromu, ni molodomu,
   ne dasť prystupyty nikomu.
4. Vysyť hosť ta cilu noč jisť.
5. Vse ide, a šče ni kroku ne zrobyv,
   vse bje, a šče nikoho ne ubyv.

Narodni prypovidky.

Vesna naš otec i maty: kto ne sije, ne bude zbyraty.

Lito na zymu robyť.

V oseny i vorobec bohatyj.

Zyma! Kožucha nema, čoboty ledaščo i jisty nema ščo.

Na sinokosi.

(Moravska narodna pisňa. Pereklad.)

Rankom šče trava zelena,
do snidanku — pokošena.
Do snidanku pokošena,
do poludňa — obsušena.
Do poludňa obsušena,
a na večer — stižok sina,
bo viterec produvaje,
krasno sonce pryhrivaje.

A keď s koňa spadnem,
A šablenka zazvoní.

Aleš
1903.

V jary.

Od snihov ni slidov,
trava zelenije,
a sonička okolyčko
zahrivaje, hrije . . .

Po sadkach, po hajkach
ptašečky spivajuť,
čerešeňky bileseňki
stojať — rozcvitajuť.

Na stavku iz ledku
i slidy propaly.
Na prostori, jak u mory,
čovny zahukaly.

A voda moloda,
sriblom odbyvaje,
na vsi kryla kotyť chvylja,
jak krystalem hraje . . .

Vže i verba počynaje
lysťa vyhaňaty.
I vitočky, jak kvitočky,
zvysyla čubati.

Spyčaky z osoky
ostro vyhladajuť,
a vodycja vse chvylyťsja
ta jich zalyvaje.

I selo navkolo
jak by ponovilo:
Kudy hljaneš, de ne staneš
vse poveselilo.

Česki zahadky.

1. Pryjšov do nas bilyj koň — i zaljah nam cilyj dvor.

2. Zvjazanyj, sputanyj, vse taky na svaďbi skače.
3. Ščo robyť Pan Boh, koly pade dožď?
4. Zelena ja, ta ne trava, žovta ja, ta ne vosk,
   tverda ja, ta ne kosť, solodka ja, ta ne med.
5. Lizu, lizu po želizu, ne dam spokoj až tam vlizu.

6. Kol'ko zrobyť krokov vorob za pjať rokov?
7. Koly zajacja boljať zuby?
8. Čotyry nohy i pirja, ale ne je to zvir, ani poťa.
9. Pryjšov do nas hosť, — urobyv nam most,
bez sokyry i bez pyly, — bez gerendy, bez poroha
i byv pevnyj jak doroha.

Vovk i lyška.

Raz na odnu svaďbu klykala lyška vovka. Kaže: „Kume, pojdim na svaďbu!“ — „Ja bych, kumočko, išov, ajbo bojusja, ož ubjuť.“ Lyška pošla. Zajšla tam i zbyrala škurky, ščo padaly, taj jila. A vovkovy vynesla raz, čy dvičy polyzaty kostok.

„No,“ kaže, „kumočku, idy i ty, bo ja vže pjana.“ — „Ja bych kumočko, išov, aj bojusja, ož ubjuť.“ — „Ne bojsja,“ kaže lyška. Pošov vovk do chyži taj zbyraje kostky. U chyžy uťamylysja ta kažuť: „Vovk, vovk, vovk!“ I tam joho pobyly. I on utik zvodty, siv sobi na boci taj sydyť. Lyška jak toto učula, pobihla ta pokačalasja u pazdirju, a pazdirja nabralosja na ňu. Kaže vovk: „Oj kumo! Poklykala ty mene, a mene pozvidaly taj holovu my rozvalyly.“ Ona kaže: „Mene i ne tak pobyly: pozyraj! Z mene kostky leťať, ja vže žyty ne hodna.“ I potrjasesja a z neji pazdirja letyť, „Kumočku,“ kaže, „ja zvodty ne hodna ity.“ Vzjav ju vovk na plečy ta nese. A ona tohdy spivaje jomu: „Nese bytyj nebytoho. Nese bytyj nebytoho.“

Vovk kaže: „Što ty, kumočko, hovoryš?“ Lyška kaže: „Snyť my sja, što mja duže pobyly.“

„Oj nit, kumo,“ kaže, „ja vydžu, ož tebe ne byly, taj ty spivaješ.“

Kazka z sela Soločyna, Berežskoji župy.

Kazka za Mizelnyčka.

Žyv odyn chlopčyk. Byv on duže malyj i tomu nazyvaly jeho Mizelnyčkom. Odyn raz maty poslala Mizelnyčka do kupcja na koriňa. Chlopčyk pobih rado. No ta radosť mynula, koly on prybih do kramu. Dveri byly zaperti, a klama vysoko. Zastukav do dverej perstencem: stuk, stuk. Ale nikto ne prychodyv otvyraty jemu dveri. Podumav sobi: „Poždu, a ktos vyjde.“ I schovavsja v uhlu, bo viter duv nemyloserdno. Za chvylju pryjšov jakyjs diduś. Mizelnyčok zňav šapočku a koly didus otvoryv dveri, šup — taj uže byv u krami.

Kolko raz prosyv koriňa, ale kupec ne obzyvavsja. Virojatno jeho ne čuv, tomu, ščo vse prychodyly ljude i holosno hovoryly. I vliz sobi Mizelnyčok mežy michy, kotri tu stojaly, ščoby ho nikto ne roztoptav. Dumav tu počekaty, až ljude pojduť iz kramu. Sydiv, sydiv až zasnuv. Spav dovho. Koly probudyvsja, bylo naokolo temno. Jak on bojavsja! „Mamko, mamko,“ kryčav on, ale nikto ne ozyvavsja. A spav on v šaťu. Hroši, kotri mu maty na

plečach uvjazala, tysnuly jemu tilo. Hljadav dovkola sebe i namacav michy. Teper doperva vse porozumiv. Kupec' zaper jeho v krami.

Byla noč. Vže chotiv kryknuty, ale naraz učuv pysk i šelest. Mizelnyčok bojavsja, ščoby to ne byly zlodiji. Zaper duch i prysiv za michom. Cilkom blyzko čuv drobnyj tupot. V misjačnom svitli, kotre padalo čerez šparu, vydyť dyvne zvirjatko. Malo vusy i dovhyj chvost. Za nym prybihlo druhe, trete, četverte, pjate a dalše tak bohato, ščo Mizelnyčok ne umiv vže jich perečyslyty. Myšy popojily daščo cukru, chliba i syra, tak jak by byly u sebe doma. Nakonec dalysja do žyvoho tancju. Chlopčyk počav s nymy skakaty. Myšy pryňaly rado do sebe takoho maleňkoho čolovička. Odna iz nych posadyla sobi jeho na chrebet i jizdyla s nym po krami. To bylo pryjemne dlja Mizelnyčka.

Koly tak jizdyť, dyvyťsja, v kuti stojiť jakaś droťana klitka. Vmisto ptaška byv tam kusok solonyny. — „Ščo to?" zviduje on myšej. Myšy dobre znaly, ščo to lapka na nych nastavlena. Dobre znaly, kolko tam lakomlyvych sestryčok i titok vže kupec nalovyv a ščo byly nedobri, skazaly: „Vliz tam, Mizelnyčku! — Prynesy nam zvodty solonyny, a my tebe zato šče budemo vozyty."

Mizelnyčok byv dobrjaha. Vyliz otže na lapku — i chap za solonynu. Uchopyv ju i chotiv znovu na horu. Ale bida! Otvor byv dolu uzšyj jak Mizelnyčok a droty na konci ostri.

Mizelnyčok byv u vjaznycy. Myšky skakaly naokolo i smijalysja z neho. A chlopčykovy zato kapaly slezy po lycju. V tom zatarachkotilo v dverjach. To kupec otvorjav kram, bo vže bylo rano. Čuv u kuti šelest i doraz skazav: „Aha, uže maju opjať myš." Ta koly podyvyvsja, uzriv tam Mizelnyčka. Mizelnyčok z plačem opoviv kupcevy, dlja čoho pryjšov sjudy i jak jemu povoďylosja.

Kupec zavyv u trubku koriňa i do toho dodav chlopčyka. Zaklykav pomočnyka i poslav matery Mizelnyčka. Ona vže plakala za synkom. Ale serce jeji radostno stalo byty, koly Mizelnyčok na ňu iz trubky zaklykav: „Kuku!“

Staryj pes i vovk.

Žyv odyn pastyr v horach i mav staroho psa, kotroho klykav Bodryk. Bodryk byv duže staryj, ne mav uže ani odnoho zuba, kulhav, a po tili mav bohato ran od vovčačych zubov. Byv vse virnym pryjatelem pastyrjov i neustrašymyj storož stada.

Ale to vse nyč ne značylo, bo byv staryj. „Het zo starym psom“ — skazav odnoho dňa pastyr — „proščo chovaty staroho psa. Taž molodyj može ovec dohljadaty.“ Vyhnav staroho Bodryka na smiťa i ne dav jemu jisty. Molodoho nakormyly i pustyly dozyraty.

Staroho Bodryka sese duže bolilo, ščo ho pastyr vyhnav; ljah na smiťa i plakav. Pryjšla noč. Molodyj pes zaliz do buďky i zasnuv. Staryj pes i v spaňu čuv koždyj šelest, bo spav lyš pov-okom. Naraz počuv vovka. Vstav i chotiv skoro pereskočyty plot, ale nohy uhynalys jemu od starosty, bo byv holoden. Proto smutnyj znov ljah i ani ne zahavkav. Vovk tym časom vzjav po tycho ovcju iz dvora i ponis. Rano, koly hospodar pryjšov dojity ovci, uvydiv, ščo odnoji brakuje. Teper poznav, jak nedobre molodyj pes dozyrav. Žalovav duže, ščo staroho skryvdyv.

„Ej“ — hovoryv — „koly by staryj Bodryk byv dohljadav, ne byv by vovk ovcju porvav. Pryklykav staroho psa do sebe, pohladyv jeho i dobre dav jisty. Bodryk bihav kolo neho i duže byv uradovanyj.

V nočy ne liz vže do buďky, ale bihav dovkola dvora. Vovk rozsmakovanyj pryjšov znov, ale na toj raz lyš obter hubu.

„Ščo tu chočeš?“ skočyv do neho Bodryk, koly on zblyžyvsja do dvora.

„No, ščo choču, ovcju choču,“ odpoviv vovk.

„Oj, ja tobi ovcju ne dam,“ skazav jemu Bodryk.

„No lyš meni daj, a budeme maty po pajci.“

„Ja nijakych pajok s toboju ne choču maty.“

„Koly ty meni ovcju ne daš, budemo bytysja.“

„No, koly toho chočeš, pojdemo. Lyš počekaj, až moja varta skončyťsja, potom pojdu do lisa i budemo bytysja,“ skazav staryj pes.

Koly vovk pobačyv, ščo ovcju ne dostane, odojšov, ale postanovyv sobi pomstytysja nad psom. Pryklykav sobi dlja toho medviďa i jižaka na pomoč.

Pes takož ne pojšov sam do lisa, ale vzjav sobi na pomoč veprja i staroho kocura, tovaryšov domašnoho dvora.

Koly medviď i jižak pobačyly nadchoďačoho kulhavoho psa, staroho kocura i veprja, duže nastrašylysja.

„Dyviťsja braťa,“ kryknuv medviď, „jak toj peršyj zbyraje kamiňa, kotrymy nas ubje.“ „A toj druhyj,“ zaklykav jižak, — „siče sableju okolo boku.“ Kocur metav chvostom a jižak hadav, ščo toj boronyťsja sableju. Ale jak učuly rochkaňa veprja, izljakalysja. Medviď vyliz na derevo a jižak schovavsja v terňa.

Koly domašni zvirjata vošly do lisa, kocur vse murčav: vrňu-vrňu-vrňu. Jižak rozumiv, ščo toj kaže: v terňu, v terňu, napudyvsja i utik do lisa. Veper znov

pod derevom, na kotre vyliz medvid', začav klykaty: „hr-hr-hr-hr.“ Medvid' rozumiv, ščo toj kaže: „hor-hor,“ i ščo na horu choče vylizty. Skoro zliz z dereva i utik.

Koly vydiv vovk, ščo jeho tovaryši utikaly, počav i sam utikaty. Staryj Bodryk vernuvsja veselyj iz svojimy tovaryšamy do domu.

Od toho času ovci maly od vovka spokoj a staromu Bodrykovy velosja u jeho gazdy dobre až do smerty.

Božena Němcová.

Zviri i rozbojnyky.

Domašnym zvirjatam navkučylosja žyty na dvori hospodarja i zachotilos jim pojty na svoj dosvid. I pustylysja v puť pes s kotom, cap s baranom, a huska s kohutom. Išly cilyj deň, a večer zachopyv jich v lisi i ne znaly, jak z neho vyjty.

Chytryj murko kaže do kohuta: „O lem ty, kukuryku, vylety na derevo i podyvysja, cy ne vydno de svitla.“ Kohut vyletiv na derevo taj rozhljadavsja na vsi storony. Na pravo za lisom pobačyv svitlo. Naťahnuv šyju i z vseji syly zakukurykav: „Na pravo svityťsja.“ Zletiv mežy svojich i vsi pošly na pravo. Jak vyjšly z lisa, uvydily chyžu, a v nij svitylosja.

Radylysja i poradylysja, ščo cap Nebojko podyvyťsja do seredyny. Cap stav na zadni nohy i ščo uvydiv? Rozbojnyky tam syďať i diljaťsja hrošmy. Naraz odyn udaryv kulakom u stol: „Naj mene čort vozme, ščo to ne po zlodijsky rozdiljajuť!"

Cap izljakavsja, udaryv holovoju do okna, sklo rozbylosja i do vnutra zahlanulo borodate lyce, dovhi rohy — pravdyvyj čort. Rozbojnyky ne čekaly, až on pryjde do nych do chyži, a znykly u temnoti jak para.

Cap pozyraje, chyža porožna. Skazav svomu tovarystvu, ščo možuť tam nočovaty. Zvirjata sejčas zajšly do chyži, a koždyj vybrav sobi misto na nočlih, hde lyš popalo.

Cap rad, ščo tak stalosja, prymistyvsja v stodoli. Baran kaže: „Ja ljublju cholod" i lyšyvsja v siňach. Kot skazav: „Ja rad lasuju" i siv sobi v kuchny na ohnyšče. Pes, ščo rado ohryzuje kosty, položyvsja v komnati pod stol. Kohut, ščo zvyk vysoko sydity, vyletiv na žerdku kolo komyna, a huska, ščo rado v smiťu porpaje, lyšylasja na dvori.

Rozbojnyky, kotri utikly do lisa, skoro spamjatalysja i žal zrobylosja jim za hroši, zalyšeni v chyžy.

Radi by byly znaty, ščo s nymy stalosja, ale nikto z nych ne mav odvahy vernutysja. Maly mežy soboju chlopcja, toho vyslaly doznaty, ščo tam dijesja, bo jeho ne bylo by škoda, jak by jemu daščo stalosja.

Chlopec pošov. Koly vyjšov iz lisa, obojšov dovkola chyžu, ale tam bylo temno i tycho. Osmilyvsja i zajšov do seredyny. Koly vstupyv do sinej, nadojšov na barana, a toj zabekav: „Be, be, be, kto's tu je" — i počav jeho tovkati holovoju v bok. Chlopec nastrašyvsja, skočyv do svitlyci, ale kohut zbudyvsja, zletiv z žerdky jemu prosto na holovu i zakukurykav: „Kukuryku, zlodij je tu!" Pes zaraz vstav i uchopyv chlopcja za

nohu. On obernuvsja i pobih do kuchni, ale tuj skočyv na neho kot i vbyv jemu pazury v lyce. Koly dostavsja na dvor, pohnalasja za nym huska i uščypnula jeho v nohu. Chlopec ne znav, kudy maje ditysja. Povernuv do stodoly, ale tam byv cap, vzjav ho na rohy i kynuv nym na zemlju, až jemu kosty zatryščaly. Koly chlopec spamjatavsja, dav noham znaty, prybih k rozbojnykam i počav jim rozkazovaty pro ti strachy, jaki znachoďaťsja v chyžy. „Ach, dorohi braťa," rozkazovav, „až do smerty vže mene tam ne pobačuť. Koly ja pryjšov do sinej, tam byv bodnar, toj mene tovk nemyloserdno palyceju. Koly ja pryjšov do komnaty, tut zaraz do mene husar z ostrohamy skryčyť: „Tut ty, zlodiju!" A zaraz pryjšov inšyj i zakladav meni želiza na nohu. Ja utik do kuchni, ale tam byv švec, a toj mene šylom pokolov do krovy. Na dvori hnavsja za mnoju kovač s kliščamy, a koly ja chotiv schovatysja v stodoli, napav chlop s vylamy, vzjav mene na vyly i kynuv do zemli, až ja utratyv pamjať.

Toho vseho nastrašylysja rozbojnyky i do chyži vže ne vertalysja. Zvirjata rozdilylysja hrošmy i veselo vernuly do domu.

Kde domov můj?

Kde domov můj?
Voda hučí po lučinách,
bory šumí po skalinách,
v sadě skví se jara květ,
zemský ráj to na pohled.
A to je ta krásná země,
země česká, domov můj!

Kde domov můj?
V kraji znáš-li bohumilém
duše útlé v těle čilém,
mysl jasnou, znik a zdar
a tu sílu, vzdoru zmar.
To je Čechů slavné plémě,
mezi Čechy domov můj!

Jos. Kajetán Tyl.

Nad Tatrou sa blýska.

Nad Tatrou sa blýska,
hromy divo bijú:
Zastavme sa, bratia,
veď sa ony ztratia,
Slováci ožijú.

To Slovensko naše
dosial tverdo spalo;
ale blesky hromu
vzbudzujú ho k tomu,
aby sa prebralo.

Eště jedle rastú na
kriváňskej straně:
kdo jak Slovák cíti,
něch sa šable chytí
a medzi nás staně.

Už Slovensko vstáva,
púta si strháva:
hej, rodina milá!
hodina odbila,
žije matka Sláva!

Janko Matúška.

Содержаня.

Осѣнь.

Зима.

Я р ь.

Лѣто.

Читаня латиньскими буквами.

